

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ИЗЛАЗИ ЈЕДАНПУТ МЕСЕЧНО

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

УРЕДНИК

д-р Мих. С. Полићевић

ГОДИНА VIII.

У БЕОГРАДУ — ЈУЛИ и АВГУСТ — 1901 ГОДИНЕ

Број 7 и 8

БЕОГРАД

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1901

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УПРАВА — УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА

— КРЕЉЕВ ТРГ. БРОЈ 2. —

О САБИРАЊУ ПРАВНИХ ОБИЧАЈА¹⁾

Цијењена Господо,

Треба ли да Вам изречно кажем до ког ме је степена обеселио глас о Вашем замашитом предузећу прибирања правних обичаја народних; — како ли ми мило бјеше, уз љубазно писмо Ваше, угледати у новом одијелу моје старо упутство за тако прибирање!

И доиста, радост је моја била тим виша што, жали Боже, од много година морадох гледати крајњи непојмљиви немар у „мјеродавним“ круговима, и научним и законодавним, за посао коме ја одавна бијех привикао посвећивати не мало труда и настојања. Та чудновата судбина правних обичаја, — без научне обраде којих, бар што се тиче Срба и Хрвата, не може бити правога напретка ни у науци, ни у законотворству, ни у судској пракци, — до тога ме је огорчавала, да сам пред неколико година, у једноме познатом биоградском књи-

¹⁾ Г. В. Богишић имао је доброту послати и нашем друштву општаману своју посланицу, коју је упутио омладини правничког друштва на нашој Великој Школи: „*О сабирању правних обичаја*“.

Ми доносимо у целини ову посланицу у нашем листу „Браничу“, да би нашим правницима дали могућности, да проуче темељите разлоге изнесене у њој, с надом да ће се они озбиљно код нас схватити као и сва тежина овде истакнутог задатка, како га истиче и опредељује сам уважени и високоцењени г. Богишић, који на првој страни ове посланице са пуно права примећује: „*да не може бити правног напретка ни у науци ни у законотворству ни у судској пракци, без научне обраде народних правних обичаја*.“

Ова је истина тако основана, да се она утврђује код нас самих до очигледности, јер ми у нашем законодавству писмо коракнули ни корак у напред у овом погледу, све са разлога који лежи у оправданом прекору, који нам је учињено поштовани писац још у Отаџбини од 1893. год. у расправи: „*Да ли се вриједно у нас бавити озбиљним научним народним питањима*.“

Ми држимо да је крајње време да примимо ми сви искрено срцу ове драгоцене савете, и да пођемо путем, који ће извести наше законодавство из овог вереда, који је тако неизбежан и штетан ако се само и даље остане у овом немару. —

Уредништво.

живном гласилу (у *Отаџбини*), дао, на доста општар начин, одушка моме тадањем осјећању.

Ето се сада, Богу хвала, прилике из основа промијенише!

Ви, правничка омладина Србијска, усредсређена у Правничком Друштву на Биоградској Великој Школи, примисте се, препоруком Вашег вриједног наставника, тога не одвећ лаког, али изванредно корисног и благодарног посла! Послије тога, оде ли рад чисто научним правцем, и буде ли устрајан, неће више бити узрока страховању за будућност тога важног предмета.

При самоме почетку Вашег рада Ви ме, драга господо, изволите изабрати почасним чланом Вашег друштва. Као знак искрене благодарности за част коју ми тиме учинисте, — допустите да Вам саопћим овдје цигле двије три примедбе основане на доста дугом искуству, а које се управ тичу родољубивог посла који предузесте. Од срца желећи да Вам те примједбе не буду сасвим бескорисне, ред је да најпре проговорим коју о упутству на коме основасте Ваш рад.

Изванредан је без сумње био успјех, у Словенству и изван, мога првобитног упутства или напутка за сабирање живих правних обичаја; — упутства које је имало своју обичну срећу и код Вас, јер и Ви нађосте за добро преиздати га, и узети га за темељ послу који бијасте наумили започети.

Ипак, кад се промисли да је то дијелце, у нас прво те врсте, састављено пред једну дебелу трећину вијека (1865-66 год.), дакле у моје младе године, према ондашњем моме претежно школном знању, наравно је да упутство не може бити без доста крупних недостатака. И доиста још 1872 год. на Кавказу, а једну годину доцније у Црној Гори, ја се сам нехтједох више послужити њиме за сличан посао, него оба пута саставих за моју личну употребу по све ново, много општирније упутство. Данас се, у једнакој прилици не бих такође послужио ни једним ни другим од тих проширених упутстава, него бих саставио опет ново; — ово би сада било тим лакше и zgodније саставити, што се од онда сабрала, а великим делом и издала, богата количина нове, прије непознате грађе.

Ја добро разумијем; — Ви ступајући први пут на необично поље обичајног права, одлучисте бити опрезни,

те се привољете нечему што већ постоји, што је опробано; — и та вам је одлука свакако за похвалу! Исто је тако оправдано што, не желећи ни прерађивати ни претапати мој стари напутак, Ви га подвргосте „кориговању“ и дотјеривању према потребама Ваше земље. Али, и не прекорачујући ни најмање садашње границе мога старог упутства, нити га прерађујућ, мислим да је требало већ сада, при новом издању, учинити како би посао тога поправљања био дубљи, основнији и потпунији.....

Срећа, што и у наше дане вриједи старинско правило: *usus de plura docet!* С једне стране, подубље изучавање већ сабраних прије Вас материјала, уз оне које ћете и сами сабрати, за тим искуство од самога рада око сакупљања обичаја, чиниће да боље одскоче недостаци нашега упутства, међу тим ће се, с друге стране раздавањем и употребом истрошени примјерци садашњег издања: тога ће свега бити пошљедак да ће се, раније или доцније, показати потреба новог поправљеног и допуњеног издања садашњег упутства. Кад се буде припремао тај посао, а Ви нађете да, уз Ваше, може бити од неке користи и моје искуство, ја би се радо постарао да Вам означим бар главније недостатке мога старог упутства, који пријеђоше без поправке и у Ваше ново издање тога саставка.

Међутим, осјећам као дужност топло Вам препоручити да, при вршењу Вашег рада, незаборавите у обзир узети одговоре које ми је г. М. Ђ. Милићевић, тај одлични познавалац народног живота у Србији, саопштио на моја питања која се тичу једне веома важне народне уредбе, на име сеоске породице, о којој су, жали Боже, још и данас, доста неразбистрени појмови и у науци и у законарству. Ти су одговори, а и сама питања, објелодањени у Чупићевој Годишњици од 1898-е г. (XLI. стр. 1-51), па и на по се.

Моје се старо упутство, — као обично сви списи ове врсте, — састоји из двије веома различне међу се групе, од њих једна претставља *упитник* (questionnaire), т. ј. сама *питања*, што је по обиму своме главни дио дјелца; у другој су *правила* по којима треба да поступа онај који појаве опажа и биљежи. И ако *правила* до-

лазе као неки додатак, она су ипак од превелика замашаја.

Пријатно ми би опазити да Ви ту важност потпуно схватисте, јер готово сва правила из мога старогa упутства пријеђоше у ново Ваше издање тога списка. Допуне и поправке које би та правила захтјевала, могу се извршити такође при будућем издању цијелога саставка.

Међутим, неће, мислим, излишно бити већ овдје привјести бар два три опћа правила или напомене које ми се саме уму намећу, а смће их често с ума велики дио скупљача. Ако се у њима и понови каква мисао која се срета у пређашњем упутству, ни то неће с горега бити, јер има ствари које би, због њихове изванредне важности и због честог заборава коме су подвржене, требало непрестано понављати, док се год не укоријене у паметовање стручњака, као најобичнија народна пословица.

Објективност је, при мотрењу и биљежењу чињеница и појава, неопходан услов научне, па и сваке практичне вриједности Вашег рада. Ово је већ само собом јасно, хиљаду пута казано, па му ипак понављање није далеко још постало излишним. Али, управ за то што објективност има таку изванредну важност, на њу је сваки час готова да удари цијела чета противничких елемената, тим, што пријече мотриоцу да увиди и опише по истини ствар, уредбу, појаву. Противник истине и тачности у овакоме послу бива неријетко: лична мотриочева наклоност или ненаклоност некој форми; научно васпитање његово у извјесном правцу; уплив нањ неке политичке странке; утицај социјалних, философских идеала, каквих предузетих мисли и т. д. Наравно, што је год противник не видљивији, тим је и опаснији.

Мотрилац, по томе, који није у стању да се ослободи своје објективности у сличним пословима, учиниће не само да му рад остане без сваке научне и практичне вриједности, него ће, шта више, и науци и практичним вјештинама свакако штете нанијете. Мало ли се у законарство судбоносних заблуда увукло, управ непотпуном објективношћу мотрилаца или описивача! О овакима се може слободно казати да би корисније радили, кад се не би никако ни мијешали у послове оваке руке.

И неопрезно уопћавање или ђенерализација правних и у опће друштвених појавâ може унијети у науку, а отуда и даље, веома нетачних, искривљених, лажних појмова. У овај гријех најобичније падамо баш ми, правници, већ по неким особинама наше струке. И то није за чуђење. Људи који су привикли, већ по дужности свога звања, бавити се непрестано писаним законима, т. ј. уопћеним правилима, лако су, па и преко мјере, склони к уопћавању и онда кад се не баве управ том, него посве другом врстом правилâ. У обичајима пак, већ по природи њиховој има веома често варијаната, и то измеђ најближих мјеста или крајева, а у сваком је погледу од велике важности да све те варијанте, па и најситније, буду тачно забиљежене. Неопрезно се у опћење јавља и у другим формама. Не ријетко ће, на примјер, мотрилац опазити да неки обичај или уредба живе у неком мјесту, крају или више њих, те ће без даљега истраживања закључити да је опажена појава опћег значаја, за сву земљу, за сав народ, што често не буде тако.

Неосновано је уопћавање унијело такође много замашитих заблуда у законарство, на превелику, често непоправиму штету народа и државе.

Још циглу једну примједбу.

Да речемо: наше је упутство, са својим упутником и правилима поступања, изврсно, те свакако може послужити као добар темељ опажану и биљежењу правних обичаја народних. Али овдје настаје питање: имамо ли ми свакад довољно јемства да је мотрилац хтио, могао и знао све што треба открити и по истини записати? Ко би посумњао да може лако бити непоузданих одговорâ и на прилично разумљива питања, нека се потруди прелистати мој „Зборник правних обичаја (Загреб 1874),“ па ће лако на дно странице запазити неке моје примједбе ситним словима штампане. У њима и нема ништа друго до наговијештања о одговорима невјероватним, неразумљивим или иначе непоузданим. Тих је примједба прилична количина, а ја ипак нијесам далеко све одговоре које ми се, због једнога или другога узрока, чињаху непоуздани примједбама обиљежио.

Неопходна је дакле озбиљна контрола. Она може бити проста, а и сложенија. Првој ће врсти свакако

припадати обично претраживање, то јест, кад неко други, искусан и опрезан оде на мјесто проматрања првога записивача, те извиди у колико је појава по истини забиљежена, у колико ли се, и због чега, биљежилац од ње удаљио. Сложенији је, на против, начин контроле кад се на примјер сам упитник састави тако, како би се већ у самим одговорима могло наћи озбиљних елемената за контролу.

И овдје се устављам.

Желећи Вама и Вашему предузећу сваки успјех и напредак, остајем

ОДАНИ ВАМ
В. Богишић.

Париз у мају 1901.

ЧИНОВНИЦИ И МИНИСТРИ

НА РАСПОЛОЖЕЊУ

I.

Код грађанских чиновника ваља разликовати две ствари: а) својство чиновника и б) звање. Код војних чиновника ваља томе додати још и чин. Својство државног чиновника и прво звање добијају се само по претходном пристанку; а кад је чиновник већ у служби онда му се нова звања одређују указом, дакле једностраним актом извршне власти, и без претходнога пристанка чиновниковог (в. § 25 зак. о чин).

При ступању у државну службу, и својство чиновника и звање добијају се у исто време: онај који буде у државну службу примљен поставља се одмах за писара тога и тога министарства, за начелника тога и тога округа и т. д. Према том, он онога истога момента када постаје чиновником добија и звање. Отуда, при ступању у државну службу, и нема практичнога интереса разликовати она два система: својство чиновника и звање. Али се тај интерес може појавити доцније, у току саме службе. Стицајем прилика, које закон предвиђа, може се десити да један чиновник остане без звања, а да ипак за то не изгуби својство чиновника. Таки чиновници јесу чиновници без звања или, као што их закон називље, *чиновници на расположењу*.

Немајући звања, чиновници на расположењу не врше никакву службу. Али како они нису испунили својство чиновника, то потпадају под све одредбе закона о чиновницима грађанскога реда, како у погледу дисциплине тако и погледу права на пензију, улагање у удовички фонд и т. д. Само им законодавац, с обзиром на то што не врше никакву функцију у државној служби, смањује

плату према годинама службе (в. § 34 зак. о чиновн. грађанског реда).

При свем том што их, у извесном погледу, асимилује активним чиновницима, законодавац не мари за чиновнике на расположењу. Управо, он само по нужди допушта да чиновник у тако стање дође и очевидно тежи за тим да чиновник што пре из тога стања изиђе. Доказ за овако расположење законодавчево налази се на више места у закону. Тако, чиновник може доћи на расположење само онда кад се укине звање које је имао, или надлештво у коме је дужност отправљао (§ 33 зак. о чиновницима грађан. реда); чиновник који је већ на расположењу дужан је, без нарочите накнаде, радити послове који му се буду предавали; најзад, противно општем правилу о чиновницима, законодавац наморава чиновника на расположењу да привремено, у активној служби, прими чак и једно место нижега ранга од онога са кога је он на расположење дошао (§ 36 зак. о чин. грађанског реда).

У осталом овако држање законодавчево према чиновницима на расположењу има свога разлога. Чиновници на расположењу немајући звања не врше никакву дужност у државној служби, а међу тим примају плату и време проведено на расположењу рачуна им се за пензију. Наређујући дакле да чиновници на расположењу остану само привремено у том стању, законодавац је само бранио буџет. Његово је држање према чиновницима на расположењу сасвим оправдано. Али из тога држања законодавчевог ваља логично закључити да се чиновници на расположењу могу стварати само у оним случајима у којима закон то изриком допушта. Без формалне основе у самом тексту, било би апсолутно противно духу закона умножавати категорију оних чиновника према којој законодавац с разлогом није расположен и коју само по нужди трпи.

Али кад законодавац не мари за чиновнике на расположењу, онда је допуштено питати се: за што је он ту категорију чиновника у опште стварао? За што није наредио да се чиновници, када им се укине звање или надлештво, ако немају десет година службе, отпусте место што се стављају на расположење. За овако решење има двојак разлог: прво, разлог хуманости и правичности и друго разлог правни. Законодавцу је изгледало

да не би било право да чиновник, који је почео да прави каријеру у државној служби, буде отпуштен само за то што му је укинута звање или надлештво. А разлог правни налази се у тој околности што је законодавац од 1864 год. био усвојио начело да чиновник може бити отпуштен само судским путем (дисциплинским или грађанским) за констатовану кривицу. Члан 76 зак. о чин. грађ. реда није тада још имао данашњу редакцију. Каријера чиновничка била је стална. И онда чиновник чије је звање укинато није могао бити отпуштен, јер би се то косило са начелом сталности по коме је за отпуштање потребна кривица. Такав чиновник, немајући више звања, ипак је и даље задржао својство чиновника. И тако стање јесте стање чиновника на расположењу, које је сасвим умесно проглашено за привремено.

II.

То што важи за чиновнике на расположењу важи, у опште узевши и за ministre на расположењу, јер ови нису ништа друго до чиновници особене врсте.

За ministre, као специјалну категорију чиновника, закон има оваке одредбе.

Пре свега, он разликује ове две категорије министара:

- 1) оне који непосредно са неког чиновничког положаја дођу за ministre, и
- 2) оне који су постали министрима, а пре тога ни у каквој државној служби били нису.

Ову другу категорију министара закон сматра као привремене чиновнике и подвргава их одредбама уредбе од 1845 год. (в. § 37 т. 2). Као привремени чиновници они, по гласу те одредбе, немају ни једно од чиновничких права која су иначе за та места везана. Према том они су могли бити отпуштени из државне службе простим указом баш и онда када се за отпуштање тражила претходна, судом утврђена кривица. Немајући права сталних чиновника, ministre ове друге категорије не морају, после оставке или отпуста са министарског положаја, бити постављени на неко друго место у државној служби; још мање могу бити стављени на рас-

положење. Расположење је једно стање које је законодавац резервисао само сталним чиновницима и у које чак и њих ставља само по невољи и привремено. Немогућно је дакле, без изричнога текста, у тако једно изузетно стање стављати и оне категорије чиновника за које закон тако стање не предвиђа.

За прву категорију министара, т. ј. за оне који за министра дођу са једног другог чиновничког положаја, законодавац друкчије наређује. Ови, кад буду отпуштени, или кад из службенога узрока оставку даду, долазе на своје старо место или на неко друго равно по плати и, разуме се, по рангу. У случају да таквих празних места нема, они долазе на расположење са пуном платом онога места са кога су за министре дошли и на расположењу остају само дотле докле се прво место равно по плати (и рангу) не отвори. (§ 37 ал. 1).

Из овога излази да министар може на расположење доћи само ако испуњава ове услове:

а) да је за министра дошао *непосредно* са једнога чиновничкога положаја;

б) да је, из службенога узрока, дао оставку на ово звање (не и на државну службу), или да је, опет из службенога узрока, са тога звања отпуштен;

в) да његово раније место, *или* неко друго равно по плати и рангу, није празно.

То су услови који се имају стећи да би министар могао доћи на расположење. Чим једнога од тих услова нема, министар на расположење доћи не може. Решити друкчије значило би дати могућност Краљу да, противно закону, указом умножава једну категорију чиновника коју, као што смо горе видели, законодавац само по невољи прима и само привремено трпи. Према том, један министар који није узет за министра *непосредно* са једног чиновничког положаја, неиспуњавајући један од горњих услова нужних да би се могло доћи на расположење, не може на расположење ни доћи.

*

Овако решење нашега законодавца оправдано је. Сасвим је умесно да има извесна разлика између једнога чиновника који *непосредно* са чиновничкога положаја дође за министра и онога који за министра не долази са чиновничкога положаја. За онога првога министро-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

ваће је само једна етапа у чиновничкој каријери. Један чиновник који постане министром само долази на један особитији положај чиновничке каријере. Он добија нарочита права, нарочите дужности, јер министарски положај има у себи нечега особенога, али тек он ипак остаје чиновник. Његова намера није да своју чиновничку каријеру прекида, и законодавац такође не налази разлога да га са своје стране у тој каријери омета. С тога он и хоће да такав чиновник, кад силом политичких узрока престане бити министром, не престане због тога бити и чиновником. У интересу правде која изискује да један чиновник не трпи штету за то што услед политичких разлога мора министарски положај да напусти, у интересу општем, најзад да се не би чиновници одвраћали од министарских положаја, законодавац намеће привремено буџету једну жртву тиме што такога министра ставља на расположење докле се подељно место не упразни.

Друкчије стоји ствар с онима који долазе за министре са некога другога, а не са чиновничкога положаја. Онај који је био чиновник, па то престао бити, било вољно или невољно, услед оставке или отпуштања, прекинуо је и своју чиновничку каријеру. Ако је дао оставку или напустио дужност, он је то исказао сам довољно јасно; ако је отпуштен, онда је држава исказала своју жељу да му ту каријеру прекине. И у једном и у другом случају, нити је сигурно да је он, поставши министром, имао вољу да своју ранију чиновничку каријеру обнови и да у њој остане, нити је сигурно да је држава била вољна да то учини. За време док није постао министар он је могао бити адвокат, лекар, инжињер и т. д. Поставши министром он је само пристао да буде министар и ништа више; он тиме још не показује да је вољан да своју ранију адвокатску, лекарску и т. д. каријеру напусти и да је замени чиновничком. Примивши се за министра, он само показује вољу да уђе у ту специјалну категорију чиновника; никако да хоће да постане чиновником у опште. Тако исто стоји ствар и са стране државне власти. Краљ, позивајући за министра једну личност која није у државној служби, само показује вољу да ту личност узме за министра; никако да је узме у државну службу у опште. И та се разлика мора правити у толико пре, што способности

које се од једне и од друге категорије чиновника траже нису исте. Чиновничка је служба првенствено хијерархијска и административна; министарска првенствено политичка. Од чиновника се између осталог са правом тражи послушност; од министра, као шефа ресора, способност одлучивања и заповедања. За онога који је позват за министра може се само претпоставити да му се признају квалификације за министра; али то још не значи да му се признају и квалификације — па макар оне биле и нижега реда — за чиновника у опште. Ако је раније био у државној служби, он је и те квалификације могао имати; али је исто тако могућно да је он из службе отпуштен или је иступио баш за то што тих специфично чиновничких квалификација послушности и гинкости није имао.

У осталом, баш и кад свега тога не би било, довољно је констатовати да нико не може опстати чиновником без јасног и одређеног споразума између њега и државне власти. За онога који је у служби тај споразум већ постоји и доласком тога чиновника на министарски положај тај се споразум не квари; докле, међутим, онај који од нечиновника постане министром, тим актом још не показује јасно да у такав споразум ступа. Као год што се за онога којије већ у државној служби не може претпоставити да, поставши министром, хоће своју редовну чиновничку каријеру да кида, тако се исто ни за онога, који непосредно пред долазак за министра није био у служби, не може претпоставити да, постајући министром, хоће своју ранију каријеру да напусти и да обнавља чиновничку каријеру. С тога је логично онога првог стављати на расположење т. ј. у једно привремено стање из кога ће се првом приликом вратити у своју редовну каријеру коју никад није ни мислио напуштати; а сасвим је опет нелогично у тако стање стављати министре оне друге категорије који, тим што су постали министрима, још нису показали да су вољни да напусте своју адвокатску, лекарску и т. д. каријеру, у којој су били у време између првога изласка из службе и доласка за министра, и да понова уђу у каријеру чиновничку.

Ово још не значи да министар ове друге категорије не може, пошто престане бити министром, ући у редовну чиновничку службу. На против; он у ту службу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIL

www.ubp.gov.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

може ступити као год и сваки други. Само је и за њега, као год и за свакога другога, потребно да о том изиђе нарочити указ. Кад буде отпуштен или му се оставка уважи, такав министар може одмах другим указом бити постављен на неко звање на које пристаје да дође; он само у међувремену не може ни једнога тренутка бити на расположењу. Онај, међутим који је од чиновника непосредно дошао за министра може у том међувремену бити на расположењу.

Овакав се закључак мора усвојити у толико пре што се он једино слаже са позитивним текстом закона и у исто време са његовим духом. По тексту закона (§ 37 т. 1.) на расположење долази само онај министар који је на тај положај дошао *непосредно* са једнога чиновничкога положаја („место са кога су узети.“) А текст закона мора се овде рестриктивно тумачити, јер се односи на савим изузетне категорије чиновника. Дух закона опет изискује да се једна категорија чиновника која државну касу кошта, а ништа држави не привређује, без невоље не умножава: по духу закона министри могу доћи на расположење само онда када то закон изриком наређује, а закон то не наређује за оне који су са нечиновничкога места дошли за министре. Према томе на таке се министре не могу проширити одредбе које се односе искључиво на оне министре који су на та места дошли непосредно са чиновничких положаја.

Сводећи ово што је до сада о министрима речено, ми закључујемо да на расположење могу доћи само они министри који су *непосредно* са једнога чиновничкога положаја узети за министре.

III.

Код нас у пракци има министара који су савим противно закону на расположење стављени. Пошто је указима којима је то учињено незаконито повређен један материјални интерес државни, то по нашем мишљењу Главна Контрола има право и дужност да тражи од Државнога Савета да све те указе као противне закону поништи. (чл. 85 т. 1 Устава).

Даље има министара који се, и ако су правилно на расположење стављени, у том положају остављају дуже

што то закон допушта. Закон наређује да се министри оставе на расположењу само донде „док се *прео* равно место по плати не отвори“ т. ј. равно по плати оном са кога је чиновник за министра узет (§ 37 зак. чинов. грађан. реда). И у овом случају држимо да има места интервенцији Главне Контроле као и горе.

Најзад, у истом се положају налазе и многи чиновници (држ. саветници и судије) који су на основу устава и закона о судијама стављени на расположење. И они могу у тим положајима остати само онолико времена колико је потребно да им се нађе место у активној служби (в. § 36 зак. о чин.); иначе морају бити према случају отпуштени или стављени у пензију.

А за све ове незаконите случаје разуме се да има места питањима у Народном Представништву које саввим природно има да води јавну контролу над целокупним радом извршне власти.

д-р В. Вељковић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

О ПОРЕЗУ НА ПРИХОД С ПОГЛЕДОМ НА НАШЕ ЗАКОНОДАВСТВО

(СВРШЕТАК)

Потпуна правичност не би била задовољена ни онда кад би обе врсте прихода плаћале исту суму пореза. Приход од рада треба мање оптеретити него приход од земље, јер су то две врсте прихода врло различне у самој ствари. Док је први привремен, доживотан, други је сталан, вечит. Сувишно би било и овог пута поновити разлоге због којих први треба да буду мање оптерећени од других. Али упоређивањем ове две врсте прихода код нас, ти разлози, које смо напред изнели, још ће се бољи истаћи. Наш чиновник мора да одвоји сваке године 6% од своје плате, како би оставио после смрти извештан приход својој породици. Сељак, међу тим, може да утроши за живота сав свој приход, јер ће земља, а то је капитал који производи тај приход, остати и после његове смрти. Према томе, ако се хоће да постави што правилнији однос у оптерећењу ове две врсте прихода, ваља додати чиновничком порезу и ових 6%, а то чини 10.75%, спрема 2.50% пореза који плаћа сељак. Па и овакав однос није тачан. Улажући 6% од своје плате чиновник обезбеђује својој породици само један део прихода, обично трећину или четвртину, а сељак, без икаквог улагања, оставља целокупан приход своје земље.

Као што има разлике између самих прихода, тако има разлике и између пореских обвезника који добијају те приходе. Има врло разноврсних обвезника пореза распоређеног на лични рад. Но међу њима најмногобројнији и најинтереснији су чиновници (грађански или војени, активни или у пензији). Они се обично у Скуп-

пштини стављају на супрот сељаку, кад хоће да се до-
каже како држава о њима води највећу бригу, па је
и овде згодно ставити их на супрот једне према дру-
гима, кад хоће да се изнесе непристрасно право стање
ствари. Из горњих резултата види се јасно да чинов-
ници плаћају већу суму пореза но сељаци. Али баш и
кад то не би стојало, баш и кад и њихови приходи не
би били онако различног карактера, држава се не би
показала подједнако пажљива спрам једних и других,
кад би их подједнако оптеретила порезом. Јер, ваља
имати на уму да је живот на селу много јевтинији, а
чиновници су махом принуђени да станују по варошима,
где крај осталих пореза и приреза имају и по неки
пут и трошарину. На селу су потребе мање, а животне
намирнице јевтиније. Тако, приход од 2000 дин. не значи
у вароши ништа, њим се не може исхранити иоле мно-
гобројнија породица, а на селу се може живети од 20
хектара земље (ако се узме као и горе, да по одбитку
извесних трошкова 1 хектар донесе 100 динара чистог
прихода). Осим тога, чиновници имају извесних трош-
кова, који се могу назвати на „репрезентацију“, а које
сељаци немају. Они морају боље да се одену, да станују
у бољим кућама. При оснивању и потпомагању хуманих
друштвава њима се обраћа на првом месту. Они купују
новине, иду у позориште и кавану често више из по-
требе него из личног задовољства, састати се с људима,
пратити књижевне и политичке догађаје постало је за
варошане, а нарочито за чиновнике, у неколико права
потреба.

Уз то ваља имати на уму да се чиновници у нас
често премештају, и да их то излаже великим селидбеним
трошковима. Осим тога где год дођу, они су принуђени
да из нова плате општинске прирезе, (на школу, на ка-
сарну, цркву, калдрму и т. д.). Обвезници других за-
нимања много су сталнији с положајем и плаћају те при-
резе само једном у години. С тога прва реформа која
би се хтела предузети у изједначавању пореског терета,
морала би обухватити ослобођење чиновника од општин-
ских приреза. Од тих приреза с разлогом су ослобођени
официри, а грађански чиновници заслужују без сумње
исто толико пажње.

Нема сумње да су и жалбе сеоских становника че-
сто основане, јер су и они местимице оптерећени одвећ

великим порезом. Али та преоптерећеност, где је у ствари има, долази отуда што закон ставља у исти ред земљиште неједнаког квалитета и што површине тих земљишта нису тачно измерене, а не отуда што је законодавац баш хтео да удари на сељаке велики порез. Тој преоптерећености на једном месту одговара одвећ мала оптерећеност на другом, јер има земљишта која су поштеђена баш због тих недостатака у закону.

Према свему овоме јасно је, да приходе од рада, а међу њима на првом месту плате чиновничке, мора порез нарочито да штеди. Код нас, међу тим, не само да се ова врста прихода ни мало не штеди него се још непрекидно све већим и већим порезом оптерећује.

У закону о непосредном порезу, онаквом какав је био донесен 14. јуна 1884. год., приход од рада није плаћао тако велики порез. По тадашњем чл. 51. обвезници првог реда (чиновници и званичници државни, општински, разних друштава и предузећа и т. д.) плаћали су порез и то:

на плату до 2000 дин. . . . 1⁰/₁₀₀.

» » од 2001—8000 дин. . 2⁰/₁₀₀.

» » од преко 8000 дин. . 3⁰/₁₀₀.

што значи 2⁰/₁₀₀ просечно.

Овај се порез непрекидно повећавао док се дошло до садашњих 4.75⁰/₁₀₀. Међу тим величина пореза на селска земљишта није се повећала од 1884. год. Било је неких измена, али је њима био циљ да се олакша терет овим пор. обвезницима. При свем том, извештај финансијског одбора успео је да докаже у скупштини од 1884 год., да је од три врсте прихода: сељачког, трговачког и чиновничког, овај последњи био најјаче оптерећен. С колико већим правом могло би се то исто рећи сад, кад је чиновнички порез два и по пута већи!

Из овога не треба извести, да је наш сељак оптерећен сувише малим порезом, и да га треба јаче оптеретити. Према нашим приликама и порез од 2.5⁰/₁₀₀ није мали. Уз то ваља имати на уму да сељацима пада тешко и мањи порез, јер они треба више да се потруде да дођу до новаца, но ма који други део становништва. Осим тога, код нас се не би могао повишавати порез на земљишта, док се год не би катастарским премером тачно израчунала површина и приход сваке парцеле. Иначе би се повећањем пореза повећале и неједнакости које

сад постоје. Оптерећеност земљишта мана је само релативна т. ј. кад се упореди с оптерећеношћу прихода од рада у опште, а чиновничких плата на по се. А ова неједнакост може се исправити на два начина. Ако би остао оволики порез на приход од рада, онда би се морао повећати, и то за неколико пута, порез на земљишта. Али пошто су и земљишта довољно оптерећена, онда треба праведнији размештај порез. терета постићи тим, што би се порез на приход од рада смањио и то бар за две трећине при том би требало врло мале плате на пр. испод 1000 дин. са свим ослободити од плаћања пореза, јер није право узимати порез од људи, који раде за државу, а којима она често не даје ни колико им је најпотребније на живот.

По неки пут се увидело да чиновници плаћају одвећ велики порез. Год. 1896 влада је предложила у Скупштини да се смањи порез на приход од рада. И ако је предложено смањивање било врло мало, Скупштина састављена као и увек поглавито из сељачких елемената, одбацила је владин предлог са 130 гласова против 56. Од интереса је потражити, шта је могло руководити скупштинску већину да не прими овај предлог. Јесу ли тим хтели да заштите државне интересе? То није могућно, јер је смањивање предложила сама влада, а она је била на првом месту позвана да се брине о државним интересима. Јесу ли хтели да бране своје сопствене интересе? И то не, јер се овај предлог није њих тицао. Једини разлог, који увек јасно избија из говора сеоских представника чим је реч о чиновницима, лежи у извесном нерасположењу, чак се може рећи непријатељству према томе делу становништва. Кад је радикална влада предложила 1891 год. доста малу стопу на чиновничке плате, и у опште на приход од рада, финансијски одбор са посланицима био је томе противан, и стопа би повишена. Год. 1896 напредњачка влада тражи да се смањи порез на чиновнике, а скупштинска већина, састављена у главном из истих елемената под свима режимима, одбија владин предлог. Оба се пута видело, да никакви разлози нису у стању да искорене убеђење скупштинске већине, да су чиновници и сувише награђени, те да се њихов порез може само увећати, а да се не може он смањити. О том убеђењу мора се водити озбиљна рачуна кад се хоће да реформишу порески закони.

*

Треће место у нашем систему непосредних пореза заузима порез на принос од капитала. »Сваки који има неки новчани капитал, дужан је плаћати држави порез на принос капитала.« (чл. 34).

Овај се порез плаћа (чл. 35):

а,) на интерес што га ко има од јавних зајмова у земљи или са стране, у колико нису ослобођени нарочитим законом;

б,) на интерес од зајмова, дати приватним лицима ма у којем виду то било;

в,) на интерес од капитала, датог на приплод, било приватним, било државним заводима;

г,) на ренте и права уживања, која неко има било за време живота или за неко одређено време; на приплод од фондова или каквих било завода, по тестаменту или по нетеретним уговорима.

Величина порезе је 6% од означеног интереса ако принос од капитала не прелази суму од 2500 динара на годину. Ако прелази ту суму, онда ће се порез наплаћивати, на сваку даљу стотину динара, још по 0.10% али тако, да највећа стопа пореза буде 10%. Кад се у исправама не означаје принос, узима се да је 6% годишње.

Овим порезом оптерећени су приходи које производи једино капитал и ништа друго. За њихово стварање није, дакле, потребно учешће рада, јер сопственицима ових прихода као што је веома zgodно рекао Бизмарк, сав је труд у томе, да ножницама одсеку купон или потпицу признаницу, па да наплате интерес. Због тога талијански порез на покретна добра и ставља овакве приходе у прву листу и терети их пуним порезом. А за тај талијански порез, баш с тога што су у њему различно оптерећени приходи од рада и од капитала, вели се с разлогом да је »то један од највећих напора, да се постигне правда, који нам показује пореска историја 19 века.« *M. Deniz* у својој књизи *L'impôt*.

Да ли се и наш порески закон обзире при оптерећивању на ту разлику између прихода од рада и прихода од капитала? Пре овогодишњих измена закона о непосредном порезу приходи од рада не само да нису били поштеђени, него су чак били, великим делом, и јаче оптерећени по приходи од новчаних капитала. Ови

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

последњи плаћали су увек 6% од означеног интереса, а међу тим има прихода од рада који плаћају 7 и 8%. По изменама, које је донела овогодишња скупштина, тај је однос постављен много правилније. Тако да сад приходи од капитала већих од 6500 дин. плаћају 10%, а највиша стопа за приходе од рада износи 8%. Према томе изгледа да су приходи од капитала и у нас јаче оптерећени. Али у самој ствари није тако, јер велики део обвезника тачке б крију своја примања, или пријављују само један део и на њ плаћају порез. Истина, приходи тач. а и в не могу да се прикрију, јер новчани заводи сами наплаћују порез при исплати сума или интереса на суме (чл. 39 б.). Али се код нас новчани капитал у главном даје на зајам приватним лицима, а у том облику може лако да се сакрије. Чак и ако се деси да примање буде пријављено, а то бива обично из плашње због велике казне, ретко се кад пријави потпун интерес. А превару у последњем случају тешко је открити, јер се у облигацијама означи само интерес на који се жели платити порез.

Са свим је друкче с приходом од рада или „приносом од личнога рада“ како се зове по овогодишњим изменама. У закону је ова врста прихода подељена на приходе умних и телесних раденика (чл. 59 и 60). У ове последње долазе зараде слугу, надничара, фабричних радника, и т. д. Број обвезника ове врсте сразмерно је мали код нас, те се могу и не узети у обзир. И умни се раденици деле на две групе. У првој су групи они, који под платом служе: државу, округ, срез и општину. То су у главном указни и неуказни чиновници и пензионари, и одликују се тим што плаћају порез на цео свој приход. Свака пара коју они добијају од државе, општине и т. д. позната је, те се не може прикрити ни најмањи део. У другу групу умних радника долазе они „који раде на своју руку самостално.“ Она се дели на два реда. Обвезници првог реда вештаци, новинари, бабице и т. д. у нас су малобројни, и могу се изоставити у овом прегледу. У други ред спадају: адвокати, лекари, апотекари и њима подобни. За обвезнике ове последње категорије може се посумњати да плаћају порез на целокупан приход својега рад. Али, при свем том овај порески објекат није могуће сакрити у оној количини у којој се крије принос новчаних капитала. Зна се свугде

КОЛИКО један адвокат или лекар може да заради годишње, па врло велико прикривање падне у очи. А код приноса новчаних капитала нема никаквог спољног знака по коме би се превара открила.

Према овоме, приходи од рада плаћају у самој ствари већи порез но приходи од новчаних капитала. Међутим ови последњи требало би, по закону, да буду јаче оптерећени, и ако не много јаче, јер између највећег оптерећења једне и друге врсте прихода разлика је за једну петину (има и као 8: 10). Међу тим, у поменутом талијанском порезу на покретна добра, који у овом погледу може послужити као углед свима другим законодавствима, плате чиновничке оптерећене су са $\frac{4}{8}$ (листа D), а зарада самосталних раденика са $\frac{5}{8}$ (листа C) пореза који плаћа принос од капитала. Такав би се однос у оптерећењу могао и код нас препоручити; а он се може постићи на два начина: или смањивањем пореза на приход од рада, или повећавањем пореза на приход од капитала. Код нас би се требало послужити и једним и другим начином у исто време, јер док приходи од рада плаћају врло велики порез, с оптерећењем прихода од капитала још се није отишло довољно далеко.

Разуме се по себи, да приход од рада неће бити правилно оптерећен, докле год се не стане на пут прикривањима. Истина и овога пута ваља се задовољити с приближном тачношћу, јер ће прикривања бити увек у већој или мањој мери. Једина утеха може за нас бити у томе, што се савршена тачност не постиже ни у једној земљи, ма како јој било пореско законодавство. Никаквом реформом не може се постићи да преваре потпуно ишчезну. Таква је наша природа, такво можда и васпитање, да људи, којима би се можда безбрижно могло поверити све имање у четири ока, гледају да закину што од пореза. С тога се треба помирити с том мишљу, да само они, који добијају плату од државе, општине и т. д. (I група чл. 59) плаћају цео порез који закон на њих распоређује, а да велики део осталих пореских обвезника плаћају само онолико, колико не могу да прикрију. Ту су државни интереси у вечитој борби с приватним, и ко ће у даном случају однети победу зависи од потпуности законских одредаба и од вештине и заузимљивости порез. чиновника. Нема сумње да се удесним законским одредбама може успети, да се број

прикривања знатно смањи и онда, кад је порески објекат сам по себи врло скривен. А то је случај с приносом од новчаних капитала. У нашем закону има неколико врло корисних одредаба у том смислу, и кад би их власти тачно испуњавале, држава би имала много већи приход и од овог, тако несигурног, порез. објекта. Једна од тих одредаба налази се у чл. 82, по коме сваки онај који не покаже истинито свој приход „губи право да судским путем тражи од дужника ма какав интерес.“ Овим се врло јако подстичу дужници на потказивање. Слична одредба постоји и за сопственике зграда (чл. 32), али би се овде морала допунити, јер у непријављеним исправама доста често није означен никакав интерес. С тога би требало, у последњем случају, одузети право сопственику да тражи судским путем и изванредан део капитала, на пр. 12%. А то не би била никаква неправда, јер у таквим случајевима интерес је обично урачунат у капитал. Исто тако врло је користан и онај пропис из чл. 42 и 43., по коме су све земаљске власти дужне да пријаве пореским властима сваку промену и покрет капитала. Али је овај пропис остао до сада без икаквих озбиљних последица, јер општинске власти, код којих облигације, признанице и т. д. долазе обично на потврду, нису ништа пријављивале, а друго што и сама пореска одељења врло често нису чинила никакву употребу од извештаја које су им слале судске и друге власти у смислу наређења чл. 42 и 43. Неизвршењу овог законског прописа ваља што енергичније стати на пут, јер оно може дати повода и великим злоупотребама. С тога би требало врло строго поступати с оним одељењима која не узимају у поступак послате извештаје, а у исто време препоручити им, да казнену одредбу из чл. 115., посл. алинеје, примене кад год и најмању неуредност опазе код општинских службеника. Небрежљивошћу ових органа држава је изгубила доста велику суму новаца. И кад је једним скорашњим расписом¹⁾ строго наређено свима одељењима да изнађу све пријаве о кретању капитала и пошљу о томе тачан извештај, само једно одељење доставило је да у својој архиви има око 2000 пријава по којима није ништа рађено.

¹⁾ Распис од 26 - I - 901., под бр. 2480

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.R

WWW.UNILIB.RS Овим одредбама закона о непосредном порезу, ваљало би додати и ону из чл. 46 закона о таксама, [по којој би пореско одељење имало права да изврши преглед свих хартија код онога, за кога има разлога да посумња да је пријавио сва своја примања.]

Можда ће неко приметити, да је у нас мало новчаних капитала, и да с тога не би требало спречавати њихов развитак одвећ великим порезом. Истина је да тих капитала има у нас врло мало, али при свем том, они не заслужују да их порез штеди. Јер према разним ступњима цивилизације новчани се капитал и разно употребљавају. У земљама са свим назадним, где нема никакве трговине и где је безбедност врло мала, људи који имају новаца чувају га при себи, остављајући га на какво сигурно место. За овај капитал зна само сопственик или и најближа околина, те се може узети да и не постоји као порески објекат. У земљама на највишем ступњу цивилизације новац се обично улаже у трговачка и индустријска предузећа, или у што друго, али увек продуктивно. Капитал, овако употребљен, није тешко изнаћи као порез. објекат, али га ваља поштедети, јер од таквог капитала имају користи не само сопственици, већ и цела земља, пошто се њим потпомаже развитак целокупне економске снаге народа. У земљама које стоје у средини између ових двеју, где кредитне установе нису разгранате, али где је безбедност доста велика и правни односи међу грађанима тачно одређени, новчани капитал даје се обично на зајам приватним лицима. Од тих зајмова имају користи само они који их чине, јер за то вуку добар интерес, а дужници их употребљавају непродуктивно, на задовољење тренутних потреба, те кад дође рок плаћању, морају се изнова задуживати или продавати своје имање, ако га имају. И тако то иде до коначне пропасти дужникове. Ако у земљи број таквих дужника постане велики, стање је болесно и држава се мора побринути да стане на пут стварању тога економског пролетаријата. У овај последњи ред долази наша земља. Ето на што се код нас употребљавају обично новчани капитал и ето зашто их треба штедети много мање, но у каквој другој потпуно цивилизованој земљи.

Има једна врста тих зајмодаваца, који заслужују најмање призрења, а који, у самој ствари, плаћају не-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

внатан порез. То су зеленаши. Њима законом допуш-
тени интерес, ма био он и 12%, није довољан. Они траже
месечно динар на банку, што чини 120%. И шта је
најжалосније, њихове су жртве обично економски нај-
слабији део становништва, а то је баш онај који треба
највише да нас интересује. Зеленаши врло ретко при-
јављују сва своја примања, а и ако их пријаве они
означују 12% интереса и на њ плаћају порез. На тај на-
чин они изигравају закон; и док се чиновницима од
плате одузима 7 или 8%, зеленаши једва ако плате и
1% на фактички принос капитала који су дали под ин-
терес. Може ли се у опште доскочити зеленашима? Ствар
изгледа врло компликована и тешка да се изведе. Али
се у томе може у неколико успети, ако се узме да је
давање новаца под интерес радња особите врсте, на коју
треба ударити нарочити порез. Тиме је избегнута главна
тешкоћа о оптерећењу зеленаша, јер се ни на који на-
чин не може открити прави интерес с којим они дају
новац на зајам. У том смислу унета је 1899 год. у за-
кон врло корисна одредба по којој (чл. 67 т. њ.): мале
приватне банке и лица која стално упражњавају и зај-
модавачке послове по исправама са кратким роковима,
или купују за новац земаљске производе на зелен: у
Београду по 2000, а у унутрашњости по 1000 динара
годишње.“ Ова је одредба у самој ствари ретко прим-
љена с обзиром на то, што се није могло никад дока-
зати да дотични порески обвезници узимају више од
12% интереса. Међу тим за оптерећење обртним по-
резом из чл. 67 т. њ. не тражи се да интерес буде зе-
ленашки, већ је само потребно: а) да се зајмодавачки
послови стално упражњавају, и б) да су исправе са крат-
ким роковима. Закон не тражи никакве друге погодбе,
што је са свим умесно, јер једини начин да се порез
распоређи на зеленаше и јесте у томе, да се не испи-
тује величина интереса. У исправама не стоји никад
више од 12%, а врло је тешко наћи доказе који би
одобрили њихову истинитост, пошто се по чл. 233 грађ.
суд. пост. не могу употребити сведоци. Али би се уз
горње погодбе могло још тражити и то, да је познато
околини и порез. одељењу да ти зајмодавци узимају од
својих дужника више од 12%, а за још већу гаранџију
може се захтевати и потврђење од стране Пореске У-
праве. При том би требало изменити величину садаш-

WWW.UNI

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

Њег пореза, како би се и зеленаши оптеретили сразмерно њиховом имућству. Порез од 2000 и 1000 динара годишње, колико се сада тражи, довољан је само за оне зеленаше који располажу с малим капиталом, али је то сувише мало за оне који дају на зајам хиљаде и стотине хиљаде.

Ако се одредба из чл. 67 т. Ђ. буде овако допунила и у будуће озбиљно применила, неће се више допустити да се ослободе пореза људи, за које и најмање дете зна у Београду да су зеленаши, или за које цела општина под заклетвом тврди да узимају 100 и 150% интереса и да су својим зајмовима цео крај упропастили. Пријавне листе тих људи обично су од врха до дна испуњене именима дужника, све за 12% интереса, што доказује несумњиво да зајмодавачки посао стално обављају. У осталом кад је по нашем закону исказ два сведока довољан да се неко осуди на смрт, може се допустити да се порезом оптерете људи, за које, поред исказа много већег броја сведока, постоје и други докази.

*

Мало се о ком порезу толико и с таквом тежином дискутовало као о прошлогодишњем порезу на зараду. Истина, сваки нов порез изазива изванредан отпор и незадовољство, али је порез на зараду, уз то, био те луде среће да повећава намет људима који су, по самој природи свога посла, нагнани да брижљивије но други воде рачуна о својим издацима, а који су међу тим економски довољно независни да даду отворено израза свом негодовању. А ти су људи, тада, и имали разлога да буду незадовољни, јер је намет, створен новим порезом био толики, да је мало који међу њима био сигуран да ће му, по исплати пореза, остати довољно зараде за живот. Али је сасвим друго питање, да ли порез на зараду заслужује сву кривицу која се у то време на њ бацала. Тај порез, који ћемо ради веће тачности звати порезом на бруто зараду, постао је стицајем околности од којих нису сви били финансијске природе. Он је био рђав поглавито с тога што су околности, које су га изазвале, биле такве да није могло бити друкчије.

Пре пореза на бруто зараду трговци су били оптерећени порезом на капитал уложен у радњу и обртним порезом. Први је био заведен још 1884 год. и донео је

прве године свог живота непуних 500.000 дин., а 1886. год. још мање; међу тим министар финансија предвидео је приход од 1,380.000 дин. Ма како да је оптимистично био састављен буџетски предрачун, опет то није могао бити једини узрок толиком подбацавању пореза на капитал уложен у радњу. Било је и других узрока, а главни је у томе, што с једне стране, порески објект није био искрено пријављиван, а с друге стране, што порески одбори, по својем саставу, нису довољно заштићавали државне интересе. Да је у томе био главни узрок онако слабој продуктивности пореза на капитал показало се порезом на обрт, који је донео одмах прве године свога живота, 1887 год. приход од 1,800.000 динара. А најважнија разлика између та два пореза, који су теретили у главном исти објект, била је у томе што се разрез и наплата обртног пореза вршила махом на царинарницама при увозу и извозу, због чега прикривања нису била могућна¹⁾.

Како су потребе државне расле с године у годину, и како је због тога ваљало подизати стопу разних пореза, није се могао обићи ни порез на капитал уложен у радњу. Тај се порез могао у толико мање обићи, што је било очигледно да од њега држава нема онолико прихода колико према закону треба да има. У први мах мислило се да ће се подизањем пореске стопе доскочити и прикривањима. Али се у брзо увидело, да то није пут којим је требало ићи. Подизањем стопе могло се стати на пут прикривањима, а да се у исто време не створе још веће неједнакости у распореду порез. терета, само тако, кад би сви порески обвезници прикривали исти део свога прихода. У том би се случају знало за колико треба увећати пореску стопу у закону, па да

¹⁾ Порез на обрт и био је заведен поглавито у циљу да се доскочи измицању капитала. У том је смислу био састављен стари чл. 49. а, према измени од 86 год.: „С погледом на то, да се приход од капитала у радње уложеног лако порезу измиче, све радње трговачке, индустријске, спекулативне, лицензантске у опште које капиталом на добит раде, подлеже плаћању једне порезе, која порез од капитала допуњује, а на име порезу на обрт.“ Обртним се порезом створио само нов намет, а прикривања капитала уложеног у радњу било је за све време док је та врста пореза постојала. У скупштини од 1896 год. министар финансија је изнео по званичним подацима неколико примера у циљу да покаже како се „капитали уложени у радње крију беспримерно и недозвољено.“ Међу тим примерима типичан је онај, у коме се износи како је један од најбогатијих београдских трговаца пријавио само 10.000 дин. капитала. Кад су му се намејали у седници порез. одбора и рекли да му треба платити бар на 80.000 дин., он је одмах кристао и потписао. Министар се пита да ли је пор. одбор погоднио истину.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI...

се добије и у самој ствари оптерећење које се хоће. Тако, ако би обвезници прикривали половину прихода, са стопом од 10% добило би се стварно оптерећење од 5%. Али прикривени део није био увек исти; негде је био пријављиван само десети део правог капитала, негде четвртина, негде половина или мање, те су се тако повећавањем стопе стварале само још веће неједнакости у пореском оптерећењу. А тих је неједнакости било увек, јер самим тим, што је био распоређен на капитал уложен у радњу, овај порез није теретио обвезнике сразмерно њиховим пореским способностима. Продуктивност капитала не зависи само од његове величине, већ и од многих других погодаба, као: облика радње, вештине и вредноће онога који је обавља, места, среће, и т. д. У осталом, повећавањем стопе није се могла добити довољна продуктивност, већ и с тога што је тежња за прикривањем расла с величином пореза.¹⁾

Према томе, природна је била тежња да се овај порез замени другим који би био праведније распоређен а којим би се, у исто време, стало на пут онако многобројним прикривањима. И пошто се ни једно ни друго није могло постићи порезом на капитал, ваљало је покушати с оптерећењем зараде. Питање, да ли ће се оптеретити бруто или чиста зарада, не би се вероватно ни постављало, да је у оно време порезу на зараду било стављено у дужност једино да боље и праведније размести порески терет обавезника који су плаћали порез на капитал уложен у радњу. Јер наплаћивати порез од зараде, без обзира на трошкове који су потребни да се та зарада створи, значи, с иоле већом стопом, учинити немогућно даље стварање зараде. Осим тога, како ти трошкови нису исти у свима радњама, оптерећивањем бруто зараде није се постизавала већа равномерност у распореду пореског терета. Све су те последице пореза на бруто зараду биле јасно предвиђене, и једна година била је довољна да покаже колико се штете може на-

¹⁾ У осталом и сам порез, објекат који је био оптерећен, такве је природе да се лако измигољи и избегне порез. А, тежња порез. обвезника да плати што мањи порез општа је, ње има код свих врста занимања и у свих народ. Уз примере које смо већ навели у том смислу, од интереса ће бити и овај. Познато је с каквим одушевљењем воде Инглези рат у Јужној Африци; на омет чим се дознао да ће се због великих ратних потреба подићи нешто мало порез на чај и шећер, цео се свет пожурио да се снабде што већом количином чаја и шећера само да за неко време избегне пор. обавезу.

нети економским односима једне земље, кад се у финансијској политици скрене с пута обележеног финансијском теоријом.

Што је порез на бруто зараду, крај свих својих мана, ипак био заведен, ваља тражити узрока, не толико у њему самом, колико изван њега: у политичким и финансијским околностима у којима се наша земља у то време налазила. Расходи су били врло велики и влади је требало новаца; због чега је ваљало створити нове намете. У порез на земљишта није се смело дирати; а порез на приход од рада већ је био толико дигнут, да се даље није могло ићи. Новчани капитали ни са каквом стопом не би дали довољан приход, а овај се могао добити још само повећањем пореза на капитал уложен у радњу или обртног пореза. У први мах био је повећан само обртни порез, чији је приход сигуран. Отуда је постао 75% прирез на обртни порез. Али је тај прирез „због познатог стицаја околности“ био у брзо укинут. Како се од повећања капитала није могло добити колико је било потребно, ваљало је створити са свим нов порез, који би имао да замени и порез на капитал уложен у радњу и поменути прирез од 75%. Такав порез могао је бити само распоређен на бруто зараду, јер је ваљало поунити у буџету празнине од близу 3,000.000 динара. Истина равнотежа у буџету могла се постићи и на други начин, на пр. смањивањем расхода, који су доиста били претерани. Већ сам факт, што се морао створити тако рђав порез, као што је порез на бруто зараду, само да у прорачуну буџетском не би било дефицита, показује јасно да је расходе требало смањивати, јер се потребна сума прихода није могла добити без опасности по економски развитак земље.

Закон о порезу на бруто зараду израђен је на брзу руку. Његовим творцима као да је био једино циљ да се држави осигура довољан приход; а како ће се то постићи било је за њих споредно. Отуда они недостаци које је *Трговински Гласник* од прошле године добро уочио. Највеће је незадовољство изазвала стопа (10% у Београду), која је, с погледом на порез. објект, била тако велика, да је многим обвезницима одузето за прошлу годину, крај целокупног чистог прихода, и један део капитала. Да би се претераности закона колико толико ублажиле и да би се недостаци попунили издат

је министарски распис, познат под именом „Уиуство за извршење закона о порезу на зараду.“ У овом распису има неколико корисних одредаба којима се поправља закон. Тако, у закону су радње 1-ог реда у Београду оптерећене са 10%, а расписом се наређује да се оптерећење изврши са 8%, закон предвиђа бруто зараду као објект пореског задужења, а у распису (т. н.) заводи се порез на чист приход од радња које морају сваке године полагати јавне рачуне и од страних друштава за осигурање. Овим одредбама, као што је умесно примећено у *Тргов. Гласнику*, једина је мана, што су биле противне закону. Али је у распису имало још више одредаба, које нису биле у интересу порез. обвезника. У многим случајима њихова се зарада срачунавала са свим произвољно, у циљу да сума зараде испадне што већа, како би и порез био већи.

Порез на бруто зараду био је производ политичких и финансијских прилика времена у коме је постао. Чим су се те прилике измениле, јасно је било да се и тај порез мора мењати. Није било тешко погодити у коме ће се смислу промена да изврши. Порез на капитал уложен у радњу показао се као по све неподесан; порез на бруто зараду није био могућан после једногодишњег експеримента, који је испољио све његове мане. Остало је још било да се узме иста зарада као предмет порез. задужења; и то је извршено у закону о изменама и допунама од 15. јануара 1901 год.

По тим изменама „порез на принос од радња“ плаћају: „на чист принос“ од својих радња они обвезници из чл. 45 овога закона, који се баве о трговању са земаљским или страним производима, о индустрији или занатима, који раде грађевинарске, лиферантске, апотекарске, банкарске, мењачке, пиварске и све остале радње и занимања“ (чл. 46 зак. о непосред. порезу).

Порез на чист принос у теорији је несравњено бољи од свих других пореских облика којим се могу оптеретити горепоменуте радње. Али се у пракци спотиче одмах о ту, врло велику, тешкоћу, што је тешко одредити величину чистог приноса који ваља оптеретити. Та се тешкоћа имала на уму још 1884 год., када је створен садашњи систем непосредних пореза. По речима известиоца финансијског одбора порез на капитал уложен у радњу био је узет за основицу порезивања само за то, што је

одбор мислио „да ће тај систем произвести мање незадовољства, јер ће лакше бити оценити капитал с којим неко ради него принос.“ (в. стенограм. белешке Нар. Скуп. од 1884 год.) О томе и не може бити сумње да је, према нашим приликама, лакше одредити величину капитала него утврдити колика је зарада коју тај капитал доноси. Па ипак, док је порез био распоређен на капитал прикривања је било много, на велику штету државних интереса. Природно је, дакле, да ће тих прикривања бити више кад се оптерећује зарада као порез. објект који је теже пронаћи. Реч је о бруто заради; а с оптерећењем чисте зараде даје се обвезницама још већа могућност за прикривање, јер се она добија пошто се од бруто зараде одбију извесни трошкови које порез. власт није у стању тачно да процени.

Из овога је лако увидети од какве је важности изналажење пореског објекта „приноса од радње“ како се вели у изменама закона од 15 јануара. Према тим изменама тај се принос изналази на више начина. За оне који воде трговачке књиге „ту ће извод (биланс) из тих књига, прописаних трговачким законом и судски потврђених и уредно вођених, бити меродаван доказ о чистом приносу¹⁾“ Овај начин изналажења зараде најпростији је и најсигурнији, и пореско задужење било би лако извести, кад би сви они који по закону треба да воде трговачке књиге, те књиге доиста и водили, па их, осим тога и порез. властима подносили. Али, искуство је показало, да је задужење по тим књигама у нас врло ретко. И код пореза на капитал и код пореза на бруто зараду било је одредаба сличних овој из чл. 50, па се видело, да трговци врло ретко подносе своје књиге ради пореског задужења; те су надлежне власти приморане да процењују зараду по другим подацима.

Трговци не радо подносе своје књиге, односно изводе из њих, прво за то, што се у тим изводима налазе, осим података потребних за одређивање зараде или капитала, и други, који задиру у интиман живот обвезника, те се чувају као домаћа тајна и никоме се не поверавају. Осим тога, ако не поднесу књиге обвезници се надају, да ће

¹⁾ У закону је погрешно наведено, да је биланс тај извод из књига у коме се налази чист принос. У билансу је изведена само актива и пасива, из којих се види једино имовно стање порез. обвезника; а у рачуну „губитка и добитка“ стоји колики је чист приход од радње.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

манџи порез платити. Та се нада обично и оствари, јер, као што смо видели, трговцима није тешко прикрити један део порез. објекта. Треће, обвезници не подносе књиге често и због тога што их не воде.

Ови узроци, због којих обвезници пореза на принос од радње не подносе властима своје књиге, врло су јаки и докле год се не отклоне, не може се постићи оптерећење по чл. 50. А том оптерећењу треба да се престано тежи, јер се њим једино стаје на пут прикривањима.

У порезу на принос од радња покушало се, у неколико, да се горњи узроци отклоне. У закон је унесено више одредаба којима је циљ да се обезбеде обвезници, да ће остати у тајности све оно што буду поверили ради пореског оптерећења. По чл. 91 тач. 2. порески одбор је дужан „да чува као тајну све оно, што би сазнао у својој службеној радњи о стању појединих који порез плаћају.“ Ово је наређење допуњено потребном санкцијом: „за кога би се од чланова месног пореског одбора доказало, да је издао тајну, коју је по чл. 91 тач. 2. дужан чувати, казниће се новчано од 100 до 1000 дин. и губи право да буде више изабран за члана овог одбора.“ (чл. 112). За порезнике вреди што и за све остале чиновнике кад издају тајну (§ 14 зак о чинов. грађанског реда).

Кад би ове гаранције биле довољне, подносили би књиге бар они обвезници, који их воде, а којима је распоређен већи порез него што би требало према фактичном стању њихове радње. Таквих је оптерећења било у знатном броју прошле године, док је важио порез за бруто зараду, па опет мало који да је хтео поднети изводе из књига и ако би у том случају смањило порески терет. То значи, да обвезници нису сматрали, да је горњим одредбама дискретност била довољно огарантована. У осталом, и у Инглеској се мислило да треба много већа гаранција за дискретност; тамо су одређени нарочити чиновници, поузданији од осталих, за примање пријава и доказних података трговачких и и индустријских занимања. Код нас, међу тим, пријаве и сви други подаци о стању зараде, долазе до руку и порезника и чланова порез. одбора; те према томе, чак и ако се претпостави пуна часност и у једних и у других, обвезници ће се устезати да повере своје домаће тајне тако

www.univerzitet-ska.com
УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

многим лицима. Осим тога, како у порез. одборима за трговачке радње има доста трговаца, може се десити да чланови одбора буду баш они, од којих поједини обвезници треба највише да крију своје стање, јер, на пр., воде исту трговину.

Ако се хоће и код нас да даду обвезницима озбиљне гаранције за дискретност, морају се одредити нарочити чиновници, у врло ограниченом броју, да примају трговачке пријаве и доказне податке о стању зараде (изводе из књига, и т. д.) Довољно је да има у сваком одељењу по један поуздан човек, на пр. управник одељења, који би те податке прибирао и вршио разрез пореза. Исто тако, требало би у Пореској Управи одредити нарочите чиновнике, да примају жалбе на овако извршен разрез, и решавају по њима. С оваквом процедуром учешће порез. одбора потпуно је излишно, јер њихова стручност за оцену зараде није потребна кад обвезник поднесе књиге, а не постоји ни опасност да ће интереси обвезника бити повређени, пошто ће порез. власт имати само да разреже порез, који по закону долази на пријављену зараду.

Ако се узму трговачке књиге за основ порезивању, и ако се порез. обвезници приморају да те књиге поднесу, онда је природно да се држава обезбеди, да су оне уредно и савесно вођене. Не би било саветно задовољити се тим што су књиге потврђене код трговачког суда. Овај би суд био претрпан послом, и обвезницима не би било тешко да добију потврду књига, чији податци не одговарају имовном стварном обрту. С тога би се морала у Порез. Управи установити нарочита врста стручних инспектора, којима би се ставило у дужност да у току године врше преглед над књигама порез. обвезника. Свака неуредност, коју би опазили, дала би повода, поред последица које предвиђа трговачки закон и пореској казненој одговорности. Тим би се спречило вођење књига у дупликату. По себи се разуме, да би и најмања индискреција или несавесност од стране пореских чиновника морала бити строго кажњена.

Нема сумње, да све ове одредбе не би имале никакве вредности, ако порез. обвезници нису водили књиге, онако како то закон прописује. А то је случај код већине наших трговаца. Ну како је с гледишта пореског законодавства са свим све једно, да ли обвезник

доиста нема уредно вођених књига, или их има, па неће да их поднесе, то све последице које закон предвиђа за ове последње треба да постигну и оне прве. Порески закон мора поћи у главном с тог гледишта, да сви они, који по трговачком закону морају водити уредне књиге, те књиге доиста и воде. У најбољем случају могао би се оставити порез. обвезницима извештајан рок, година или две дана, да своје књиге доведу у ред.

Оптерећење трговаца на основу извода из књига не може се потпуно извести све док се не уклони и онај трећи разлог, због кога трговци не подносе те изводе, т. ј. све док не буду потпуно уверени да ће то по њихове интересе бити најбоље. Но овогодишњим изменама у закону предвиђено је да „код радња и занимања који се капиталом обављају, а у којима се не воде трговачке књиге или се воде, па обвезник неће да поднесе извод (биланс,) узимаће се, за основицу израчунавања годишњег приноса, капитал уложен у радњу.“ (чл. 52, ал. 1) И ако стоји да су државни интереси боље заштићени са садашњим порезом на принос од радња него пре закона о порезу на зараду, опет прикривање порез. објеката није ни сада учињено немогућним, јер доказало се искуством, капитал уложен у радњу, који треба да послужи као основа за одређивање приноса, лако се крије, а пор. власти немају начина да га саме пронађу. У осталом, и сада се тај капитал одређује у главном по пријави и доказним податцима које подноси сам обвезник. Јер, и ако је у закону предвиђено да „ако поднесени докази нису довољни или су несигурни, порески одбор може изласком на лице места и сам собом да прегледа и констатује право стање.“ (чл. 96.) Очигледно је, да ће се порез. одбор, овим својим правом послужити само онда кад налази да поднети докази стоје у опреци са фактичким имовним стањем. порез. обвезника¹⁾. А питање је, да ли је и пор. одбор о томе тачно обавештен. Трговци брижљиво крију своје рачуне па се и чланови тог одбора могу преварити у оцени поднесених доказа о стању приноса. И у порезу на капитал уложен у радњу, порески су одбори имали право да исправљају пријаве, па то није спречило прикривања.

¹⁾ Порез. одбори, састављени из чланова који не примају никакве награде за вршење те дужности, нерадо и чине те извиђаје који их стају и труда и времена.

Али, баш и ако се допусти, у најбољем случају, да ће порез. власт успети да пронађе величину капитала, па за тим и стварни принос, то није довољно да наведе порез. обвезнике да подносе књиге или изводе из њих. Они ће се на то навести тек онда, кад буду сигурни, да ће бити оптерећени већим порезом ако им принос одређује сама порез. власт. Тај већи порез сасвим је уместан и може се сматрати као казна за неиспуњење обвезе коју налаже порески закон. И све док се то не учини, трговци, као људи од рачуна, неће подносити своје књиге, јер се у најгорем случају, излажу могућности да буду оптерећени према стварном приносу; а толико ће увек бити оптерећени, ако поднесу књиге.

У истинитост величине капитала или приноса трговачких радња не може се сумњати само онда, кад су поднесене уредно вођене књиге; а сви су остали начини за одређивања тих капитала и приноса произвољни, те према томе, могу бити од штете или по друштво или по порез. обвезнике. Ако оцену овог порез. објекта врше одбори у којима су неадминистративни елементи у већини, врло је вероватно да ће бити прикривања, због чега ће држава добити од тог пореза мање него што по закону треба да добије. У пореским одборима налазе се обично људи у чију се частност не може сумњати, али који нису директно заинтересовани да штите државне интересе. Ти су људи уз то одвојени од свога посла, и већ због тога морају сматрати дужност порез. одборника као намет кога се треба што пре ослободити. Према томе, појмљиво је да наши пор. одбори не могу бити ни онако еластичан ни онако енергичан инструмент, какав је потребно да буде, ако им се стави у дужност одређивање тако магловит порез. објекат као што су капитал и зарада трговачка.

Порез. одбори треба да врше улогу саветодавних тела, т. ј. да оцењују и дају своје мишљење о пријави и доказним подацима које подносе обвезници, и ништа више. А одређивање самог порез. објекта могу с успехом вршити једино људи од заната који су нарочито плаћени да све своје време посвете заступању државних интереса. Али ни овај начин одређивања није без мана, јер администрација може бити заинтересована у оцени порез. објекта. Та је заинтересованост могућна нарочито у земљама, где редовни приходи не подмирују

издатке и где су, према томе, новчане потребе велике. За доказ се може навести и прошлогодишњи експеримент с порезом на бруто — зараду, у коме се показало, како се мало савесно одређује величина порез. објекта, кад је држави потребно да истера што већу суму прихода. С тога би најбољи систем био онај у коме би учешће администрације било сведено у уске границе, т. ј. где би јој се оставило само да одређује величину и стопу пореза према заради изнађеној без икакве произвољности, већ једино строгом применом закона.

Према изменама од 15 јан. ове год. пореским је одборима дат карактер саветодавних тела. Иначе се не би могло разумети, зашта у њима имају већину представници порез. обвезника. Оцена тих одбора није, дакле, обавезна за пор. власт; која има права да наређује накнадни извиђај и тражи нове податке, ако јој се учини потребно. *Трговински Гласник* истакао је противно мишљење; али је то мишљење основано више на неповерењу, које порез. власти уливају трговцима после трогодишњег искуства с порезом на бруто — зараду, но на самом тексту закона. Без сумње није вероватно да ће интересе обвезника повредити људи, који су завели порезивање по чистом приносу и тиме им знатно смањили порез. терет. Али је у начелу могуће да ти интереси буду повређени; и како се прилике мењају, нико не може гарантовати, да неће бити људи који ће у новчаној оскудици употребити на корист државе ту околност, што пор. власти одређују величину порез. објекта. С тога није на одмет побринути се за раније, да се та евентуалност не догоди.

Из свих ових разлога ваљало би изменити цео чл. 52. зак. о непосред. порезу и укинати одређивање приноса на основу капитала уложеног у радњу или обрт¹⁾. Према нашим приликама најбоље је, ако порез. обвезник не поднесе уредно вођене књиге, одређивати принос по оним спољним знацима који стоје у непосредној вези с величином тог приноса. Видели смо да тих знакова има, и да их има неколико, па се упоређивањем

¹⁾ Закон врло умесно ставља на прво место одређивање приноса по капиталу, а тек изузетно по обрту (чл. 52 и 53). Али је по чл. 55 могућно да Пор. Управа „по саслушању Управе Трговачког Удружења, односно одбора, еснафа, као и грађевинара“ одреди за све радње изнађажења прихода по обрту. Овакав поступак не би се могао препоручити, јер према нашим приликама, обрт је лакше сакрити, јер га је теже пронаћи по капитал.

може контролисати њихов однос према величини приноса. Патентни порез у Француској и оснива се искључиво на оцењивању трговачке и индустријске зараде по спољним знацима; а тај је систем био заведен и код нас с порезом на бруто зараду, (чл. 11 зак.) само што није потпуно изведен.

Оцењивање по спољним знацима може се у нас препоручити с више разлога но у Француској, јер нама администрација може боље контролисати тачност резултата другим подацима, који се могу набавити без икаква учешћа порез. обвезника. Наши трговци великим делом увозе или извозе своју робу; а о том кретању робе, које представља бруто зараду, лако је набавити податке с царинарница или с железничких станица, преко којих се пренос врши. Уз то, принос од радње процењивао би се код нас по спољним знацима само онда, кад обвезник не би поднео друге, несумњиве доказе о величини тога приноса.

Истина, по садашњем систему одређивања порез. одбор има право да на лицу места констатује право стање обвезниково и увери се о тачности пријаве (чл. 96 ал. 3). Али, ова одредба, савесно примењена, причинила би највеће непријатности порез. обвезницима. Они треба да допусте, да им туђи људи, који нису увек незаинтересовани, прегледају рачуне и све домаће хартије, које се иначе брижљиво крију. Међу тим с проценом по спољним знацима државни би интереси били довољно заштићени без икаквих непријатности по порез. обвезнике.

Међу тим спољним знацима заузима прво место закупна цена локална у којима се обавља радња. Закон о порезу на бруто зараду предвидео је за основ одређивања те зараде, још и закупну вредност просторија одређених на стан и уживање, и то вероватно у циљу да би величина зараде, па и порез, били што већи. С порезом на чист принос може бити питања само у томе, која ће се од тих двеју закупних цена узети за основ одређивању. А избор није тежак, јер је очигледно, да закупна цена локала у којима се радња обавља стоји у тешњој вези са величином зараде; закупна цена стана зависи обично и од потреба породичних. Али ни једна од ових закупних цена није довољна да се само по њој одређује зарада, већ се морају узети у обзир и све друге

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

околности (као број и плата момака и помоћника у радњи, вредност материјала, и т. д.), које утичу на величину зараде. Осим тога ваља водити рачуна и о врсти радње да би се могло контролисати у колико је тачан однос између горњих околности и зараде. Тако, јувелирима није потребно ни много момака ни великих просторија за обављање њихове радње, па опет могу имати зараду већу но други. А како и величина места у коме се радња обавља утиче не само на зараду, већ и на однос између закупне цене локала и зараде, то те мора пореска стопа удешавати и према томе. Резултат процене, овако добивен, требао би најзад упоредити с податцима прикупљеним на царинарницама и железничким станицама.

Кад се све горње околности буду узеле у обзир, велика је вероватност да ће зарада бити довољна тачно процењена¹⁾. Познати пример из *Трговинског Гласника* о богатоме житарском трговцу с малим, мрачним дућаном на малој пијаци и елегантном дућану у Кнез Михаиловој улици, који држи много мање богата трговкиња женских шешира, показује једино, да закупна вредност локала није довољна да послужи за оцену зараде. Али те или бар толике нетачности неће бити, ако се узму у обзир и оне друге околности, као: врста радње и извештаји царинарница.

Ова оцена по спољним знацима умесна је нарочито сада, кад је порез распоређен према чистој заради. Јер по тим знацима може се с већом сигурношћу одредити чиста зарада но бруто зарада или капитал уложен у радњу.

Не може се порећи, да ће и у оваком систему одређивања зарада бити извесних неједнакости у распореду порез. терета; али ће те неједнакости потицати од самог закона, а не од вештине и енергије административних органа с једне и вештине и савесности порез. обвезника с друге стране. Осим тога, оцењивањем зараде по спољним знацима, избегло би се одвећ велико

¹⁾ Системом одређивања приноса од радње који сад вреди, постиже се врло проблематична тачност. Кад се узме тако несигуран основ за оцену, као што је капитал или обрт, не може се принос тачно одредити, ма се и знало, колико капитал или обрт сваке радње донесе приноса. Међу тим, то се не зна него се мора са свим произвољно одређивати, колико свака врста радње доноси приноса на изврстан капитал или обрт. Очеvidно је, да ће такво одређивање *grosso modo* бити извор врло великих неједнакости, јер се у истој врсти радње тргује с разним процентима.

учешће порез. власти у одређивању те зараде, а то је на сваки начин добро, јер је порез. власт често заинтересована на штету интереса обвезникових. У систему који се овде предлаже, порез. власт имала би само да прибере и контролише податке о спољним знацима (а то није тешко), према којима треба за тим утврдити величину зараде и пореза, онако како то закон прописује.

Тај однос између разних спољних знакова и величина зарада као и међусобно поправљање тих знакова, треба да буду предвиђени до најмањих ситница у самоме закону. Никако се не сме оставити Министру финансија, да својим расписима одређује и поставља тај однос више према својим фискалним сврхама, него према правом стању ствари. Искуство с познатим *Уиутом* од прошле године довољно је да да обвезницима основа, да и у будуће буду неповерљиви.

Нема сумње да би најбоље било, кад би се и ово процењивање на основу спољних знакова избегло, т. ј. кад би обвезници подносили уредно вођене књиге и према њима били оптерећени. С тога треба прво учинити све што је потребно да се осигура то подношење књига, а оно ће се осигурати, ако крај осталих погодних околности, обвезници буду још и уверени да је у њиховом интересу, ако буду оптерећени по књигама. Због тога би порез. стопа требало да буде већа, (на пр. два пута) кад се оптерећење врши по спољним знацима. Иначе, пошто се на основу спољних знакова постиже само приближна тачност, могу се обвезници надати, да ће платити мањи порез ако не поднесу књиге.

У оваквом систему изналажења зараде није потребно учешће пореских одбора. Јер, кад обвезници подносе књиге (или изводе), они их подносе за то нарочито одређеним чиновницима, а не порез. одбору, чије задатак и по закону који сад вреди, настаје тек онда кад нема непосредних, пуноважних доказа о стању зараде (чл. 91, а.). А ни за оцену зараде по спољним знацима није потребна стручност и искуство пореских одборника, јер самим тим што су ти знаци спољни, т. ј. такве природе, да се могу лако контролисати, порез. одељења моћи ће сама да учине потребан извиђај ако обвезник не поднесе доказе о важности тих знакова, као: писмене исправе, потврђене на време, о величини закупне цене локала у којима се обавља радња и плата помоћног

особља. (Ако би се ради потпуног умирења обвезника баш хтели оставити порез. одбори, њима би било стављено у дужност једино, да оцењују вредност тих спољних знакова, кад нема пуноважних исправа). Код оних радња и занимања (као што су, предузимачке и грађевинарске) где се за изналажење зараде морају предвидети нарочита мерила, пореска одељења могу, и без одбора оценити величину и важност тих мерила (у овом случају, уговорене вредности предузетих грађевина), на основу којих треба, применом законе стопе, изнаћи зараду. Исто тако, и за оптерећење обвезника предвиђених у чл. 51 (радње и занимања „која сваке године полажу јаван рачун о своме раду“) довољно је порез. одељење, јер оно може и само да констатује величину зараде према рачуну добитка и губитка, закљученом на дан 31 децембра прошле године и одобреном главним скупом.

Пореско оптерећење радња предвиђених у чл. 46 зак. о непосред. порезу може се дакле, извести с успехом само тако, ако се за примање пријава одреде нарочити чиновници у које обвезници могу имати потпуно вере, а за тим, ако се ови приморају да воде уредне књиге и да их подносе ради порез. оптерећења. Последња мера може изгледати сувише строга, али јој се не може уписати у грех, ако буду приморани да воде уредно књиге и они обвезници члана 46, који их до сад нису водили. А приморати обвезнике да своје књиге и поднесу ради порез. оптерећења, неправедно је само онда, кад се не обезбеди, да ће подаци истих књига служити једино у циљу тог оптерећења. С тога је, према садашњем систему изналажења зараде, неправедна одредба из последње алинеје чл. 80, по којој се казни 150 дин. пријавник за кога се докаже да је имао књиге, а није хтео да их поднесе. Та је казна још и недовољна, јер нема сумње да ће се сваки обвезник радије изложити опасности да плати тих 150 динара, но што ће показати своје рачуне лицима у којима нема вере. У осталом, ова казна постоји још од 16 дец. 1896 год. (ондашњи чл. 77), па је мало кога обвезника пореза на капитал уложен у радњу натерала да подноси књиге.¹⁾

¹⁾ Наш закон о непосредном порезу и иначе води врло мало рачуна о тој потреби да пријаве и подаци, а по том и резултати разреза, не дођу до руку оних лица, којих се то не тиче непосредно. За доказ може најбоље послужити одредба чл. 98 по којој „кад општински суд добије одобрени распоред пореза од

Али, како се у пореским стварима не може поставити никакво опште ни апсолутно правило, то би се и горња одредба морала у неколико ублажити. Тако на пр., према нашим приликама не може се без велике неправде, тражити од свих обвезника без разлике, да воде уредне књиге, како би по њима били оптерећени. С тога би се предложени систем морао применити с извесним ограничењима, јер ваља водити рачуна о том факту, да је у нас писменост слабо развијена, а да, уз то има радња и занимања, чији су пословни односи тако прости да им се не може замерити што не воде књиге. Већина обвезника II групе чл. 56 (радње и занимања за дневне намирнице) нити су у стању, нити имају потребе да воде уредно књиге. С тога би било неправедно, применити и код њих казнени порез на зараду изнађену по спољним знацима.

У нашем закону о непосредном порезу нема опште одредбе, по којој би мали приходи били ослобођени пореза. Према томе, и порез на принос од радња плаћају и по све мали приходи.¹⁾ Шта више, овим се порезом иде још даље. У њему не само да није одређен *minimum* прихода, који не плаћа порез, већ се одређује *minimum* пореза, који треба да плате ма и најмањи приходи. Ова врста *minimum*-а уведена је прво у закон о порезу на бруто-зараду, у циљу да порез буде што продуктивнији; а ушла је и у порез на принос од радња без сумње у истом циљу. И ако се не може тражити од нашег законодавца, да ослободи пореза све мале приходе, јер би таква мера знатно ослабила продуктивност пореза, али се исто тако не може допустити да се довољна продуктивност осигурава на рачун тих малих прихода. Код нас има радња, као оне из II реда „за дневне животне намирнице“ (ашчије, пиљари и т. д.), које се по-

надзорне власти, тада ће исти изложити грађанству на углед у општинској судници за време од 15 дана, па ће се за тим приступити наплати пореза.“ Ову би одредбу требало укинути, бар у колико се односи на обвезнике чл. 46. Све мере о дискрецији не вреде ништа, ако се распоред пореза износи грађанству на углед јер је лако погодити величину зараде, па дакле и стање радње, према величини пореза коју та радња плати.

¹⁾ У чл. 47 зак. о непосредној порези предвиђене су извесне радње и занимања која не плаћају порез (земљорадничке и занатске задруге, пољопривредници у колико сами продају производе своје властите привреде, домаћа индустрија, рударска предузећа и т. д.) Али њих је законодавац ослободио пореза поглавито с тога што је хтео да помогне њихов развитак, а не што се обзирао на величину њиховог приноса.

крећу с незнатним, готово никаквим, капиталом, и где чист приход једва достиже да исхрани оне који се њима баве. За те радње је много распоредити 15 динара пореза без обзира на њихов принос. Са стопом од 2%, коју закон утврђује код радња II. реда за принос мањи од 1000 динара, порез од 15 дин. представља чист приход годишње од 750 дин.; а то је много за те радње. Велики део оних који продају извесне животне намирнице (као: апшчије, пиљари, хлебари, и т. д.) не зарађују годишње чистих 750 дин.

*

Врло јака прогресивност неких непосредних пореза спада међу најинтересније одлике нашег пореског система. Систем прогресивности примљен је за чудо лако код нас, и ухватио је већ тако дубока корена, да се нико и не буни против њега. Цео свет у нас сматра да је сасвим природно, да порез. обвезници одвајају за порез у толико већи део својих прихода, у колико су пмућнији. У скупштини се о том слабо и дебатује, прогресивност пореза за наше је скупштинаре аксиом, нешто се само по себи разуме. Један од најугледнијих наших листова зачудио се прошле године, што у порезу на зараду није било прогресивности, јер и он сматра као »сувише јасно да мора бити велике разлике у пореској стопи између порезивања зараде од 1000 и зарада 10.000 и 50.000 на годину.« (Трговински Гласник од 1900 год. бр. 19). И доиста то изгледа јасно целом свету код нас. Само што нико није сматрао за потребно да изнесе, зашто му је то тако јасно. Разлоге је требало изнети у толико пре, што по другим цивилизованим земљама, велика већина не мисли да баш мора бити толике разлике у порез. стопи између малих и великих прихода. У Француској се боре читаво столеће око увођења врло мале прогресивности, преко којих би се код нас прешло с презрењем. А и у Немачкој је прогресивност порез. стопе по све ништавна према нашој, па се опет на њу указује прстом, као на победу коју су социјал-демократе извојевали. По осталим цивилизованим земљама, прогресивност се наводи доста ретко, и то обично у каквом порезу од мање важности; а и где је има, она је много слабија од прогресивности у нашем пореском систему.

Пореска прогресивност може бити, у главном, тројака према циљу који се њом хоће да постигне.

На првом ступњу наводи се прогресивност, којој је циљ да изглади и поправи неједнакост у распореду пореског терета, т. ј. да јаче оптерети имућније у оној мери, у којој посредни порези оптерећују јаче сиромашне. Овакав систем управо и није прогресиван већ пропорционалан, јер се њим хоће да размести порез. терет на све грађане сразмерно њиховом имућству. Прогресивним се могу назвати у овом случају само непосредни порези, али је оптерећење обвезника пропорционално кад се узму у обзир и посредни порези. С тога се овај ступањ прогресивности мора допустити, ако се иоле хоће да постигне правилност у пореском систему. Назвали смо је *хуманом* или *хумано-социјалном*, јер се и најобичнија човечност буни против тога, да сиромаси плаћају већи порез од имућних. А у којој мери треба непосредни порези да буду прогресивни, не може се утврдити у напред за све земље; то зависи поглавито од величине посредних пореза.

Кад су непосредни порези прогресивни у јачој мери, онда њима није само циљ да постигне пропорционалност у целокупном порез. терету разних обвезника, већ се тим хоће да оптерете приходи у толико јаче, у колико су већи. Јер, веле присталице овакве прогресивности, порески систем није правичан, кад одузима исти део прихода од имућних као и од сиромашних обвезника, пошто економска снага обвезника расте јаче но њихов приход. Ономе који има 100.000 дин. прихода, много је лакше одвојити $\frac{1}{10}$ део, 1000 дин., но ономе чији приход износи 1000 дин., одвојити 100. Одузимајући $\frac{1}{10}$ део прихода овом последњем, можда се не оставља ни колико ће му бити потребно за живот; а ономе који прима 10.000, с десетим делом порез узима само оно, што би иначе било утрошено на излишне ствари. Овај ступањ прогресивности може се назвати *социјалним*, јер се њим хоће да постигне већа правда у друштву.

Ако је прогресивност пореза још јача, онда је она *социјалистична*, јер се њом постиже исто оно што траже социјалисте, а то је, изједначавање имовних неједнакости обвезника.

Тешко је одредити, у коју од ове три врсте спада прогресивност нашег порез. система, јер сви непосредни

порези нису прогресивни, а и код оних који су прогресивни, усвојена је различна стопа. Осим тога, као што је прогресивност ушла у наш порески систем без тачно одређених разлога, тако је и њена стопа утврђивана више на памет и по тренутном расположењу.

Од непосредних пореза прогресивни су код нас: порез на принос од рада и личнога рада, а по последњим изменама у неколико и порез на принос од капитала. У порезу на принос од личнога рада има три врсте прогресивности; а у порезу на принос од радња две, што чини, с порезом на принос од капитала, шест разних прогресивности. Најмања, почетна, стопа наводи се у порезу на принос од личнога рада (1,5%), а највећа крајња, у порезу на принос од капитала (10%).

Излагање би испало сувише компликовано, кад би се узеле у обзир све те разне прогресивности ради израчунавања њихове јачине. А како су од главног интереса само најважније групе порез. обвезника, то се на мање важне нећемо задржавати.

Према закону о непосредном порезу I. група обвезника пореза на принос од личнога рада (чиновници, пензионари, учитељи, свештеници, практиканти, кметови, и т. д.) плаћа:

До	• • • • •	1000	динара	1,5%
Од	1001	до	1500	» 1,8%
»	1501	»	2000	» 2%
»	2001	»	2500	» 2,2%
»	2501	»	3000	» 2,5%
»	3001	»	3500	» 2,8%
»	3501	»	4000	» 3,2%
»	4001	»	5000	» 3,5%
»	5001	»	6000	» 4%
»	6001	»	7000	» 4,5%
»	7001	»	8000	» 5%
»	8001	»	9000	» 5,5%
»	9001	»	10000	» 6%
»	10001	»	12000	» 7%
			Преко 12000	динара 8%

Да би се видело, да ли прогресивност овог пореза долази у први ред, треба израчунати колико долази на сваку главу оних посредних пореза, који највише терете сиромаше.

Према царинским, монополским и трошаринским подацима долази код нас годишње на сваку главу:

Од потрошње соли	око 1·80	дин.
» » шећера	» 0·75	»
» » пиринца	» 0·10	»
» » петролеума	» 1·45	»
» » уља	» 0·10	»
» » каве (и сурогата) »	0·05	»
» » дувана	» 5—	»
» » пића (вина, пива,) ракије и т. д.	» 0·65	»
Свега	9·90	дин.

На сваког становника долази, у округлим цифрама, 10 динара, а на сваку породицу 50 динара, ако се узме да у једној породици има просечно 5 душа. Према горњој прогресији породица каквог чиновника с платом од 1000 динара, оптерећена је годишње с 15 дин. непосредног пореза; кад се тој суми дода 50 динара посредних пореза (10 дин. од главе), излази да ће та породица имати да плати 65 дин. пореза, а то чини 6·5%. Чиновник с платом од 12.000 дин.; а с исто тако великом породицом, плаћа 960 дин. непосредних, а 50 дин. посредних пореза. Ако се претпостави да плаћа и два пута више посредних пореза, 100 дин., платиће свега 1060 дин. пореза, а то чини 8·80%.

Према овоме јасно је, да је прогресивност пореза на принос од личнога рада много јача, но што је потребно за извршење праведнијег размештаја порез. терета. А тај резултат треба у толико мање да изненади, што се код нас од посредних пореза сразмерно према непосредним, не тражи ни приближно онолико коликопо другим земљама.

Да ли се горња прогресивност може уврстити у овај други ред? Или, другим речма, да ли чиновнике с већом платом треба оптеретити с онако великом пореском стопом с тога, што би њима било лакше одвојити један део плате по чиновницима слабије награђеним. То изгледа не сумњиво према теорији (т. зв. теорија жртава) коју смо мало више изнели. Али, и ако би се допустила у начелу основаност ове теорије, ваља имати на уму, да на величину жртве коју подносе порез. обвезници да утиче само величина пореза и дохотка, већ и количине и интензивност потреба оптерећене личности. Плата од

1000 или 2000 динара почетна је плата; њу примају обично млади, нежењени људи, чије су стварне потребе ограничене, те могу да се скуче. Ако су од бољих породица, њих потпомажу и од куће, а сиромашнији су за време школовања навикли да с малим приходом излазе на крај. Истина, има много неуказних чиновника (практиканти, чувари, служитељи и т. д.), који с мањом платом имају често да издрже целу породицу. Али њих треба сасвим ослободити од плаћања пореза, јер се порез не сме ударати на беду и невољу.

Положај наших чиновника с већим платама није баш тако завидан. То су обично људи с породицом, те, ако имају већи приход, имају и веће издатке. Они треба да оставе што и на страну, како породица, у случају њихове смрти, не би остали у невољи, јер су пензије мале. Осим тога, ти чиновници заузимају угледнији положај па су и њихови трошкови на „репрезентацију“ већи. Колико је бољи положај сељака кад остари? Њему пристигну деца, и одмене га; а чиновник и кад остари врши своју дужност.

Но може се, дакле, никако узети, да је чиновнику с платом од 7—8 или 12000 динара лакше одвојити извештан део на порез но онеме с платом од 1000 динара. Према томе, онако, јакој прогресивности пореза распоређеног на чиновничке плате може бити циљ једино да те плате у неколико изједначи. А то би се исто могло лакше и отвореније постићи смањивањем тих „великих“ плата.

У пореза на принос од радње имају две скале. У првој, која обухвата најважнија занимања, почетна је стопа 3,5% за принос до 2000 динара; а крајње 7% за принос преко 25000. Ова је прогресија слабија од прогресије чиновничког пореза, и ако би требало да буде обратно.

Према чл. 56 зак. о непоср. порезу радње и занимања I врсте (трговачке, индустријске, банкарске, предузимачке, акционарска друштва, и т. д.) плаћају:

До 2000	= 3.5%
Од 2001— 4000	= 4 %
» 4001— 6000	= 4.5%
» 6001—10000	= 5 %
» 10001—15000	= 5.5%
» 15001—20000	= 6 %
» 20001—25000	= 6.5%
Преко 25000—	= 7 %

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

По истом рачуну који смо изнели за порез на принос од личног рада, излази да трговачка породица од 5 чланова, а с приходом од 2000 дин., плаћа 70 дин. непосредног и 50 посредног пореза; свега 120 дин. или 6%. Породица с приходом од 25000 дин. плаћа 1700 дин. непосредног пореза, а с посредним (2×50) 1850, што чини 7,4%. Према томе прогресивност овог пореза сувише је јака, ако би се њом хтео постићи једино праведнији размештај порез. терета. Али би се у овом случају могла допустити и мало јача прогресивност, јер величина радње и њеног приноса не стоји ни у каквом односу с годинама оног који је обавља, те и јачина и интензивност потреба не расте с величином приноса онако брзо као код чиновника. У осталом, ни разлика између 6% и 7,4% није врло велика; а све је мања, што је принос од радње већи, јер сви приноси изнад 25000 плаћају исту стопу. Тако, за принос од 50000, проценат с посредним порезима износи 7,04%. Међу тим она одредба из пореза на принос од рада, по којој све плате већ од 12000 плаћају исту стопу, нема практичке вредности, јер у нас има мало плата већих од 12000 дин.

И једна и друга околност доказује, да је прогресивност унета у наш порески систем без икаквих дубљих разлога. Два најсигурнија пореска објекта, земљишта и зграде, оптерећени су пропорционалним порезом, и ако у том случају постоје сви разлози који би се могли навести у корист социјалне прогресивности.

*

И многе друге замерке могле би се учинити нашем систему непосредних пореза. Али је његова најглавнија мана у томе, што са честих, делимичних поправака и дотеривања, нема више никаква јединства у њему, због чега је и порески терет врло неједнако и неправедно распоређен.

Крајње је време, да се садашњи систем непосредних пореза реформише, и то не само у појединим деловима, него у целини. А искуство, стечено за последњих седамнаест година, корисно би послужило у том послу-

Др. М. А. Нинчић

КАСАЦИОНЕ СУДИЈЕ ОДГОВОРНЕ СУ

КРИВИЧНО И ГРАЂАНСКИ ЗА СВОЈЕ НЕЗАКОНЕ ПОСТУПКЕ

У опште дела људска кажњива су кад су учињена (извршена) *намерно* или *нехатно*, јер без ове две форме нема ни *злочина* ни *преступа*. По изузећу, *иступ* или *преступ* може се учинити и *нерадњом*, као на пример у случају § 184 крив. зак. и т. д. или кад полицијска власт нареди што у интересу здравља или потеру у интересу безбедности, па неко по тој наредби не поступи и т. д., али, као што рекосмо, то је изузеће, а опште је правило: да се људска дела као кажњива јављају у форми (облику) намере или нехата.

Према томе и судије су одговорне кривично и грађански (за накнаду штете) ако су намерно или нехатно своју одлуку донеле на штету које парничне странке (§ 127 крив. зак.) Но, у најновије доба појавила се сумња о одговорности Касационих судија за њихове незаконе одлуке, истицало се на име мишљење, да су оне неодговорне, управо неприкосновене, у погледу својих одлука, те сматрамо, да ће бити од интересе, да изнесемо једну одлуку *оште седнице* од 9 септембра 1900 год. Бр. 7407 којом је по нашој тужби утврђена одговорност и Касационих судија, кад се нађе да је њихова одлука незакона било намерно или нехатно, и да би то јасније представили, ми ћемо саопштити спорну ствар, која нам је дала повода за тужбу противу Касационих судија, за тим саму тужбу и најзад горњу одлуку као што иде:

Наша тужба почиње овако:

»Кад је у решавању каквога правнога случаја законско наређење нејасно, онда се воља закона или законодавчева изналази *тумачењем*, које, као што се зна, може бити: *граматичко* или *логично* по §-у 8 грађ. зак. а кад за такав случај не би било у закону наређења,

онда се такав случај решава помоћу *аналогije* по §-у 10 законика. И тако, ако се тумачењем, у првом случају (нејасности закона) или у другом (празнине закона) *аналогijом* од стране судија погрешно утврди воља закона — онда за тако решене случаје не би се скоро ништа могло приговорати судијама, јер у таквим случајима може бити подвојености у мишљењу.

Но кад је правни случај законом решен (јасно предвиђен), кад судије дакле тога ради не могу путем тумачења да изналазе вољу (намеру) закона, па тај случај опет противно закону реше, онда су за тако решене случаје судије одговорне за повреду његову.

Међу тим наш случај који овде излажемо јасно је предвиђен и решен законом, и ми смо уверени, да је наша школа права дала нашим судијама толико знања за правилно решење овога случаја, па је на жалост као што ће се видети, тај случај као што гласи одлука Касационог Суда од 28 марта 1900 год. Бр. 2984., противно закону решен; те за то смо принуђени, да ову тужбу поднесемо противу Касационих Судија (колегијума III одељења), а пре тога излажемо у чему се састојала спорна тражбина нашег властодавца.

Наш властодавац Миливоје у тужби својој од 25 марта 1899 год. противу Радојка (очуха) и Миливојке (своје матере) изјавио је: да је она, преудавши се за Радојка, закључила брачни уговор и потврдила ванпарничним судијом 28 августа 1882 год.; по коме је смешала његову очевину са имањем. Радојковим под условом: да то имање он заједнички (на пола) подели са Живком доведеним сином Радојковим (из првога брака) а ако би они (Радојко и Милојка) у њиховом браку добили још мушке деце, да и ова то смешано имање са њима на равне части поделе. Па како је његова мајка у браку са Радојком добила још двоје мушке деце, то се имање према горњем уговору има делити на четири части, што је очевидно, да је горњи уговор за њега штетан, који иначе његова мајка ни стараоци о његовој очевини није могла закључити, — те је тражио, да се горњи уговор на спрам његове очевине као противзакон уништи.

Првостепени пожаревачки суд пресудом од 11 окт. 1899 год. Бр. 38824 одбио је нашег властодавца од тражења као неумесног, коју је пресуду Апелациони Суд

www.unijb.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

пресудом својом од 12 фебруара 1900 год. Бр. 669 одобрено, а Касациони Суд у своме III одељењу решењем својим од 28 марта исте године Бр. 2894 оснажио, — дакле овим судским одлукама (које су приложене тужби) нађено је: да и природена деца имају равно право на очевину нашег властодавца, која је у количини два пута већа од имања Радојковог — његовог очуха.

Међу тим, из свега нашег излагања сматрамо, да је Касациони Суд видео, да спорни уговор по нашем захтеву није од судова цењен у овој тачки: да ли је он са гледишта материјалног закона могућ и допуштен, и ако смо то нарочито тражили, па ако је, то по коме пропису тога закона, по што су прописи § 494 и 543 наведени у другој пресуди Апелационог Суда као *додаток* одбачени одлуком *оште седнице* од 18 фебруара 1900 год. а међу тим ми смо доказали, да примена истих не припадаји овом спору. И тако само с погледом, што је тај уговор потврђен ванпарничним судијом, по пристанку старалаца нашег властодавца, те по §-у 187 грађ. пост. постао јавном исправом, проглашен је за важећи и допуштен као да је овај уговор раван *меници* или *облигацији* па кад има своју спољашњу форму, онда је и пуноважност његова ту, без обзира на садржину његову, што је погрешно; јер пристанак старалоца на овакав уговор, којим се отуђује непокретност нашег властодавца не вреди ни по чл. 77 с обзиром на чл. 68 закона о старатељству.

У осталом и да је тај уговор и са гледишта материјалног закона цењен (што није), опет он није могао бити проглашен за важећи и допуштен у погледу оснивања наследства за имање (очевину) нашег властодавца за доведену и природену децу у браку тужених, јер су такви уговори недопуштени, што смо у свима нашим правним средствима и доказали; — те тако проглашењем овога уговора да је он у свој садржини важећ, да обвезује и нашег властодавца за његову очевину, наш је властодавац оштећен у два правца:

1, у томе, што је лишен законом (интестатског) наслеђа, јер је заоставштина (имање) његовог оца пок. Радисава имала прећи на њега без икаквих промена, кад његов отац није друкчије било уговором, било тестаментом наредио, јер наслеђе може да оснива (поставља) онај, чије је имање; њега *трећи* не могу осни-

вати по § 33 и 394 грађ. зак. — према чему спорни уговор као од трећих лица у овом погледу не може бити важећ ни по другој тачци § 13 ни по § 29 грађ. зак., јер као што смо више пута до сада рекли, (у правним средствима), то је чисто право оца у овом нашем случају (иначе родитеља у опште).

2, у томе, што му је и закони (нужни) део овим уговором *окрњен*, на што се нарочито ударало у свим правним средствима, који се део састоји у *половини* имања, јер је он једини наследник свога оца (Радисава), а међу тим по овој одлуци он добија од своје очевине мање од $\frac{1}{4}$, рачунајући ту и смешано имање туженог Радојка, јер се ово дели на четири части, те тако оснажењем овога уговора, он је лишен и *законог дела*, а зна се да га тога није могао ни отац лишити *ни тестаментом* по § 409 ни уговором *поклона* по додатку §-а 565 од 5 маја 1864 год. ни *брачним* уговором по § 788 грађ. зак., сем случаја изложених у § 480 истог зак. — Па кад га отац тога дела није могао лишити, онда га нису могла лишити ни трећа лица никаквим уговором, па макар тај уговор имао потврђења и печата свију власти, које постоје у нашој Краљевини. Збиља, зар се може толико незнати, да има уговора који крај свег свога потврђења не вреде; на пример: кад неко уговори, да не издржава своју децу уговор о наслеђу од *трећих* лица не вреди, јер је он закључен о *туђем* имању на штету законитог (интестатског) наслеђа § 29, и на штету законитог дела наследника, који као што рекосмо по § 479 565 и 788 *мора* остати неповређен, те је питање: зар је све то могло бити непознато судијама, кад су неповредност тога дела установили још римљани пре 18 векова, што се може читати у свакој институцији, што је и њима у школи права предавано. Не, све је то њима било познато, а покрај тога ми смо им све то у нашим правним средствима излежили. Али, као што се види, они се нису хтели на то обазрети *намерно* или *нехатно*, што несме остати некажњиво.

Као што смо већ рекли (у почетку тужбе) у закону има решених питања, као што је и ово наше, и кад тако једно питање дође пред суд, он га мора решити *по закону*, а ако га реши мимо закон, он не може казати то је моје мњење. Зар би поменуте судије могле истицати као своје мњење у случајима: кад би оснажили

пресуду нижег суда, по којој је Павлу досуђено 1000 дин. по доказу сведока (а закон забрањује тај доказ преко 200 динара), или оснажити пресуду — за какво непокретно добро — на основу државине од 5 година, настав, да је то време довољно за застарелост (а закон тражи 24 година). Исто тако нису могли оснажити ни пресуду нижега суда у овоме спору кад закон наређује, да наслеђе има да оснива онај чије је имање (§ 394) и кад у сваком случају деци мора остати закони део. У таквим и сличним случајима судије противно радећи чине преступ, за који су кривично и грађански одговорне.

Оваквом одлуком одељења Касационог Суда изненађени смо ми, а изненађен је и цео правнички свет. Ми одлуке највећег суда с побожношћу чекамо, јер се с правом уздамо, да ће оне бити израз закона, док нам ова донесе разочарење, а за такву радњу судије морају кажњиво одговарати и ради примера, али не онаквог примера, какав је тражио ђенерал *Валеништајн* кад му се један војник због пљачке оптужен *оправдао*: „свакојачко нек се обеси, војсци је потребан *пример*;“ — јер ми излажући ову тужбу хоћемо казну и пример на основу доказаног учињеног дела, пошто су поменуте судије горњом својом одлуком одузели нашем властодавцу наслеђе, а уз то лишили га и *законитог* дела.

А да су поменуте Касационе судије (III одељења) *намеру* или, *нехатну* неправду у решавању овога случаја нанели нашем властодавцу види се отуда, што смо ми у нашим правним средствима били исцрпни, јасни, управо објашњавали смо им стање спора до најмањих ситница и упозоравали их на законске прописе, па опет сва та наша објашњења беху узалудна за колегијум III одељења, — он, уз пркос свега тога оснажи пресуду нижег суда, и то после одлуке *опште* седнице, на штету нашег властодавца и његовог јасног права; — те за то су они одговорни кривично и грађански (накнадом штете) нашем властодавцу, који је услед те одлуке изгубио наслеђе не само у целини (што није требао да изгуби), него му је уз то окрњен и закони део, који му никако није смео бити окрњен.

Истина, судије не одговарају за мњење, али гласање судија из III одељења за пресуду нижег суда, која је у оба поменута правца, штетна за нашег властодавца, не

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

може се сматрати за мњење, јер мњење не може бити, да ко лиши наслеђа уговором од трећих лица у целини и што је најгоре и законог (нужног) дела, — то дакле није мњење него преступ био намеран или цехатан с разликом, што се у првом случају судије казне на *затвор* уз губитак грађанске части, а у другом новчано и лишењем звања (§ 127 крив. зак.).

Па како су по чл. 105 Устава судије за преступ, учињен у званичном раду, одговорне по одобрењу Касационог Суда — „колегијум или једно одељење Касационог Суда, ако учини злочин или преступ у своме раду одговара за своја дела редовном суду за кривице и накнаду штете,“ вели *Пироћанац* у Скупштини приликом претреса закона о судијама (види стр. 168 и 218 протокола Народне Скупштине 1881 год. год.) — те је изван сумње, да под ту одговорност потпадају и Касационе Судије, и без сазнања дебата, које се воде у Скупштини и које су иначе најважније средство за тумачење закона — то као пуномоћник Миливоја Ј. Милошевића из М. Црнића по гласу пуномоћија у препису тужим Касационом Суду судије III одељења с молбом, да у општој седници изволи решити:

Да се даду под суд за кривицу и накнаду штете (§ 127 крив. зак.) нанесену намерно или нехатно нашем властодавцу у решавању поменутог спора у томе, што је он њиховом одлуком, изгубио законо наслеђе не само у целини, него му је уз то окрњен и закони део, који ни у ком случају није смео бити окрњен, пошто се на све наводе у нашим правним средствима, да му се то штити, — поменути колегијум није хтео обзирати.“

16. маја 1900 год.

у Пожаревцу.

Ст. Максимовић.

Услед ове наше тужбе дошла је следећа одлука опште седнице од 9 септембра 1900 год. Бр. 7407:

Касациони Суд Краљевине Србије у општој својој седници састављеној на основу члана 29 зак. о судијама од 9 фебруара 1881 год. прочитао је тужбу г. Стевана Максимовића адвоката из Пожаревца — пуномоћника Миливоја Р. Милошевића из М. Црнића од 16 маја 1900 год. бр. 4762 датој противу г.г. Јов. Д. Стевановића, Вучка Ђорђевића, Андре Грујића, Љубомира Каменчића и Живка Милосављевића судија Касационог Суда због

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

www.накнаде штете заједно са одговором оптужених и актима овога дела, па је на основу свега нашао :

1. Да је г. Максимовић као пуномоћник Миливоја Милошевића из М. Црнића у тужби својој представио, како је његов властодавац водио спор код пожаревачког првостепеног суда противу Радојка и Милојке Живковића због поништаја уговора. Пожаревачки прв. суд је пресудом својом од 11 октобра 1899 год. Бр. 38824 одбио од тражења његовог властодавца као неумесног, коју је пресуду Апелациони Суд пресудом својом од 12 фебруара 1900 год., Бр. 669 одобрио, а Касациони Суд у свом III одељењу, састављеном од тужене г.г. судија решењем својим од 28 марта 1900 год. Бр. 2894 исту пресуду за снажну огласио, те је поменути својим решењем на неправедан и незаконит начин оштетио његовог властодавца.

За то је тужио поменуту господу судије Касацион. Суда и тражио, да се предаду суду на суђење за накнаду штете. За доказ својих навода поднео је оригиналне пресуде првостепеног и Апелационог Суда и решење Касационог Суда, којим је оснажена пресуда Апелационог Суда.

2. Да су тужени г.г. Јов. Стевановић, Вучко Ђорђевић у одговору своме од 9 јуна 1900 год. Бр. 6562 одговорили: да тужилац ничим не тврди нити подноси доказе, да су они парницу ову решили из каквог недопуштеног или противзаконског повода, из чега би се могла извести намерна неправда и повреда закона, нити се чиме доказује, да су се намерно или нехотично огрешили о који законски пропис. Најзад, да они као судије, у опште не одговарају за разумевање закона.

Г. Андра Грујић навео је: да Судија Касационог Суда, који цени радњу нижег суда не може апсолутно одговорати за своје судијско мишљење.

Г. Љуб. Каменчић у одговору свом навео је, да он као судија Касационог Суда ни у ком случају не може одговорати пред Касационим Судом с тога, што су судије по чл. 109. Устава од 1869 год. одговорни само закону, — дакле да мора бити закона, по коме се њихова одговорност условљава, а како таквог закона за Касационе Судије, нема, а било би противно здравом разуму правне свести, одредбама §§ 8 и 10 грађ. зак. да саме Касационе судије себи суде, јер би тиме

била искључена свака вера у правичност таквих одлука — молио, да се тужба одбаца као ненадлежном суду дата.

Г. Живко Милосављевић у акту Бр. 5629 одговорио је, да судија у опште, у основу, не може бити одговоран за своје мишљење, дато у улози судије приликом суђења, осим случаја где би несумњиво била доказана његова кривица, која би почивала на његовој несавесној радњи или нерадњи — § 127. крив. зак. — Тужби овој противу њега нема места ни по томе, што мишљење које је он дао приликом решавања овога спора стоји као одвојено мишљење изван мишљења већине, и као такво никако није ни могло утицати на дефинитивно решење овога спора. С тога је молио, да се тужба г. Максимовића као неумесна и неоснована одбаца.

За овим је Касациони Суд у својој општој седници узевши у оцену како наводе и доказе поднесене тужбом, тако и одговоре тужених г.г. судија нашао:

да тужени као судије Касационог Суда у општем значењу речи „судија,“ представник власти, не могу бити одговорни за своје мишљење, које као судије дају приликом арбитражања, као што и остали представници власти не могу бити никако одговорни. Ово нахођење има свој ослонац у начелу, да је извршилац воље закона као такав непогрешан, јер он не врши друго ништа, па ма то било и на уштрб права неке, до само закон коме припадају сви чланови државе, у којој судија обавља функције судијске. Но, ако представник власти (извршилац воље закона или тумач закона) пређе границе простирања воље закона и на место законе воље стави своју, намерно или нехатно, онда је он у моменту прекорачења границе простирања законе воље и у моменту стављања своје на место законске, престао бити извршилац закона, престао бити представник власти, и постао је приватна личност, и онда је као такав кривично одговоран и то специјално ако законик прописује какво наређење искључиво у тој сврхи, а у опште ако радња његова носи карактерне знаке каквог кажњивог дела из кривичног законика. Исто тако одговоран је и материјално, ако т. ј. својом радњом, радњом мимо воље закона буде ком штету нанео. Но, како у самој природи таквих радња представника власти лежи, ти поступци мимо воље закона морају бити у првом реду намерно — доказно вршење, као што то и кри-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

вични законик тражи. (§ 127 I одељ. истог зак.) А у другом тек реду нехатно (II одељак наведеног §-а), што би могло бити доказано само позитивним фактима и околностима, које би говориле о намерном и нехатном прекорачивању граница простирања законе воље и стављању своје воље на место законске.

Од оба ова случаја битно се разликује по природи самог решења свог, ако се коме буде нанела штета, или му ма у ком облику буде повређено право услед погрешке *арбитрације* — *погрешног тумачења воље законске*, и за то није представник власти никоме одговоран, а ово пак, између осталих искључиво са тог разлога, што такве погрешке, па ма какве њихове последице биле, *нису резултат намерно или нехатно извршене радње*, а за погрешно тумачење закона ни један од законика ништа не прописује.

Према овоме, пошто у даном случају нема никаквих доказа, који би могли послужити за стварање, ма у колико, убеђења, да су оптужене г.г. судије Касац. Суда нанели штету клијенту г. Максимовића намерно или нехатно, то они за исту штету не могу ни бити одговорни, па према свему ни кривично.

Са ових разлога, а на основу § 29. зак. о судијама и зак. о таксама општа седница Касационог Суда

РЕШАВА

да се тужба тужиочева, поднета противу именованих судија Касационог Суда, као *неумесна одбаца*, о чему решењем известити пуномоћника тужиочевог и тужену господу судије.

Решено у општој седници Касационог Суда састављеној из: председника С. Вељковића, судија: Арона Нинчића, Д. Миловановића, С. Петковића, П. Чоловића, Н. Петровића, А. Шокорца, д-р Драг. Мијушковића, Јована Николића, Ђ. Гинића, Љ. Симића, П. Милутиновића, Дим. Стојковића и деловође секретара Петра Пачића. —

И тако као што се види оптужене судије ослобођене су од одговорности по овој напој тужби само за то, што се није могло доћи до доказа, да су горњим својим решењем нанеле неправду нашем властодавцу *намерно или нехатно*.

Ст. Максимовић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNI...

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ЈЕДНОГ МЕСТА У ПАНДЕКТИМА

L. 41, pr. Dig. de legatis, II.

У ред оних многих, још и данас нерешених и потпуно заплетених правних питања, спада и L. 41, pr. Dig. de legatis II. Колико важности има римско наследно право по данашње кодифицирано наследно право у свима земљама, мислимо да је свакому, ма и мало посвећеном у ове изворе римскога права, познато. Далеко би нас одвело, кад би стали набрајати сва она начела римскога наследнога права, која су од тако великог утицаја по данашње наследно право готово свих држава. Поред свега тога, што данашњи правници, пре него што почну изучавање данашњег грађанског права, и у опште права, упознају систем римскога права, ипак би добро било, кад би се за изучавање данашњег грађанскога права, поред тога, што се упознајемо пре изучавања истога, системом и начелима римскога права, бавили неко време и изучавањем извора свих оних начела римскога права, која нам у систему истога права као готови резултати бивају изношени. Па у ред тих корисних питања из извора римскога права, долази и L. 41, pr. Dig. de legatis II, које смо место ми схватили као доста важно, те смо и предузели, да укратко изнесемо коментарисање истога.

L. 41. pr. Dig. de legatis II. гласи: *Maevio fundi partem dimidiam, Seio partem dimidiam lego, eundem fundum Titio lego: si Seius decesserit, pars eius utrique ad crescit, quia cum separatim et partes fundi et totus legatus sit, necesse est, ut ea pars, quae cessat, pro portione legati cuique eorum, quibus fundus separatim legatus est, ad crescat.* Питање, коме припада *ius accrescendi* у случају „ако је завешталац поставио два легатора, којима је оставио по један идеалан део ствари, али којим дело-

www.ubvima је ипак исцрпљена цела ствар, и једнога трећега легатора, коме је исту ствар у целини завештао, па онда један од оне прве двојице отпадне извесним случајем као легатор“ покушао је да реши, као што видимо Јаволен (Javolenus) у L. 41, pr. Dis. de legatis II.

Као што се из наведеног места види, Јаволен је мишљења да двојица остала легатора, дакле и Мевеје (Maevius) и Тиције (Titius), ако је н. пр. Сеј (Seius) као легатор отпао, имају права на део Сејов. Јаволен објашњава ово тиме, што је земљиште (fundus) и делимично понаособ а и цело завештано, те с тога и мора онај део, који је као легат отпао, да припадне осталим легаторима и то portione legati. Ово су место у пандектима многи тумачили, и многи су тумачећи га, полазили са сасвим правилне основе, узевши, да Мевеје и Сеј нису нити ге нити *verbis coniuncti*, а међу тим Тиције са сваки од њих да је ге *coniunctus*; многи коментатори ишли су још и даље, тврдећи да и ако Мевеје и Сеј међу собом нису нити ге нити *verbis coniuncti*, да ипак услед тога, што Тиције постаје легатор, који је са сваки од њих ге *coniunctus*, и они сами међу собом постају ге *coniuncti*. Међу ове последње коментаторе могли би убројати и Јаволена, ако, гледамо на то, што он *ius accrescendi* уступа како Мевеју resp. Сеју тако исто и Тицију.

У глоси ad L. 41. pr. Dig. de legatis II. Готофредовог издања *corpus iuris civilis*-а стоји: „tu dic, quod omnes sunt ge *coniuncti tantum*.“ Из ове глосе могли би извести, да је мишљење, које смо горе као коментар споменули, потпуно добро, пошто су и глосатори овако исто мислили. И ако има романиста, који су ову Акурзијеву (Accursius) глосу као тачну примили и разумели је овако буквално, ипак смо ми за мишљење, које је изнео по овој глоси Бартолије (Bartolus) и Фабер (Faber), пошто нам се чини, да је објашњење ове двојице најтачније и најближе истини. Истина Акурзије вели: „tu dic, quod omnes sunt ge *coniuncti tantum*“, али он је узео, да су Мевеје и Сеј постављени као легатори за један и исти део земљишта, а Тиције пак као ге *coniunctus* према њима за легатора над целим земљиштем. Да је Акурзије заиста овако мислио, види се нарочито из тога, што је својим трима глосама, којима је објашњавао L. 41, pr. Dig. de legatis II., навео као увод један *casus* следеће садржине: „Ita dixit testator, lego Maevio partem

dimidiam fundi Seiani; Seio lego eandem partem dicti fundi; eundem fundum lego Titto, et ita omnes eo coniunxit re, et verbis disiunxit, et Titus debet habere in fundo dimidiam et Maevius et Seius aliam dimidiam. Seius postea dicessit ante diem legati cedentem, et sic pars sua debet accrescere colledatariis at non transire ad heredes suos Seii. Sicut ergo Titius habuit plus quam Maevius in parte Seii, quae eis accrescit¹⁾. Да Мевију и Сеју као легаторима није једна и иста половина земљишта као легат остављена, види се најбоље из тога што Јаволен не каже у L. 41, pr. Dig de legatis II. „eandem dimidiam Seio lego“, већ „Seio partem dimidiam lego“; за тим види се и из тога што Јаволен каже „cum separatim et partes fundi et totus legatus sit“, да се овде не говори само о једном и истом делу — pars — који је остављен Мевију и Сеју, већ да се говори о двама различним деловима — partes; дакле не може се узети partes идентично са pars, као што је то у глоси учињено.

Први начин, како је Акурзије коментарисао L. 41, pr. Dis. de legatis II, јест следећи: он вели „Tribus modis potest loqui. Primo ut sint verbis coniuncti, sed re disiuncti; hoc modo: M. et S. lego fundum pro aequis portionibus, et Titio eundem fundum, et secundum hoc dic: id est, cum separatim et partes fundi et totus legatus sit, necesse est, ut ea pars, quae cessat, pro portione legati cuique eorum, quibus fundus separatim legatus est, accrescat, scilicet quo ad rem, non quo ad verba; alias si quo ad verba nullo modo essent coniuncti, nec esses locus iuri accrescendi, ut supra eodem L. Et Proculo placebat et a patre sic accepi, quod servo communi legatum sit, si alter dominorum ommitteret, alteri non accrescere; non enim coniunctum, sed partes legatas: nam ambo si vindicarent, eam quemque legati partem habiturum, quam id servo haberet. Sed cum verbis tantum, sic: ut intra tit. i L. re coniuncti.¹⁾ Бартолије је мишљења „quia glossa hic non clare dicit“, да су Мевије и Сеј међу собом „verbis coniuncti, а Тиције пак са обојицом re coniunctus. Он као и глоса Акурзијева уступају ius accrescendi и онима, који су verbis coniuncti, и тако објашњавају решење Јаволеново. Мисао, да Мевије и Сеј услед тога, што је Тиција и са једним и са другим re coniunctus, и сами постају

¹⁾ L. 20. Dig. de legatis II.

међу собом *re coniuncti*, потпуно је страна овом првом Бартолијевом коментару ове прве глосе Акурзијеве, али и сам Бартолије није заборавио у својим коментарима друге и треће глосе Акурзијеве, да спомене последице таквог тумачења, нарочито у односу према његовој теорији. Али и претпоставка да су Мевије и Сеј *verbis coniuncti* потпуно је неистинита; *nullo modo coniuncti, non re, quia pro parte dimidia singulis fundus legatis est; non verbis, quia id duabus jactum est, orationibus — quarum prior oratio elliptica est, ac vocem lego subauditam habet*; па и да су Мевије и Сеј *verbis coniuncti*, па ипак немају права на *ius accrescendi*.¹⁾

Други начин Акурзијевог глосирања L. 41, pr. Dig. de legatis II, је следећи: „*Alii dicunt, primos duos coniunctos re, quia eandem dimidiam, sed tertius sit coniunctus verbis: et secundum hoc coniunctus re tantum admittitur cum coniuncto verbis tantum: licet videatur, quod coniunctus re tantum praefertur, ut intra tit. i L. re coniuncti*“²⁾, quod non est verum, ut hic“. Да се узме да је Тиције са Мевијем и Сејом *verbis coniunctus*, а Мевије и Сеј међу собом *re coniuncti*, потпуно је неоправдано, и непојмљиво је, да се могло из онако јаснога става Јаволеновог превидети, да је Тиције са обојицом *re coniunctus*. Осим тога, што је Акурзије учинио у овој другој глоси ову претпоставку потпуно својевољно, он својевољно објашњава да Мевије и Сеј међу собом нису *verbis coniuncti*, јер онда би били *verbis et re coniuncti*, и тада би Мевију у односу на део Сејов *resp. Сеју* у односу на део Мевијев припало *ius accrescendi* а не Тицију. Због ових неоснованих претпоставака Бартолије и побија потпуно и ову другу а тако исто и трећу глосу Акурзијеву.

Ону Акурзијеву претпоставку да је Мевију и Сеју остављен као легат један и исти део земљишта, многи су од старијих и чувених романиста узели за истиниту, док су од новијих правника, сви против ове претпоставке. Чувени романиста Хушке (Huschke) је у своје време такође интерпретисао ово место из пандеката, и тада је

¹⁾ Papinianus L. 11. Dig. de usufr. accr.: „Cum singulis ab heredibus singulis eiusdem rei fructus legatur, fructuarii separati sidentur non minus, quam si aequis portionibus eiusdem rei fructus duobus legatus fuisset. Unde fit, ut inter eos ius accrescendi non sit“.

²⁾ L. 89. Dis. de legatis II.

такође односно ове прве глосе Акурзијеве дао своје мишљење, да, ако се узме, да је Мевију и Сеју једна и иста половина земљишта као легат остављена, да би онда аналогijом места е. 23. пр. Cod. de legatis (VI, 37) подела била оваква: Мевије би добио $\frac{1}{4}$ и Сеј $\frac{1}{4}$, а Тиције $\frac{1}{2}$ целога земљишта; после нестанка Сеја resp. Мевија, добива Мевије resp. Сеј $\frac{1}{2}$, а и Тиције $\frac{1}{2}$, дакле подједнаке делове. Правници класичног доба пак не мисле да је овакова подела добра, и Мевију и Сеју уступају само по $\frac{1}{6}$, дакле свега $\frac{1}{3}$, а $\frac{2}{3}$ земљишта Тицију. После нестанка Сеја resp. Мевија као легатора, добива Мевије resp. Сеј $\frac{1}{3}$, а Тиције остале $\frac{2}{3}$ земљишта. Ако добро проучимо место с. 23. пр. Cod. de legatis (VI, 37), видећемо, да је мишљење ових класичних правника у погледу поделе остављених легата потпуно добро, и да се у овом нашем случају места L. 41, пр. Dig. de legatis II, не може применити с. 23. пр. Cod. de legatis (VI, 37),¹⁾ пошто се ово место може само онда употребити, ако је завешталац прво целу ствар као легат, па тек онда делове, дакле ако легат целе ствари предложи легатима појединих делова исте ствари. Ова поставка, коју су класични правници извели, и по којој у овом случају део Сејов resp. Мевијев само Мевију resp. Сеју акресцира, потпуно је тачна, јер Мевије и Сеј су *re coniuncti* у погледу својих легата, и с тога је Мевије resp. Сеј пречи на делу Сејовом resp. Мевијевом, пошто су само због тога истога дела и *re coniuncti*, него ли Тиције.

Од старијих правника, који су ово место из пандеката тумачили, спомиње нам Балдус (Baldus) у своме делу: *Lectura subtilis et aurea domini Baldi de Ubaldis*

¹⁾ с. 23. пр. Cod. de legatis (VI, 37): *Cum quaestio talis de significatione verborum (animos) veterum movit, si quis cuidam agrum Cornelianum puta, vel alium quempiam in solidum legaverit, deinde alii partem eius dimidiam, quantum portionem primus, quantum secundus legatarius consequitur? Simili dubitatione et in hereditate et in fideicommissis habita. Cumque computationes multae introducebantur et multis rationalionibus dignae: nos huiusmodi computationes quasi superfluae, et contrarias voluntati testatoris, omnes esse sopiendas censemus. Cum enim manifestum est, cum, qui ab initio duodecim uncias rei cuidam reliquit, alii autem postea sex, recessisse 3 quidem a priore voluntate, voluisse 4 autem minui eam sex uncias, cum alii eas obtulit: et praesens casus evitum apertissimum inveniet. Si quis itaque vel agrum, vel hereditatem reliquerit, primo 5 quidem in totum, secundo, autem in partem dimidiam: utrumque in sex uncias esse, vel dominum rei legatae, vel heredem. Et in tota re primo relicta, tertiam partem secundo reliquerit: secundum praedictum modo octo quidem uncias vel agri, vel hereditatis apud primum remanere, tertiam autem partem vel quatuor uncias ad secundum migrare. Et sic in omnibus statuendum est, id est in hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis, vestigia enim voluntatis testatoris non aliter missi per huiusmodi viam aestimanda sunt.*

de Perusio iur. caes. et pontif. Doctoris duper Infortiato. Fol. Tridini 1519, folium CXXV Динуса (Dynus), Олдрадуса (Oldradus), Петра (Petrus a Bellapertica) и Цинуса (Synus). Динус заступа мишљење, које је изнео и акурзије, т. ј. да је Мевију и Сеју остављен један и исти део земљишта као легат. Ово мишљење Динуса побија Олдрадус, који се потпуно слаже са гледиштем Бартолијевим, које смо раније видели. Мишљење Petrus-а и Bellapertica износи нам Балдус на следећи начин: Petrus dicit, quod Maevius et Seius nullo modo coniuncti fuerunt, re non; quod quilibet fuit legata diversa dimidia, verbis non, quod non fuit copula nec eadem conceptio verborum. Secundum Petrum de Titio certum est, quod fuit re coniunctus. Modo dicit Petrus, quod pars Seii venit ad Titium solum iure coniunctionis realis, et non ad Maevium iure alienius coniunctionis, quae sit inter Maevium et Seium, sed per quoddam indirectum, quod Maevius est Titio re coniunctus, et ideo facit sibi partem per concursum, et (errant) in hoc alii secundum Petrum quod considerant ius accrescendi ex coniunctione inter Maevium et Seium, et ista non est consideratio huius legis. Sed est consideratio inter Maevium et Titium, qui cum sint re coniuncti, faciunt sibi partes per concursum.¹⁾ По овоме тако рећи опште усвојеном мишљењу, Мевије и Сеј, услед тога, што им приступа и Тиције као легатор, и ако дотле нису били ни *re* ни *verbis* *coniuncti*, постају сада и сами *re* *coniuncti*, и услед тога наступа, да легати Мевија и Сеја, који су пре приступани Тицију као легатори, били *partes ab initio*, сада услед доласка Тиција одређују се тек „*per concursum*“. Ово је Фабер добро опазио, и из његова коментара овога места види се ово најбоље: „*Facit ille concursus, ut qui ab initio erant omnino et re et verbis disiuncti, reperiantur ex postfacto re coniuncti per reductionem, quam fieri necesse, est ambarum portionum, quae singulis fuerant legatae, ad eam portionem solam, quae unicuigne eorum data erat; ut ecce in casu nostro, cum propter concursum Titii, qui solis tantum habere debet, quantum Maevius et Seius simul, non possit fieri, ut M. habeat dimidam partem fundi, quae ei legata est, et S. aliam dimidim, dimidiam datam Maevio reduci ad quadrantem, et dimidiam datam Seio ad alium quadrantem, atque ita duas*

¹⁾ L. 30 и L. 43 § 3. Dig. de vulgari et pupillari substitutione (XXVII, 6).

illas dimidias ad unius dimidiae rationem revocari: quo facto M. et S. inveniuntur re coniuncti, tamquam ed unam eandemque dimidiam vocati⁶. Слично овом мишљењу Фаберовом, је и мишљење Хушке-а, чувеног немачког романисте, који мисли, да се у случају L. 41, pr. Dig. de legatis II. не може говорити о *verbis coniunctio* него само о *re coniunctio*. Ако анализујемо L. 41, pr. Dig. de legatis II. онда излази да Мевеје добија $\frac{1}{2}$ земљишта, Сеј такође $\frac{1}{2}$, а Тиције $\frac{2}{2}$, што све скупа износи $\frac{4}{2}$. Из овога се види да су делови, који су свој тројици као легат остављени, неостварљиви, и види се да део једнога легатора задире у део другога, дакле свакојако су ова сва три легатора *re coniuncti*. Мишљење, да Мевеје и Сеј приласком Тиција, као трећег легатора, постају *re coniuncti*, потпуно је неосновано, јер кад би то био случај, онда би се и делови њихови у односу према целом земљишту, које им је као легат завештано, морали изменити, и били би одређени *concursi*. Али пошто то није случај, већ Мевеје и Сеј и даље остају легатори са деловима, који су им завештани, с тога и не производи постављање Тиција за трећег легатора, никакве велике и видне промене. Исправљање целог става бива само у толико, што Мевеје добија $\frac{1}{4}$ и Сеј такође $\frac{1}{4}$ земљишта, а Тиције $\frac{1}{2}$ истог земљишта као легат; оним дакле ставом у L. 41, pr. Dis. de legatis II. хтела се је само одредити сразмера, у којој ће поједини легатори добити њихове делове, иначе се другојачије не би могло објаснити завештање $\frac{4}{2}$ једне целине, пошто једно цело има само $\frac{2}{2}$; с тога у случају, да Тиције и Сеј *resp.* Мевеје отпадну, онда би Мевеје *resp.* Сеј добио само $\frac{1}{2}$ целог земљишта, а друга половина припала би осталим наследницима, пошто се мора узети и као потпуно правилно усвојити мишљење, да су Мевеје и Сеј *re coniuncti* у односу према својим деловима, а не у односу према Тицију. Другојачије ово објаснити, било би потпуно противно вољи завештаоца. Ако дакле узмемо да између Мевеја и Сеја постоји *re coniunctio*, онда морамо напоменути, да и ако су они међу собом *re coniuncti*, да су ипак ограничени само на онај максимални део, који им је завештан, тако да у случају, кад наступи *ius accrescendi*, ипак део онога, коме је припало право — *ius accrescendi*, не може више добити него највише онолико, колико му је завешталац оставио, дакле $\frac{1}{2}$ целог зем-

гледшта. Као што видимо у овом специјалном случају (овакве *re coniunctio*) има нечега необичног, несагласног са принципима права — *ius accrescendi*, јер *ius accrescendi* не бива дељено у овом случају *per capita* већ *pro parte legati*. Из свега овога излази, да и ако узмемо да постоји *re coniunctio* између Мевија и Сеја, да се ипак морамо обазрети на вољу завештаоца, ако хоћемо овај случај добро и јасно да објаснимо. Воља је умрлога, да буду само Мевије и Сеј *re coniuncti*, и с тога се и мора онда узети као тачна претпоставка, да у случају ако отпадне Тиције и Сеј *resp. Мевије, Мевије resp. Сеј* нема никаква права, да му акресцира део Тицијев.

Има неких романиста, који не полазе с гледишта, да су Мевије и Тиције *re coniuncti*, већ само логичким путем изводе, да је завешталац хтео да постоји *ius accrescendi* између Мевија и Сеја, мотивишући своје мишљење тиме, да много пута може завешталац да створи и тамо *ius accrescendi*, где га ми не би могли нити смели замислити. Међу оваквим мишљењима истиче се као по најбоље и најјасније мишљење *Duarenus-a* у његовом делу: *de iure accrescendi, lib. II. cap. 13*: „*Cum igitur ex facto consuleretur, et animadverteret, in specie proposita subobscuram esse testatoris voluntatem, in dubio maluit in partem humaniorem, inclinare, et ex aequare legatorios, quam alios aliis antepone*“.

Слично овоме изражава се у својим пандектима Пухта. Сајферт (*Seufert*), Дербург, Чиларж (*Czhyhlarz*) у својим предавањима *Vorlesungen über Pandectenrecus*. Ово коментарисање *Duarenus-a* је веома просто и потпуно јасно, тако да се њиме избегавају све двосмислености. Ако после свега досадањег разлагања, разгледамо мало боље у решење Јаволеново, то ћемо видети да се оно готово потпуно слаже са излагањем *Petrus-a* а *Bellarperica*, и да је Јаволеново мишљење потпуно правилно. Завешталац није довео Мевија и Сеја у непосредну везу, већ је везао Мевија и Тиција на једној страни, а Сеја и Тиција на другој. Мевије и Тиције су *re coniuncti*, али ипак ова *re coniunctio* има ту особину, да, и ако у овом случају *partes solo concursi fiunt*, однос делова, који су им као легати остављени, увек мора остати сталан. Тиције мора од целе ствари, која му је као легат завештана, толико уступити Мевију, како би њему два пута толико остало, колико је уступио Мевију. Али пошто Тиције стоји у истом

односу и према Сеју, као и према Мевију, то Тиције мора и њему толико исто уступити, тако да њему мора на послетку остати два пута толико, колико је скупа дао Мевију и Сеју. Ако би дакле акресцирао део Сејов Тицију, онда мора Тиције и од овога дела да уступа део у горњој сразмери. Завешталац је утврдио однос делова Мевија, Сеја и Тиција као сталан и непроменљив, и с тога се исти мора обртати и онда, ако не уделују сва тројица у наслеђивању целог земљишта (fundus-a) већ само двојица, као н. пр. Тиције и Сеј или Тиције и Мевије.

1. VII. 1901.
Београд.

Д-г Д. И. Арнаутовић.

О АКЦИОНАРСКИМ ДРУШТВИМА

РАСПРАВА

из упоредног трговинског законодавства

(СВРШЕТАК)

Енглеско законодавство о друштвима.

Законодавство енглеско има сасвим своје засебне одредбе; оно се историски са свим посебно развијало и ако се то не би знало, оно се не би могло ни разумети.

Садашњи закони енглески о друштвима скорашњег су датума; најстарији датира од 1862. Ови су закони и служили за углед овима на континенту. Не можемо рећи да је све позајмљено из обичаја у енглеским законима, али су енглески закони много слободнији но континентални. Може се рећи да је кретање законодавно потекло из Енглеске, услед чега су се акционарска друштва могла слободније оснивати.

Сувише се споро реформе врше у Енглеској, а то ћемо видети за потврду овог правила и код акционарских друштава. Одредбе обичајног права противљаху се слободном стварању друштва, која би одговарала континенталним акционарским друштвима; и тако до деветнаестог века, друштва су се држала обичајног права — Common law. Обичајно енглеско право признавало је три основна начела.

1-о Код друштава, чланови су одговорни лично и солидарно за дугове друштвене њиховим свим имањем; ово је начело неограничене одговорности. Законодавцу енглеском врло је тешко да напусти овај принцип.

2-о По обичајном праву чланови не могу, без пристанка свију чланова, уступати свој део друштвеним другим лицима. Другим речма, друштва су се основала с погледом на личности.

3-е Према обичајном енглеском праву друштва нису правна лица која би имала своју личност различно од чланова.

Очевидно је да ова друштва која су се опредељавала по овим обичајним одредбама не могу годити друштвима са великим капиталом. Кад су Енглези хтели да развију своју трговину, они су ове одредбе нашли да су недовољне; требало је чинити измене, по ове су измене биле више или мање лаке према добу; час је требало, да би се увела измена, послужити се законом; час су се задовољавали ауторитетом краљевим. А за тим од 1862 успело се, да су се оне могле чинити без икаквог мешања јавне власти, сем што су се морала и правила уводити у регистар и потчињавати се законским одредбама о акционарским друштвима као на континенту.

Неулазећи у подробна разматрања требаће да напоменемо како се законодавство развило, и како се дошло да се обичајно право измени и да се од енглеског законодавства створи најслободоумније законодавство.

Ова три правила обичајног права нису била увек исте природе; за дуго је време било да су се оступања могла чинити само по законима владаочевим; за тим је само парламенат могао одобравати друштва да се оснују одступајући од ова три правила. Закон је био потребан, да би се допустило члановима да ограниче своју одговорност на своје уделе. Кад се на тај начин добило овлашћење, рекло се да ту има инкорпорација или да је друштво инкорпорисано — озакоњено по члану закона који је донео парламенат. Често су ови парламентарни закони који су довели друштвима ове врсте овлашћења, довели им и повластице за трговину са колонијама, као што је то било некад и у Француској.

Било је трговачких корпорација врло великих: Индијска Компанија основана 1599 укинута 1858 кад је Индија потпала под енглеску круну. Од врло је великог значаја била „Компанија јужних мора.“ Она издејствује те се изгласа један закон, по коме су били кажњени сви они који би стварали друштва, а нису добили закон инкорпорације. Потреба да се добије закон инкорпорације, да би се могло одступити од правила обичајног права, било је и сувише неугодна формалитета који су се могли да испуне били су дуги, а и трошкови су били врло велики, тако да су се често образовала друш-

тва, за добивање закона инкорпорације, којима су друштвима давали награде у напредак, друштва која су се хтела основати.

Најпосле влада 1815 год., да би олакшала оснивање друштава, допустило је друштво са ограниченом одговорношћу чланова. И рекло се да су ова друштва била инкорпорирана краљевом картом; влада је давала у толико чешће ове карте у колико парламенат није изгласавао законе инкорпорације. Влада је захтевала при давању ових карата да друштвена правила буду копирана на јавним регистрима.

Данас се могу разликовати само две врсте друштава: регистрована друштва т. ј. друштва чија су правила преписана на јавном регистру и друго нерегистрована друштва. Само су почесно напуштене обичајне одредбе и најтежа напуштена одредба то је одредба, по којој је одговорност чланова једног друштва ограничена на удео.

Енглески закон од 1862 о друштвима носи наслов „Companies Act“; он је основни закон о друштвима. Овај је закон био подложен до сада честим изменама и допунама. Од 1862 било је шеснајест разних закона о извесном броју питања која су се односила на друштва, а и данас постоји питање о измени основног закона од 1862. Тако 5 марта 1896 доћи се дом занима једним пројектом закона којим су се имале да учине измене у закону од 1862. Овај закон од 1862 као већина енглеских закона врло је подробан, а с тога, и врло дуг, садржи не мање од 211 чланова а ваља додати и додатке овим 211 чланова. Овај капиталан закон увео је дефинитивно велико начело да сва друштва могу, ма какав им предмет био, образовати грађанско лице; да одговорност чланова може бити ограничена; да друштвени услови могу образовати акције, а да за то није потребан ни закон ни карте. За уживање ових повластица довољно је, да је друштво увело у регистар своја правила и да се подчини формелитетима које закон прописује за оснивање друштава.

Ми смо напоменули да има две велике врсте друштава: друштва регистрована и не регистрована.

Не регистрована су друштва слична друштвима јавног ортаклука; она не броје много чланова; по себи се разуме да још има старих друштава која су била инкорпорисана законом или картом. Сем тога има друштава

која морају имати претходно одобрење од државне власти због предмета њиховог. Тако овлашћење је претходно потребно за друштва која имају за предмет извршење јавних радова.

Да би проучили овај велики закон у његовим општим одредбама, имаћемо да испитамо три следећа питања:

1-о на која се друштва има тачно применити закон од 1862.

2-о које су одредбе које опредељују оснивање и обзнану ових друштава.

3-е које се одредбе примењују на његово делање.

1-о Овај закон не опредељује сва друштва; има друштава која не сачињавају грађанску личност, у којима су чланови одговорни за друштвене дугове а чији удели не могу се по вољи уступати; друштва која се управљају по старим одредбама обичајног права, које су задржане законом од 1890. Што се тиче друштава подчињених овоме закону, налази се са свим посебних разлика, извесна се друштва не могу користити законом од 1862; друга могу, по вољи оснивача, ако хоће или не да се потчине. Има дакле разлика а да би се ова разлика обележила закон се од 1862 односи у исти мах и на број чланова и на предлог друштвени. Има друштава која се не могу користити законом од 1862 и остају потчињена правилима обичајног права. Друштва која немају најмање седам чланова са свим су изван домашаја закона од 1862, она не могу уживати никакве користи од овога закона. Хтело се само да одступи од обичајног права за друштва од већег значаја. Ове су одредбе закона од 1862 дале мисао ту, те су и неки континентални закони ставили захтев за анонимно друштво, да се за оснивање његово тражи најмање седам чланова.

Да би у Енглеској једно друштво уживало користи од закона 1862, треба да има најмање седам чланова а овај се број тражи независно од сваке одговорности, па и кад је одговорност неограничена за чланове. Ако се хоће да друштво образује грађанско лице ваља да има најмање седам чланова. Друштво од седам чланова немновно је подчињено закону од 1862 или имају олакшица да му се потчине. Свако банкарско друштво које броји више од десет чланова, ако није овлашћено ка-

КВІМ законом или краљевом картом мора бити уведено у регистар саобразно закону од 1862. Исто то вреди и за друга друштва, која броје више од 20 чланова. Нај-после трећа грана друштава која имају лакоће да се подчине закону од 1862. Овде имамо да учинимо више напомена.

Било би погрешно мислити да је енглески закон начињен само за друштва слична анонимним друштвима на континенту; јер сва друштва, која закон од 1862 опредељује, нису увек друштва са ограниченом одговорношћу за суму њихових удела. Свако друштво да би имало грађански персоналитет мора се подчинити закону од 1862, сем ако не би имало закон или краљеву карту. Овај се закон може дакле примењивати на друштва код којих акције не могу се уступати по вољи. Има пет врста решења где се примењује закон од 1862.

1-о Има ту друштава са неограниченом одговорношћу, где су чланови солидарно одговорни за друштвене дугове и где се акције не могу по вољи пренашати.

2-о Може ту бити друштава где су друштвени делови акције, но одговорност је чланова ограничена на њихове уделе.

3-е Може ту бити друштава са ограниченом одговорношћу на акције. Код ових су друштава удели акције а одговорност је чланова ограничена на њихове акције. Ова су друштва слична анонимним друштвима на континенту; не постоје друштва која би носила име преводићи буквално реч анонимно друштво.

4-о Закон од 1863 може се примењивати на друштва са ограниченом одговорношћу осигурано са акцијама. Друштвени су удели акције; али одговорност чланова није ограничена на њихове уделе; она је ограничена на извесну суму. Чланови уплате њихове акције и на случај ликвидације може им се десити, да при исплати друштвених дугова, да буду обвезани да плате неку суму која прелази суму њихових акција.

5-о Може ту бити друштава са погрешном огарантованом одговорношћу, али без акција. Ово друштво са огарантованом ограниченом одговорношћу налазимо само код друштава узајамног осигурања.

Друштва са неограниченом одговорношћу са акцијама врло су многобројна у Енглеској.

У Енглеској не ставља се никаква разлика између друштава и удружења, ма какву они имали циљ, закон од 1862 примењује се и на удружења, која немају за циљ да остварују добит, и ова друштва могу узети облик друштава са ограниченом одговорношћу на акције и потчинити се овом закону. Но ипак има да се примети да овај закон узима извесне предохране да би избегао да ова удружења не привуку у своје руке сувише велика имања. Ова удружења дакле могу узети један облик по закону 1862 и тад они могу образовати грађанску личност, могу стицати добра; само да би избегао велико нагомиланање имања, која би била изван циркулације, закон утврђује максимум добара која могу стећи; ако би хтели да пређу овај максимум морају да траже одобрење од министра трговине.

Енглеско је законодавство претрпело значајне измене у 1879 услед пада гласговске банке. Банкарско гласговско друштво основано са капиталом од 20 милијона примило је у депо више од 200 милијона новаца, то је било друштво са неограниченом одговорношћу. Месеца октобра 1878 ово друштво престане да ради са знатном пасивом. Акционари беху овог друштва солидарно одговорни за друштвене дугове, много је акционара било који нису имали ништа, и они што су били имућни морали су да плате за њих. Било је 750 акционара који су добро стајали на 1280. Ових 750 акционара морали су да плате суму од 152 милијона. Ово је нанело један удар начелу неограничене одговорности. Стара банкарска друштва са неограниченом одговорношћу нису се могла преобратити, по тек законом од 1879 ово им је право дано, под условом да овим не крње права поверилаца.

Овим су законом уведене новине, било је да код друштава може се поставити надзорни одбор, закон је допуштао но није обвезивао на ово друштва. Али од 1879 почели су да иду стопама континенталних законодавстава одлучујући све, по изузетку код банкарских друштава са ограниченом одговорношћу на акције, наименовање надзорних одбора биће обвезно. Овим се законом ишло на то, да се допусти старим друштвима да се могу трансформирати, али овај је закон хтео и то, да у накнаду за то, друштва на тај начин преобрађења буду обвезна да дају извесне гаранције трећим лицима

и одлучује да ова друштва могу умножавати свој капитал, но овај део не може бити тражен сем при ликвидацији друштвеној. По њему се допушта и то, да се ова друштва могу оснивати као нова са ограниченом одговорношћу на акције са резервисаним једним делом капитала.

Ми ћемо сад да пређемо на другу тачку одредаба закона од 1862 која се односе на делање друштава.

Принцип од кога енглески законодавац полази са свим је слободоуман; држао је да може оставити друштвима врло велику слободу, под условом да њино оснивање и делање буде окружено врло јаким публицитетом. И тако полазећи од ове идеје, закон је енглески дао друштвима слободу која се знатно разликује од оне што је на континенту, али ова је слобода проузроковала злоупотребе, и данас постоји извесна реакција која тежи да сузи ову слободу и примени извесне одредбе, које се примењују на континенту. Тако н. пр. по енглеском закону једно друштво са ограниченом одговорношћу на акције, може се основати, а да ни један део друштвеног капитала не буде уплаћен. Овде је огромна разлика са континенталним законима; данас се опажа извесни покрет и траже да се при оснивању друштава захтева и уплата једног дела друштвеног капитала.

2. По којим се одредбама врши оснивање и обзнањивање ових друштава? По закону се од 1862 тражи да има најмање седам чланова и кад ова лица хоће да оснују једно друштво подчињавајући се овом закону, они су дужни да поправе једно писмено са битном основицом за друштво, и то се зове „Memorandum d'association.“ Овај меморандум варира према друштву, да ли је оно с ограниченом или неограниченом одговорношћу, и он мора бити обзнањен, а ова се обзнана састоји у томе, што се овај меморандум допуњује у нарочито одређени биро за то ове бирое поставља министар трговине. По један биро постоји: у Енглеској, Шкотској и Ирској. Меморандум је копиран на регистру и свако има право да га проучи, но у њему се означаје само битна основица друштвена. Није довољно да друштво има само меморандум, мора имати и детаљна правила, а то се зове „Article d'association.“ Потребна су правила у толико кориснија што енглески закон оставља друштвима велику слободу. Но article d'association није неминовно по-

поновати извесну суму. О овоме постоји један закон од 1870.¹⁾

Енглески је законодавац држао, за заштиту трећих лица да је довољно кад знају број акција, стање извршених уплата по свакој акцији и име лица која имају још што да уплате; из тога се објашњава да су акције до 1867 биле у Енглеској само на име; нису биле друштвене акције на доносиоца но само под извесним условима. У Енглеској упис може ићи упоредо са оснивањем друштава и кад је друштво једном основано представници друштвени, његови управници отварају упис те да уписници узму акције које нису биле уписане.

Слобода за оснивање друштава ма била она и са ограниченом одговорношћу на акције без уплате једног дела друштвеног капитала у акцијама, и без укупног уписа свих акција причинила је знатних злоупотреба. У више маха тражено је да се поступи онако као што је у континенталним државама и да се ове реформе уведу. Петог марта прошле године горњи се дом занимао једним пројектом у овом погледу.

Акције могу гласити на име и на доносиоца по закону од 1867 с тим да ове последње морају бити потпуно уплаћене.

3-е Одредбе о отправљању друштвених послова. — Код друштава на акције са ограниченом одговорношћу, енглески закон не тражи апсолутно исте органе који се траже по континенталним законима. Без сумње има управника који представљају друштво, но сем једног изузетка, енглески закон тражи да друштва са ограниченом одговорношћу имају и свој надзорни одбор, но то им је стављено на вољу; само код банкарских друштава ово је обвезно. Управа је друштвена уређена по правилима у пуној слободи; енглески закон не одређује број управника нити трајање вршења њихове дужности. По закону овом нема као што рекосмо надзорних одбора а они који би тражили да се испитају друштвени послови морају да су власници акција друштвених које представљају вредност капитала од $\frac{1}{5}$ и ако министар трговине уважи овакву молбу, вештаци врше преглед књига, подnose извештај, а молиоци дужни су да плате трошкове, ако министар не стави то на терет друштва. Ова

¹⁾ Annuaire de Legislation étrangère 1872 p. 23.

власт припада и главном скупу који може комбиновати вештаке ове врсте.

Закон енглески даје доста велику слободу главним скуповима акционара; но ово се може мењати према друштвеним правилима. Али кад је реч о изменама у правилима да би одлуке биле пуноважне траже се и извесни услови да се испуне. Треба да је већина састављена од $\frac{3}{4}$ акционара и једна одлука није довољна и одлука није пуноважна те после другог решења које се изврши за других петнаест дана.

Овде нам се истиче једно питање које смо ми испитивали под именом световност главних скупова. Како ово питање решава енглески закон? Тако главни скупови могу чинити врло знатне измене у друштвеним правилима. Овде је енглески закон почев од 1862 ишао особеним путем. Систем је енглески доста прост, он поставља разлику између memorandum d'association и article d'association; статuti се могу увек мењати по специјалним одлукама. Што се тиче меморандума који садржи битну основицу друштвену, закон допушта само следеће измене: он допушта само промену имена друштвеног, умножаваће првог друштвеног капитала. На против специјалне одлуке не могу смањивати друштвени капитал ни мењати му предмет. Али законом од 1862 допуштају се и две значајне измене.

Да пређемо сад да говоримо о једној доста интересантној специјалној комбинацији коју је усвојио енглески закон, а по којој се одступа од начела о недељивости акција.

Континентални закони постављају начело недељивости акција н. пр. закон белгиски чл. 37. У Француској нема постављених законских одредаба али се признаје недељивост акција, правила француских друштава изрична су у томе погледу. Ово начело поставља и енглески законодавац, само што закон енглески допушта да се може прибећи једној специјалној комбинацији.

Може се десити да једна акција припада неколиким лицима, кад више лица наследе или приме као легат. Такве су практичне последице недељивости акција? Из овог начела излази, на првом месту, да друштво да може сваком издати на његов део од акције исправу, што му припада. Кад има да се прими дивиденда ни један не може тражити да му се већи део плати. Треба

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

О томе да имају споразум између себе. Кад акција није уплаћена потпуно, ако она припада неколицини, а друштво тражи уплату, сваки не може рећи: примите он мене за мој део, јер друштво може тражити целу суму у један пут.

Извесно је да ово начело недељивости има својих незгода. Ређе се налази купац за целу акцију, а лакше за један део акције. За то је енглески законодавац и усвојио специјалну комбинацију, коју називају „Преобраћај у капитал.“ Правила могу одлучити да они акционари који буду тражили могу преобратити своје акције у капитал. Кад то постоји, ево шта излази: Један акционар коме припадају 10 акција од 100 ливри стерлинга може тражити уверење да има акција за капитал од 25.000 дин., с тим уверењем овај акционар моћи ће чинити уступљење за један део од капитала, па и ако тај део не одговара потпуно суми на коју акција гласи; и сад свакако такво лице моћи ће добити једну акцију за део који је купио. Ово има својих незгода, али и чини извесних користи акцијама од извесног значаја.¹⁾

Ова комбинација ствара стварно одступање од начела недељивости акција.

О законским условима за страна друштва.

— Опредељај националитета код акционарских друштава. —

Врло често бива, да једно друштво основано у једној држави, врши своје послове и изван граница те државе где му је главни предмет његовог рада; чест се може опет јавити као тужилац или као тужени изван своје земље у каквој парници. А све ово проузрокује врло озбиљна и тешка законодавна питања. Овде нам се јављају три питања која се тичу законских услова друштвених изван њихове земље.

1-о Да ли друштва имају своју законску егзистенцију и изван своје земље?

¹⁾ О енглеском законодавцу в. Lyon-Caen et Renault, op. cit. t. II. — Vasser op cit. — Pineau op. cit. — G. Deloison op. cit.

2-о Да ли друштва могу изван своје земље, водити парнице, отпраљјати послове, постављјати заступништва — сензале?

3-е Којима су законима подчињена друштва кад обављјају послове изван своје земље; да ли по законима своје земље или где обављјају своје послове, а према томе да се види, да ли се поступа на исти начин са страним и својим друштвима? да почнемо прво са Француском:

Ми ћемо узети да проучимо ова три главна питања како су она решена у јевропским државама?

1-о Имамо овде да се занимамо о законским условима страних друштава у Француској. Законски услова за страна друштва у Француској не могу се добро разумети, ако се не зна тачно историски француско законодавство. У пракси одиста нису се стварале тешкоће страним друштвима да имају своју законску егзистенцију. Самим тим што су законским путем основана, она могу водити парнице код судова и отпраљјати своје послове. Ова решења имају своју везу саопштом усвојеном доктрином грађанског законика.

Закон од 30 маја 1857. подчинио је то примање извесним условима, но не друштва јавног ортаклука, већ анонимна друштва, и у извесним случајевима, акционарско командитна друштва. У извесним случајевима да би ова командитна друштва имала своју признату законом егзистенцију, требали су извесни посебни услови да се испуне изложени у закону од 1857. Што се тиче друштва јавног ортаклука; овај их закон ставља на страну, јер је усвојио сталну практику, по којој је допуштено овим друштвима да врше своје послове у Француској и пред судовима заступају своје интересе. Њихова законска егзистенција није оспоравана у пракци; но тако није било са анонимним страним друштвима: било је тешкоћа, а оне су биле решене законом од 1857.¹⁾

Али пре закона овог требало је да страна анонимне друштва добију одобрење од француске владе. Питање је ово било веома спорно у теорији и управне власти и судови били су подвојеног мишљења. Било је мишљења да страна друштва могу без одобрења владиног обављјати своје послове и пред судовима француским

¹⁾ Lyon-Caen De la condition legale des sociétés étrangères en France 1873.

парничити се. По другом систему страна анонимна друштва не могу имати законску егзистенцију без одобрења владиног. Ово је питање било решено законом од 30 маја 1857; а овај је закон донесен поводом догађаја који су се збили између Француске и Белгије.

У Белгији било је изнесено питање да ли анонимна француска друштва могу имати законску егзистенцију пред белгијским судовима; једни су признавали ово право а други нису. Касациони белгијски суд узео је и решио ово питање 1847 у смислу повољном за француска друштва, али 1849 он усвоји противно мишљење, да француска анонимна друштва немају законску егзистенцију на белгијском земљишту. Ово решење Касационог белгијског суда узбудило је духове у Француској, јер су трговачки односи ових земаља јако трпели. Једним протоколом између Француске и Белгије би закључено да ће белгиска влада поднети закон по коме ће бити допуштено анонимним француским друштвима, да обављају своје послове у Белгији и да се јављају као парничне стране пред судовима под условима узајамности.

Закон је био донесен у Белгији 1855, али белгијски судови одбијали су анонимна француска друштва и даље наводећи за разлог што се француска јуриспруденција може мењати; француска влада да би решила ово питање поднесе од своје стране закон о регулисању законских услова о белгијским друштвима у Француској с додатком и за сва друга страна друштва. То је закон од 30 маја 1857. По њему влада је била овлашћена да да одобрење опште за сва друштва једне државе.

2-о Која су права анонимних друштава у Француској која су добила одобрење? — По закону од 1857. свима уговорима и декретима који су се занимали овим питањем поставља се исто правило да сва овлашћена друштва имају право на уживање свих права и парничења пред судовима; што ће рећи, да ова друштва у Француској имају иста права као и личности, и да могу најпосле постављати и своја заступништва која ће имати сталан карактер.

Али добро је да се напомене, да би се ова материја боље разумела, да дано овлашћење анонимним страним друштвима, по коме им је допуштено да врше сва права, нема за последицу то, да акције и облигације тих друштава могу се продавати и куповати на фран-

пуским берзама. Да би се акције и облигације страних друштава могле продавати и куповати у Француској, траже се нарочити специјални услови:

Дешава се да друштва која имају своју законску егзистенцију у Француској, њихове акције не могу бити предмет куповине и продаје у Француској. А може се десити, да акције непризнатих друштава у Француској могу бити предмет куповине и продаје на француским берзама.

Да би се одговорило на ово питање треба разликовати двоје: има вредности које су предмет куповине и продаје директне и интересоване стране саме их врше а има које се врше преко берзанских јавних сензала. За прве влада потпуна слобода, за друге постоји закон по коме се мора тражити допуст да буду званично коптиране на берзи од 1880 измењен декретом од 1893.¹⁾

3-е Који се закони примењују у Француској на страна друштва? — Као што видимо овде је питање о сукобу закона. Са овим је очевидно да се ови сукоби могу јавити код друштава која су призната у Француској н. пр. за анонимна друштва. Само што су ови сукоби много чешћи код анонимних друштава но код друштава јавног ортаклука, која врше своје послове на земљишту француском.

Ово питање и нема никакве своје особености код друштава, оно је исто као и за страна лица који обављају своје послове у Француској Француски закони имају своју примену само у погледу реалних закона: 1) ако друштво има непокретних добара у Француској; 2) закон о поступку и 3) закони јавног поретка. Но у свима другим пословима закони земље одакле су друштва имају се на њих применити; ови их закони прате и у Француску као лични закони. Но извесно да се овде јављају тешкоће који закон ваља применити у даном случају. Ми не можемо улазити у све ове детаље, јер би то био предмет посебне расправе, а и иначе ми прелазимо сумарно одредбе не упуштајући се у контраверзна питања појединих законодавстава.

За опредељај националитета код неког друштва има случаја извесних, али има их и сумњивих. Ми ћемо на значити неколико тачака о којима нема сумње:

¹⁾ E. Thaller *Traité élémentaire de droit commercial* 1900 p. 430.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.SR

1-о Не може се оставити оснивачима друштва да они опредељавају у правилима, да ли ће неко друштво бити страно или земље у којој се оснива, тиме би се оставило широко поље за изигравање закона једне земље.

2-о Како би се могло рећи: друштво је српско, основали су Срби и обрнуто. Овај систем не би се могао усвојити. Овај систем у коме би се узело за мерило народност оснивача да би се определио националитет друштва не би био разложен. Код акционарских друштава број је чланова велики; често су разноликог националитета због уступања акција. Треба ли дакле поставити правило да се цени по већини и народност. Не може се допустити, да се националитет мења са националитетом чланова. Може се сасвим десити да је једно друштво српско а да су чланови његови странци, јер ми не чинимо зависним националитет друштава од националитета чланова.

Узмимо једно је друштво српско, њега сачињавају искључиво странци, оно би имало сва права као и сва српска друштва, где су акционари Срби. Ово би друштво било српско и кад не би имало своје седиште у Србији.

Према томе не зависи од воље оснивача нити од националитета чланова за опредељај националитета једног друштва.

3-е Не треба још мање узимати у вид где је депонован акт о друштву. Још се мање може држати овога у којој је земљи депонован акт о друштву, јер то зависи у неколико од воље оснивача и тако оснивачи могу депоновати акт о друштву, где би хтели. Али ми смо се до сад ограничили искључиво на одречне одговоре, треба узети нешто позитивно, да би се знало, да ли је једно друштво наше или страно. Ако би се узело да се по месту седишта друштвеног опредељује његов националитет онда ово се не може усвојити као опште правило. То би био у извесној мери са свим арбитраран карактер, јер и место седишта друштвеног зависи мало од воље оснивача.

Држимо да је најлогичније да се по домицилу друштвеном опредељује и националитет. Тако једно је друштво основано да подигне железницу у Србији, оно је српско и мора се подчинити законима српским. Овај је систем рационалан и очевидно је да је законодавац ства-

рао законе за друштва која ће обављати послове на земљишту где законодавац врши своју законодавну власт.

Националитет се опредељује и по приликама; постоји једна веза између предмета друштвеног и државе којој се оно придружује. Треба признати да у извесним случајима овај систем наилази на тешкоће при примени. Овај се систем примењује у случају који сам обележио, кад је реч о друштву које обавља своје послове само у једној земљи. Али има друштава која обављају своје послове у разним државама и која немају са државом њихове земље никакве врсте веза. Тако су н пр. осигуравајућа друштва на живот, и т. д., али то није разлог да се одстрани овај систем који смо ми усвојили. Кад је случај о друштву који обавља послове у разним државама судови морају да испитају у којој је земљи друштво основано. И то је да се у овој прилици по њему може сазнати националитет тих друштава.

Но при свем томе ми не мислимо да се треба зауставити, без икаквог ограничења, на изложени систем. У начелу прилике могу допустити одступања.

Може се десити, да једно друштво, да би лакше дошло до капитала који му је потребан, подчини се законима једне земље, где нема никаквих својих послова. А ако нема преваре, само да би се избегле строге одредбе, онда му треба признати националитет ове земље. Узмимо једно анонимно друштво које има да обавља своје послове код нас али ово је друштво подвргло се француским законима, но оно у Француској неће вршити никакве послове, хтело је да пласира своје акције и држало је, да ће улити више поверења код уписника. И тако у томе случају ако нема преваре, за што се не би допустило да ово друштво има француски националитет.

Увек кад нема утврђене преваре једно друштво може са свим усвојити један националитет који не одговара његовом друштвеном седишту, може се подчинити законодавству другом но што је законодавство земље, где се налази средиште његових послова.

Овај је систем усвојен у Француској и потиче из закона од 1867 у вези са законом од 1857 по њему се тражи опште одобрење за акционарска друштва, но овај је систем у врло мало земаља усвојен; у опште налазе да је овај систем сувише строг, у томе што тражи специјално одобрење за друштва да би она могла

само предстојати као парнична страна пред судовима, било као тужилац било као тужени; у опште закони осталих земаља бавили су се о условима за друштво страних земаља само за случај кад они желе поставити своја заступништва.

Па под каквим условима она могу поставити своја заступништва?

Овде се законодавци разилазе у мишљењу. Има их који захтевају званично овлашћење, има их који су на други начин слободнији који, не тражећи ово одобрење за постављање ових заступништва анонимних страних друштава, но им стављају услове да се потчине извесним законским ограничењима, кад постављају своја заступништва у тој земљи.

Има држава где се допушта друштвима да поставе своја заступништва под условом да изврше потребне обзване које се траже у земљи где хоће да врше своје послове.

Француски су систем усвојили Лименбург 19 новембра 1860 и Грчка 1871. Овај је систем била усвојила Белгија и Италија али су га напустиле. И систем који је много либералнији од овог француског усвојиле су Белгија, Италија, Немачка и Угарска.

Систем је белгијски врло слободоуман, по овом систему, сва страна друштва могу вршити своје послове у Белгији и предстојати на суду као парничне стране, немајући за то потребу ни за какво одобрење ни опште ни посебно. Али кад се поставља заступништво у Белгији треба испунити услове за обзвану, а уз то представници заступништва у Белгији подчињени су под исту одговорност као кад би било белгијско друштво. Закон белгијски признаје да са сваким друштвом, које има своје главно седиште у Белгији, поступаће се као са белгијским друштвом чл. 129.¹⁾

Сличан систем усвојен је у Италији трговачким законом од 1882 чл. 230—232, пошто је било прошло кроз више мена.

У Немачкој нема нарочитих одредаба, али се признаје да свако стране друштво законски основано у својој земљи може се јављати на суду као парнична страна тужилац или тужени, но страна акционарска друштва

¹⁾ Vavasseur, Législation comparée sur les Sociétés p. 33.

могу ли обављати своје послове у Немачкој и постављати своја заступништва? За ово нема заједничких прописа за све државе. Има у Немачкој један закон од 1869, а у томе закону у чл. 12 вели се: да законска егзистенција на немачком земљишту за страна лица биће опредељена по посебним законима сваке државе. А што се тиче постављања заступништва на немачком земљишту, влада обвезује акционарска друштва која постављају два заступништва да испуне услове о обзнањивању.

У Угарској трговачки законик занима се о анонимним страним друштвима. Он признаје овим друштвима да могу предстојати пред судовима као парнична страна било као тужилац било као тужени; а што се тиче заступништва чл. 210 до 217 траже, да би једно друштво могло поставити своја заступништва у Угарској реципроцитет, а то ће рећи да и угарска друштва могу поставити своја заступништва у држави ових друштава. Угарски законик тражи исте мере обзнањивања за страна друштва као и за угарска друштва. А покрај тога захтева да се књиге држе посебно и да се прави посебан биланс за послове који се врше на угарском земљишту.

Француско законодавство је мање погодно, оно тражи за страна анонимна друштва индивидуално овлашћење за постављање заступништва. Исто је тако и у Русији, али по наособ што се тиче Француске донесен је декрет од 1863 по коме су овлашћена анонимна француска друштва да могу постављати своја заступништва. У исто време француска влада донела је декрет од 1865 овлашћујући руска друштва.

Румунски трговачки законик чл. 250 захтева за страна анонимна друштва предходно овлашћење, које доноси трговачки суд, но под условом узајамности. А да би једно страна анонимно друштво могло поставити своја заступништва треба да испуни услове о обзнањивању. Но то није све. Румунски законик не тражи само да се прави биланс посебан, но тражи по чл. 254 за страна анонимна друштва кауцију која је законом одређена. И ова сума, која је положена у име кауције, служи као привилегована залога за акционаре који станују у Румунију и они би имали првенствено право наплате у томе искључујући повериоце других земаља.

Да завршимо ову нашу расправу напоменом да је институт међународног права у коме су чланови представници свију земаља усвојио 1888 у једној својој сесији коју је држао у Хамбургу одредбе о установама страних друштава. У овим одредбама усвојен је систем веома простран. Усвојило се да законска егзистенција једног страног друштва треба да буде призната свуда чим је оно основано према одредбама својих националних закона, али траже се формалности обзнањивања.¹⁾

Д-г Мих. С. Полићевџ

¹⁾ в. L' annuaire de l' Institut de droit International 1889—1892.

О ПРОБЛЕМУ

ОПШТЕ ИСТОРИЈЕ РАЗВИЋА ПРАВА И ОБИЧАЈА

— Д-р Рихард Хилдебранд —

У новије време извршио се велики обрт на пољу наука, које се баве историјом права и обичаја.

Да вам овај обрт, ако дозволите, опишем, и да вам по том протумачим проблем опште историје права и обичаја, то је задатак, који сам себи ставио.

Некада се интересовало о постојању правних односа и обичаја само у толико, у колико се чинило да карактеришу само овај или онај народ, ово или оно време, и не због самог предмета. Интересовање, које је давало повода свима испитивањима историјског развића, било је више *лично* него *стварно*. Становиште историчара није се битно разликовало од становишта једног биографа, у толико пак само, што је историчар описивао живот свију народа укупно, а биограф живот појединих индивидуа.

С тога се скоро увек посматрао сваки народ за се, а не у сравнењу са осталима. Сва испитивања у погледу на историјско развиће покретала су се у националном оквиру. При том се обраћала пажња само на утицај једног народа на други. Питање о ономе што је свима *заједничко* остајало је недодирнуто.

Гледало се на *прошлост* или на *цивилизоване* народе, односно народе који су *»у историји улогу играли,* а не и на живу *садашњост*, или на народе који још и данас живе на *примитивном* ступњу, или који далеко од све ларме европске цивилизације мирно проводе свој живот. За последње се интересовао само етнограф, а не и историчар.

Природно је да се под таким околностима није никак доспело до општих истина, па дакле ни до једин-

ственог научно задовољавајућег објашњења чињеница. Задовољавало се усвајањем одређених идеја које управљају у историји, т. ј., дух у коме се времена огледају чинио је једну везу међу стварима.

Историчар беше научењак и, кад му је било потребно да види не само део но и целину, — такође философ и песник, али *природњак* не, ни по полазној тачки, ни по поступку, ни по резултатима.

У новије време то је, бар у неколико, друкчије постало.

Као при испитивању језика, тако и у правној науци и у опште у свима дисциплинама које се баве обликом појава радног живота, прешло се на примену *упоредне методе*. При томе је била водиља тачна мисао: да свако сазнање почива на апстракцији, а ова претпоставља упоређење чињеница. У осталом, историјска испитивања не само да су постала подробнија, него су дошла у додир и са етнографским, која су и преко тога постала опширнија. Тако се сад при питањима историјског развића грађа црпи не само, као пре, из предања и извора, пергамената и натписа, но и из модерних путописа или из непосредног посматрања.

На тај начин нашло се, да је читав ред правних односа и обичаја, за које се пре мислило да су својствени само овом или оном народу, или само овој или оној раси, сасвим опште појаве т. ј. да се налазе или да су се налазили код најразличнијих народа и раса и у свима најразличнијим деловима света, тако да је немогуће: да исти стоје у вези са народом или расом, или пак са нарочитим политичким судбинама или нарочитим особинама земље и климе. По томе је онда и мисао о рецепцији или пренашању с једног народа на други потпуно искључена.

Да наведемо неколико примера.

Тако се пре држало, да је „*Задруга*,” или појава: да сродници, често 3—4 генерације, живе на неподељеном имању и да га заједнички обрађују, чисто словенски обичај. Но сад се зна, да је исти обичај постојао код старих Германа и Келта, и да је тај обичај још и данас јако распрострањен не само код Југословена, већ на пример и код Хинда, код Германа и код осталих народа на Кавказу, код финског народа Воџеа и, да наведемо још један неаријски народ, код Кабила.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.unlib.rs

Тако звано „материнско право,“ или појаву: да се сродство одређује не по оцу него по матери, држали су пре за каприц или куриозитет, као што Херодот вели: „Ипак Ликијани, који иначе нису други народ, имају чудноват обичај: они се зову по матери а не по оцу.“ Но сад се зна, да материнско право још и данас постоји код аустралијских урођеника, код већине индијских племена у Северној и Јужној Америци, код многих народа на јужном мору и на малајском архипелагу, као и код многих афричких народа око полутара, дакле код масе народа и то најразличнијих раса.

Ова и слична открића довела су до уверења: да су и националне разлике у праву и обичају највећим делом саме разлике у *стужињу развића*.

И тако је постепено созрела мисао о *општој историји развића права и обичаја*. За њу је то што поједини народи и поједина времена пружају само грађа. То је мисао сазнања, које је добијено путем апстракције или систематског упоређења чињеница, а не само т. з. „опште историје,“ која целокупно човечанство узима као јединицу, и при том поступа као и пре, т. ј. хронолошки ређа поједине чињенице једну за другом, апстрахира, не пореди и тако не доспева до општег сазнања.

Ако не сви а оно бар већина до сад предузетих покушаја: да се одреде, уреде или групишу појаве на пољу права и обичаја, и то према њиховом извору, или према њиховом општем следовању по историјском развићу и по сродству или заједници, — имају једну велику погрешку. Философија при том још једнако игра улогу несигурну, т. ј. при том се највећим делом не полази од чињеница, већ унапред схваћеног мишљења, или мање више произвољних претпоставака. А ове априористичне идеје не подвргавају се личном испитивању.

Час се лако подаје мисли т. з. „*моралног одређења човечијег рода*“ и из тога се изводи, да је то, што је нашим данашњим етичним појмовима и захтевима најудаљеније, морало и увек бити најстарији или првобитни стадијум, а при том се сасвим заборавља, да на етичном пољу уопште нема никаквих марљивих величина или дистанца, никаквих разлика у ступњима, да нема неког мање или више, него само: или — или, бити или — не бити.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Час је жеља мишљења, да је целом развићу права и обичаја на крају крајева тенденција: да се сразмерно што већи број људи учини слободним и сретним. А при том се сасвим превиђа, да право и обичај, логично не могу потицати из интереса оних, чија слобода и чије делање тим ограничена бивају, већ само из — било личног или стварног — интереса оних који су моћни да друге ограниче. Превиђа се, да све право и сав обичај значе заповедање или *господарство* — из нужде тек постаје врлина, — и да се код сваког господарства, као што друкчије не може ни бити, лично добро једног дела другоме жртвује и подвргава. А зар не достиже култура свој врхунац не толико у личном добру колико у заједничком стварајућем људском делању, које се код људи с различним способностима у неједнаким располагањем средствима и снагом никад не може замислити без господарења и служења, тако, да је битни део све културе увек вештина владања и служења, и да култура никад не излази на само рачунање или на само питање већине и мањине.

Као што се негда говорило о т. з. *„иманентној идеји права,*“ тако још једнако и данас има велики део научењака који су у заблуди: као да су право и обичај у неколико с неба пали, или да су т. р. путем *„generatio aequivoca“* постали, т. ј. произашли сами из себе. С тога се још увелико држи, да се просто путем *правничког мишљења*, т. ј. путем логичне анализе или логичног извођења једног права из другог, може доспети до историје развића права, или као да се средствима саме правничке конструкције, спојење још највише са правно историјским развијањем, правни однос или правни институт ео *ipso* доводи на извор или тумачи историјским развићем.

Нпр. Тако претпоставља данас, или уопште откад постоји својина на земљу, право на плод — овај израз узет на овом месту у најприроднијем смислу — увек и право на својину земље, или право на плод изгледа као последица права на земљу. Из тога се закључивало, и ако не увек свесно, да својина земље мора бити старија од својине плода, или да никад није могло бити права на плод а да у исто време није постојало и право на земљу. А будући да у најстарије време или у почетку земљорадње у ствари не налазимо *приватне* сво-

јине у погледу на земљу, док међутим фактичним поседам или усевом условљено право појединаца на плодове постоје, т.ј. право истога да жање онде где је сејао, то је из овога закључено: да је првобитно постојала *општа* или *друштвена* својина земље, или да је приватној претходила општа.

Но јасно је, да се овде чини или да је учињен погрешан закључак, проста *petitio principii*.

Из околности, што у данашње време изгледа да је право на плод само последица права на својину земље, не следује још никако да *пре сваког* права на својину земље није могло бити права на плод, и с тога је и даље закључивање: да је, докле год није било приватне, морала постојати општа својина земље, погрешно. Овде се просто мешају две сасвим различне ствари: питање о *правној* или *логичној* вези двају права с питањем о њиховом *историјском* или *генетичном* следовању или приоритету, или питање о *појму* с питањем о *појави*. То је исто тако као кад би историју развића једног језика хтели изводити из граматике.

Општа својина у погледу на земљу — ако је уопште икад и постојала — не може бити старија од приватне својине. Већ и из тога простог разлога не, што на свима пољима живота, према природи ствари, простије претходи сложенијем или компликованијем, а не обрнуто. Или, како би могли рећи, што је мисао о праву заједнице много апстрактнија од мисли о праву појединаца, — а човечије мишљење никад не почиње апстрактнијим. То се може видети и отуда, што се у школи деци почетком показују само поједине конкретне јабуке и крушке, да би се тек после постигло разумевање с апстрактним сумама. Те се ствари развијају увек само *психолошки* а не логично, увек само синтетично а не аналитично.

Право и обичај су најзад само *форме* радног живота, а не *садржај* његов. Овај постоји у нагонима, страстима, потребама, интересима, што све влада радним животом.

Или, друкче речено: право и обичај су на крају крајева *дејство*, а не *узрок*.

Да се добије објашњење о постању *форми* живота ра се обратити природи животног *процеса*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBR.PS

Претхођење физиолошким појава основ је *морфолошким*.

Открити постанак (извор) правних односа и обичаја може се само тако, ако се радни живот уочи не само по његовом *облику* већ и по његовој *природи*, не само по његовој *формалној* већ и по *материјалној* страни.

Да би се доспело до историје развића права и обичаја није довољно бавити се само правничко-етичним одсеком, или разне народе и разна времена упоређивати само с погледом на њине правне односе и обичаје, већ и с обзиром на друге појаве радног живота; јер иначе, ако се то не чини, нема „*tertium comparationis*“ и — упоредна метода остаје нож без оштрице. У том је случају човек „као животиња коју зли духови воде по сувој пустари, а унаоколо се зелени лепа паша“. Одговор на питање о постанку и развијању права и обичаја лежи изван *чисто правничко-етичког круга мишљења*, лежи *с оне стране*. И само кад се упоредна метода и на ово „с оне стране“ примени, кад се иста *разуме*, тек тада се може решити проблем о историји развића права и обичаја.

То се већ и увидило, и с тога је и покушај учињен, да се разни народи и разна времена групишу не само по њиховим правним односима и обичајима, већ и по *ступњима културе*. Говори се о „примитивним“ и „културним народима“, и о више и мање културним народима и временима.

Но живот је многостран и култура разноврсна. И онда према претежности једне или друге врсте нагона, страсти, потреба, интереса, креће се живот час више у једном час у другом правцу. *Опште* културе или *просто* културе нема. Културни напредак у једном врло је често само назадак у другом правцу. И, шта више, већином неопходно повлачи културни напредак у једном културни назадак или мртвило у другом правцу.

Према свему томе безуспешан ће остати труд, да се разни народи и разна времена уреде или класификују према општим ступњима културе. Такав покушај у ствари није ништа друго до квадратура круга; јер неједнаке величине остају увек неједнаке величине.

Но што с погледом на културу у опште важи, не важи зато у истом правцу и за поједине врсте или гране културе.

Тако се нпр. врло добро може говорити специјално о појединим *економским ступњима културе*.

А економски живот одликује се од сваког осталог живота у томе што показује један одређен ток развића, који је увек и свуда исти, који се непрестано у једном и истом правцу креће. Овај се ток објашњава тим, што становништво или број људи увек и свуда више или мање расте, и што су од свију интереса, који владају радним животом, најмоћнији и најосновнији економски интереси.

У разликовању по културним ступњима лежи и разликовање у опште по ступњима развића, или, ако тако могу рећи, одређење старости. Сваки виши економско-културни ступањ јесте у исто време и доцнији или зрелији ступањ развића, ступањ који више претпоставља или коме је више претходило.

Но може се десити, да се један или други ступањ у култури прескочи. Тако има нпр. много народа, који су од ловачког и рибарског живота доспели до земљорадње не жививши прво пастирским животом. Међу таке спадају сва урођеничка племена у Северној и Јужној Америци, у колико су напустили ловачки и рибарски живот. Исто тако сви острвљани јужног мора и малајских острва као и већина афричких народа око полутара. Но ипак је увек и свуда правац економског развића или следовање економско-културних ступњева у главном један и исти. Дакле стварно се не дешава да ступањ земљорадње или настањености претходи, или да је претходно пастирском или номадском животу, или да је становништво враћало се пастирском или номадском животу, или да се ток развића обрнуо. О економском назатку не може се говорити.

Нађеш ли се, дакле, да се један народ бави сточарством или земљорадњом, или шта више трговином и занатом, док други неки народ искључиво живи од лова, рибарства или скупљања плодова, то знамо, да се онај налази уопште на доцнијем ступњу развића или да је у неколико старији и зрелији него овај други.

Ређајући или групишући народе и времена по економским ступњима културе долазимо до могућности, да одредимо генетично следовање и заједницу правних односа и обичаја, који се код њих налазе.

Нађе ли се нпр., да један правни појав или обичај постоји код народа који су још на ловачком или рибарском ступњу, док се међутим други правни појав и обичај појављују тек код народа који већ на пастирском ступњу стоје или који су уопште изнад чисто ловачког и рибарског живота, то следује да је последњи правни појас или обичај доцнијег или млађег постанка него први.

Преко тога разликовање народа и времена по економским ступњима културе даје нам још и средство, да сасвим директно *објаснимо* извор појединих правних односа и обичаја.

Ако нпр. нађемо, да једног извесног правног појава или обичаја нема код свију народа који се још налазе на ступњу чисто ловачког или рибарског живота, док се напротив налази код свију народа који су на ступњу пастирског живота, то је тим и доказ нађен: да исти — директно или индиректно — за свој постанак благодаре пастирском животу.

Или кад нпр. откријемо, да се извешан правни појав или обичај налази код народа који су већ постигли ступањ својине у погледу на земљу, или код настањених народа, док се међутим не налази ни код једног народа на ступњу полуномадског живота, то знамо, да исти мора стајати у вези с интересом, са захтевима, који се појављују тек са својином у погледу на земљу или с настањеношћу.

Ви видите, дакле: да се *Архимедова тачка*, с које се може *подићи* (ослободити од окова т.ј. протумачити) *цео свет права и обичаја*, налази на пољу економије. Економија је у том погледу исто што и у природи борба за опстанак, на којој почива „постајање врста“.

Нека ми је дозвољено, да тачност реченог јасно представим са неколико практичних примера. Овде специјално узимам с поља *породичног права*, које је досад стајало на првом месту историјског развића интереса.

Постављена је теорија, да је првобитна и најстарија форма при склапању брака *отмица жена*, да се из тога с углађенијим обичајима развило *куповање жена*, и да је, најзад, кад је цивилизација још више корачила, куповина прешла у просто даривање невестиних родитеља или старалаца.

Но посмотримо ли чињенице, види се, да код народа који још стоје на најнижем економском ступњу, на ступњу

ловачког и рибарског живота, обичај *куповања* жена још уопште не долази, а *отмицу* жена сусрећемо врло ретко. Обичан облик брачног закључивања на најнижем ступњу јесте много више *даривање* оца, односно родитеља. Или брак долази још и сад без „*captatio benevolentiae*“ родитеља, па ипак под изричним или прећутним пристанком истих, или на основу споразума непосредно између мушког и женског, тј. унеколико *просто путем окупиције*. Тако је код Веда на Цејлону¹⁾ код Бушмена, код Алеута, као код свију индијских племена у Северној Америци, код Пуриа, Коронда, Коропа и код других бразилијских племена на најнижем ступњу, као код Вака на Новој Гвинеји и код становника острва Ади, код Аустралијанаца, код Куба на Суматри итд. итд.

Обичај о куповању жена сусрећемо тек код народа, који се већ налазе на ступњу пастирског живота, као нпр. код Лапа и Самоједа, Бурата, Кирлиза, Тода, Бедуина, Намака или Хотентота, Кафра итд. или и код народа који се већ земљорадњом занимају и који су стално настањени. Па и *отмица* жена долази чешће тек на овом ступњу.

Првобитни ток развића ствари баш је *обрнут* ономе, који је теорија досад узимала. Даровање није *следовало* тек куповању, већ му је историјски *претходило* тј. старије је од куповања. И крађа или насилно, тј. *против родитељске воље*, одвођење девојке бива преласком на сточарски ступањ не ређе већ шта више, као што је речено, чешће.

И то је објашњиво сасвим на природан начин.

На најмањем економском ступњу човек живи искључиво од пљачке од онога што нађе, т. ј. од данас до сутра. Још нема имања, па дакле ни интереса за исто. Познаје се само по жуда за јелом; по жуда за имањем и тврдичлук још су непознати. С тога и отац не захтева за кћер никакву награду, већ се задовољава само *поклонима* или *неочекује ни њих*.

Друкчије већ стоји ствар на ступњу пастирског живота. Ту већ постоји имање. Стадо и посед стоке чине основицу целе егзистенције. Док су ловац и рибар још гоље, који из дана у дан морају извојевати најнеопходније за живот, пастир је већ у неколико капиталиста

¹⁾ Навођење многобројних дела, на које се писац позива, остаје непредвиђено. Прев.

који живи од приноса. На сточарском ступњу већ се *рачуна; пожуа за имањем и тврдичлук* већ играју улогу. Доказ је што овде скоро у опште сусрећемо обичај куповања жена, при чем се цена састоји из толико и толико комада једне или друге врсте стоке.

А обичај куповања жена објашњава опет даље, да ни отмица жена на овом ступњу није већ више тако ретка као на ступњу ловачког и рибарског живота, премда и овде чини изузетан појав; јер се силе лаћа увек или бар редовно само тад, кад миран пут не води сврси. Докле су још само поклони довољни да се задобије пристанак оца, родитеља, девојке, односно да се наиђе на вето од стране истих, не наступа овај критични случај. Тек сад се за жену тражи цена, кад је *мирно* добијање скопчано с *трошком*, не остаје сиромаху ништа више до да уточиште тражи у *крађи*, у насилном одвођењу девојке против родитељске воље. Богатог опет покреће на исти корак чисти тврдичлук.

Један друкчији пример.

Према једној још јако распрострањеној теорији првобитно није било брака у смислу искључиве својине, него су жене биле још *опште добро*, или је постојао т. з. *»алемениски или заједнички брак*, и тек се после из тога ризвио *»појединачки*.“ А с овим током ствари доводи се у везу и појава т. з. *»материнског права*“ велећи: Докле год није било појединачног брака или искључиве власти појединца над женом, није још било ни *»очинске власти*,“ или још није могло бити искључиве власти појединаца над његовом децом, и с тога је и сродство одређивано по матери а не по оцу.

Но како стоје чињенице?

Код народа, који се налази на ловачком или рибарском ступњу, не сусрећемо нигде и нигда стање заједнице у женама или т. з. *»Промискуитет*.“ Код Веда на Цејлону, код аустралијских урођеника, код становника огњене земље, код Бушмена, код бразилијанских прастановника, на Адаманима, код црвено-кожних у Северној Америци и т. д. сваки појединац има своју жену искључиво за себе и никад је не дели са другима, не налази се ни најмање трага од *Pêle-mêle* између људи и жена. Да, на најмањем ступњу власт човека над женом јесте најбезусловнија и најнеограниченија.

Тек код народа који се већ налазе на ступњу пастирског живота, као и пр. код Ова-ереро или Дамара у Африци, Тода и Толтига у Индији, и т. д., или код народа који се већ баве земљорадњом и која су стално настањена, као и пр. код Тангута и Тибетана, код становника Бутана и Ладака, Кулиланда, Траванкора, Малебара и Канара, код Сингалеза на Цејлону и т. д., налазимо на појаву, да више браће или сродника имају једну жену, или да поједини живе без брака. Тако и пр. налазе се и народи за које стари, као Херодот, Цезар, Страбо, Мела и други, приповедају да код њих постоји заједница жена или полиандрија, но да су сви на ступњу пастирског или земљорадничког живота и да су стално настањени.

Првобитни ток развића ствари дакле је и у овом погледу опет баш *сиротан* ономе који је теорија (узела).

И за ово лежи објашњење, чим се потражи на економском пољу, врло близу.

Као што смо видели, на најнижем ступњу не треба имања да би се дошло до жене. Обичај куповања жене још не постоји. Такође на најнижем ступњу није нико још толико економски заинтересован, да би му искључиво припадање једне жене могло изгледати као раском. Природни и елементарни нагони и страсти владају још неограничено, још у потпуној, никаквим економским рефлексијама или рачунима неослабљеној снази. А тако и љубомора. То искључује сваку заједницу у женама или »примискуитет.«

Напротив, друкчије већ стоје прилике на пастирском ступњу. Овде онемогућава обичај куповања жена, као што смо то већ нагласили, сиромашу, да путем мирног споразума дође до једино своје жене. Не одлучили се с тога на крају, не остаје му ништа друго до: или да се у опште одрече брака, или да с браћом или сродницима купи једну жену и да је с истима братски дели. Код богатијих је опет тврдичење од истих последица.

Но кад ствари тако стоје т. ј. кад још од почетка постојаху бракови у смислу моногамије, како да се објасни чињеница, што на најнижем ступњу сусрећемо т. з. »материнско право.«

С оскудицом у »*patria potestas*« или у кућној власти не може ова чињеница стајати у вези; јер исто тако као над женом има поједини човек баш на најни-

жем ступњу и најбезусловнију најнеограниченију власт над својом децом, докле су иста још неодрасла или докле се налазе под његовим кровом.

Појава материнског права мора се, дакле, друкчије објаснити, а не како је то до сад чињено. По мом мишљењу право објашњење је у следећем:

Пошто на најнижем ступњу још нема имања, нема ништа ни да се наследи. Неколико драгоцености које иза умрлог остају — накит, оружје и т. д. — обично се закопавају с њиме или се спаљују. Докле још ништа нема за наслеђе, не може ни отац имати интереса да деца с њиме за сродну важе, будући да сродство под оваким приликама није ништа друго до ствар имена. И тако се објашњава појава, да се сродство на најнижем ступњу у опште одређује по матери, са којом су деца и од природе више у односу него с оцем.

Тачност овога објашњења потврђује се и тиме, што наслеђе предмета и права, у колико се оно на највишем ступњу појављује, увек прелази на децу, т. ј. синове, а не на унуке, сестриће и братиће, премда она имају још материно име. Тако н пр. код бразилијанских имена оружје и накит, ако се исто не спаљује или не закопавају с умрлим, увек наслеђују синови. Исти је случај био код Кариба. Исто тако наслеђују код Аустралијанаца право на лов у извесном пределу, право риболова и скупљања плода, увек само синови а никад унуци, док се међу тим синови, као и у опште деца, зову по матери. Такође и код Веда право прелази с оца на сина. Тек на пастирском ступњу наслеђује се с оца на сина не само имање, т. ј. стадо, већ и име. То показује, да је тек имање чињеница која је уништила т. з. „материнско право,“ и учинила да се сродство по оцу одређује. И овде се временом *економски* обзир издижу изнад *природних*.

Извео бих вас из стрпљења, кад бих још више наводио примера да докажем однос између економских прилика с једне, и развића права и обичаја с друге стране. Дозволите ми још само неколико зекључних приредаба.

Проблем историје развића права и обичаја јесте један од оних, који излазе из граница појединих струја, или на које досадања подела рада није обраћена.

Но далеко би се отишло кад би се из тога хтело извести, да је већ потребна једна сасвим нова дисциплина. Да се већ постојећим, и без тога врло многим струкама још једна нова дода, потребно је или неопходан је разлог само онда, кад је дотични проблем тако склопљен, да решење истог захтева не само извесну многостручност, већ претпоставља и нарочито претходно образовање. Но то није случај с изложеним проблемом. С тога ми н пр. и оправданост постојања нарочите науке „социологије“ изгледа више но сумњива.

Из околности што се један проблем не збија у оквиру једне од постојећих струка излази, да се границе струка не смеју узимати као еснафске препреке.

Но увек се мора чувати од четврте димензије, т. ј. не сме се губити у празним апстракцијама.

Па и фантазија, која је јединствена стварајућа снага при научним као и у осталим стварима јер је логика само једна врста полиције мисли —, да, и фантазија, велим, мора се кретати на конкретном телу и бити јасна и ексактна.

Мора се опростити не само свега доктринаризма, већ и свију сањарија, свега култа идеја у опште свију несигурних начина посматрања, а ствари гледати просто и природно, као што зависта и постоје. Питања сазнања не смеју се мешати с питањима воље; а лична осећања која су већином извори таквих мешања, немају посла у науци. „Mulier taceat in ecclesia!“ Овде је место само на безобзирној на отвореној и најхладнијој *стварности*, која ипак за то може бити страст.

И према *човечијем* животу најзад има само једно становиште. То је становиште анатомије и физиологије. Пре је била философија веза између различних дисциплина. Данас, када смо постали скептичнији и увиђавнији, зрелији и тешко задовољни што се тиче ствари сазнања, може ова веза бити још само *природна наука*. Тим не мислим на резултате до којих је доспело природно испитивање, већ на дух тог испитивања, т. ј. на врсту полазне тачке и поступка. Није ли у опште најважнија и највреднија у науци, као и у животу, не сума резултата, већ вештина којом се до истих долази, не *шта*, него *како*, не оно што се има, већ делатност која ствара.

Грац.

превео с немачког

Чед. Марковић.

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ ГЛАВНОГ СКУПА УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

Држан на дан 17 јуна 1901 год. у Грађанској Касини
у Београду.

ПРЕДСЕДАВАО г. **Никола П. Николић**,
председник удружења, јавни правозаступник из Београда;

Од стране полицијске власти присуствовао је г. *Васа
Лазаревић*, писар.

Присутни адвокати чланови управе удружења, Господа: Милан Миловановић, Никола Капетановић, Боривоје Орешковић, Ђорђе Карајовановић, Чедомир Костић, д-р Драгољуб Џеваировић; адвокати чланови удружења, Господа: Љубомир Живковић, Алимпије Савић, Рафаило Финц, Димитрије Тадић, д-р Михаило Полићевић, Добривоје Петковић, Челебоновић, Стеван Грубић, Милан Ст. Марковић, Панта Туцаковић, Живојин Симић, Јоца Кречаревић, сви из Београда; редовни чланови удружења, адвокати из унутрашњости, Господа: Тома Антонијевић, из Јагодине, Обрад Благојевић, из Ужица, Душан Николић, из Крушевца; гости: Павле Маринковић, члан самосталне монополске управе, Светозар Јањић, судија Касационог Суда, Марко Ђуричић, председник првостепеног суда за варош Београд, д-р Милан Дан. Орел, адвокатски приправник из Шапца, Добривоје Мијатовић, адвокатски приправник, Михаило Јевтић, адвокатски приправник, Ђорђе Окановић, секретар Апелационог Суда и Драгомир Н. Јанковић, слушалац права на Великој Школи.

Збор је отпочео тачно у 10 часова пре подне.

Председник: Отварајући овај збор, Господо, морам напоменути, да је досадашња Управа Удружења Јавних Правозаступника имала да савлада многобројне тешкоће, те да се друштво крене оним путем, који сте нам обележили у основним правилима. Једна од најглавнијих тешкоћа била је стална апатија чланова према своме Удружењу; што Одбор удружења није малаксао, има се захвалити само неколицини врло вредних чланова.

Према истакнутом дневном реду, дужност нам је, да на првом месту саопшtimo Скупштини извештај Управног Одбора.

Господине Костићу, прочитајте извештај.

Секретар: (Чита):

Извештај Годишње Скупштине

Јавних Правозаступника

Главни Скуп Правозаступничког Удружења, који се данас са-стаје, има да саслуша извештај о раду Управног Одбора за године 1900-1901.

Ни у једном случају до сада није у тежим приликама дошао ни један одбор од овога, коме је прошлогодишња Скупштина Удружења Јавних Правозаступника поклонила своје поверење.

Свима је Вама, Господо, добро познато, какве су се политичке прилике тада стекле у нашој отаџбини, а у којима је наш ред и морално и материјално био понижен. Свима је у светлој успомени онај низ насртаја на самосталност адвокатског реда, да је излишно ређати појединости тога (реакционарнога) времена, од кога сви ми, Господо, осећамо последице, ма да је непрекидно старање овогодишњег Управног Одбора било, да се колико толико отклоне те последице.

То није било лако учинити, кад се узме у обзир, да је велики број адвоката био равнодушан према Удружењу и да су материјалне прилике биле по све незгодне.

Управни Одбор може за сад то констатовати, да је покрај свих побројаних тешкоћа успео да друштвени орган до данас непрекидно излази.

Из извештаја о стању друштвене благајне за ову годину, као и из извештаја рачунопрегледача о стању благајне за године 1898-1899., види се, са колико се мало средстава могло располагати и колику је замршеност рачуна ова Управа примила, као наследство, од пређашње.

Што се у томе није успело, да се и познате реакционе мере у појединим законодавним изменама, које се односе на рад адвокатски, отклоне, — узрок је у познатој случајности, што је прошлогодишња Народна Скупштина наглим прекидом својега рада дошла у немогућност, да претресе поднесени пројекат, којим су загарантована права нашег реда. Свима је Вама, господо, познато, да је Управни Одбор био посвећен, у неколико, изради овог законског пројекта, — у толико што је живо настојавао, да се у њега унесу одредбе, по којима би се наш ред уздигао и морално

и материјално. Дакле, да закон буде донесен у слободнијем духу, да одговара приликама данашњим, пошто би такав закон требао да створи сталан и трајан напредак. Нада је, да ће се према створеним приликама у последње време моћи очекивати, да ће надлежни фактори учинити све, да још ове године наше жеље буду остварене.

Да пређемо сад на појединости овога извештаја:

I. Састав и промене у Управном Одбору:

Одмах на првом састанку Управни Одбор конституисао се изабравши за председника г. Јована Авакумовића, који је, пошто је изабран, изјавио, да се не може примити, те је на његово место изабран г. Милан Ст. Марковић, за потпредседника г. Никола Николић, за деловођу д-р Давид Алкалај, за благајника Марко Трифковић, који су се избора примили.

У скоро су опет наступиле промене у Управном Одбору коју су изазвале замршености рачуна од стране г. М. Марковића, те је услед тога г. Марковић био принуђен, да поднесе оставку и на председништво Удружења и уређење „Бранича.“ Тада је за председника изабран г. Никола Николић, а за потпредседника г. Милан Миловановић.

Из Управног Одбора истушили су, променом положаја, г.г. Коста Томић, Павле Маринковић, Бранимир Рајић и Марко Трифковић, па су њихова места попуњавања замењеницима, по реду избора, господом Карајовановићем, Костићем, Орешковићем и д-р Цеваировићем. Па се Одбор према овоме и конституисао, изабравши за пословођу Управног Одбора г. Чедомира Костића, а за благајника г. Ђорђа Карајовановића.

II. Рад Управног Одбора:

Управни Одбор имао је у току ове године 45 састанака и 2 конференције. На састанцима расправљани су текући послови, који су редовно у записницима објављивани у „Браничу,“ — те је излишно, као познате, набрајати их овде Скупштини; а на конференцијама, и то првој, која је држана на Ваведење прошле год., из целокупног Управног Одбора, и другој која је била састављена од београдских адвоката у јануару месецу ове год., — претресан је нови спремљени пројекат закона о јавним правозаступницима у краљевини Србији.

Тога ради слато је и нарочито изасланство у Ниш, — где је била на окупу Народна Скупштина, — да код меродавних фактора учини, да се пројекат прими онако, како је спремљен.

III Друштвени Орган „Бранич“

Једна од првих дужности Управног Одбора била је, да се друштвени орган „Бранич“ продужи штампати непрекидно, да у издавању његовом не наступе периодичности, какве су се дотле појављивале. Захваљујући предусретљивости тадашњег Министра просвете и црквених послова, дата је могућност да се „Бранич“ штампа у државној штампарији. Уређивање листа поверено је г. д-р Миленку Р. Веснићу, пређашњем професору Велике Школе, садашњем изванредном посланику и пуномоћном министру Србије у Риму. Уз уређивачки одбор, састављен од пет лица, чланова Управног Одбора, уредник, д-р Веснић, дао је озбиљна труда, да уређивање друштвеног органа буде на оној висини, коју овај једини правни лист у Краљевини заслужује, на чему се д-р Веснићу мора одати достојно признање и захвалност.

Тако су читаоци до краја године добили све заостале бројеве, и ушло се у 1901. годину са „Браничем“ у редовни ток, дајући читаоцима сваки број на време. Захваљујући марљивом раду г. д-р М. Р. Веснића, као уредника „Бранича“, претплатници су и чланови Удружења добили накнадно у засебној свесци и бројеве од јуна до децембра 1899. године, који нису до тада били издани. У овој књизи, која износи 31 штампан табак велике осмине, изнесен је рад „преког суда“ из 1899. године, по подацима, који су Уреднику били приступачни. Што је „Бранич“ повратио свој углед има се захвалити одличној сарадњи ове господе:

Валтазара Богишића, Д-р Миленка Веснића, † Илије Ј. Гладовића, Стевана Добривојевића, † Боривоја Л. Докића, Миллорада Ст. Драгутиновића, Владимира Д. Илића, Д-р Боже В. Марковића, Слободана Јовановића, Драгомира Јанковића, Николе Капетановића, Ђорђа Карајовановића, Д-р Владе Т. Марковића, † Живка М. Милосављевића, Д-р Мил. М. Миљковића, Д-р Давида Алкалаја, Душана Николића, Арона Нинчића, Д-р Владимира Папафава, Стевана Максимовића, Драгића Р. Павловића, Живојина М. Перића, Спире Поповића, Фридриха С. Попса, Жив. М. Протића, Милоша Н. Станојевића, Драгутина Н. Солдатовића, Саве М. Шапчанина, Спасоја Радојчића, Мих. Стојадиновића, Д-р Мих. С. Полићевића, Д-р М. А. Нинчића, Селимира Панића, Ђ. С. Чохаџића, Михаила Радивојевића, Мил. Марјановића, Б. С. Павловића, Гојка Павловића, и М. Лазаревића.

Променом положаја и бављењем на страни г. д-р Веснић онемогућен је да и даље буде уредник „Бранича“, с тога је Управни Одбор уређивање друштвеног органа поверио г. д-р Мих. С. Полићевићу, адвокату.

„Бранич“ се и у овој години растурао у истој размери као и прошле године, ма да су скоро у свима местима повереници замењени новим снагама и ма да је цена „Браничу“ спуштена за иностранство као и за Србију.

IV. Стање Благајне.

О стању благајне нашег Удружења увериће се г. чланови из извештаја, који ће им г. благајник прочитати.

Овде ћемо напоменути само једну немилу појаву, која се мора констатовати пред скупштином с жаљењем.

После многих опомена и безуспешних приговора да неположене рачуне положи, г. Милан Ст. Марковић није то ни до данас учинио, с тога је Управни Одбор био принуђен, да г. Марковића оптужи г. Министру правде, молећи га, да према г. Марковићу предузме законске мере.

V. Књижница.

Управни Одбор запазио је, да је по чланове Удружења врло корисно, ако буде основало своју књижницу, у којој би се прибирала дела из наше стручне књижевности. Тога ради је основана привремена књижница и за привременог књижничара изабран је г. Бора Орешковић, па је одмах приступљено сређивању до сад већ прибављених егземплара и прикупљању нових дела.

VI. Завршетак.

На завршетку Управни Одбор сматра за своју дужност да извести скупштину, да је Удружење претрпело оштар губитак смрћу Илије Гладовића, адвоката из Лознице, одличног сарадника „Бранича“ и повереника друштвеног а сарадња на „Браничу“ смрћу одличног професора Велике Школе, Живка Милосављевића — и моли скупштину да покојницима ода последњу пошту: „Бог да им душу прости.“

Деловођа
Чеда Костић

Благајник
Б. Карајовановић
адв.

ПРЕДСЕДНИК УПРАВ. ОДБОРА
Никола П. Николић

Потпредседник
М. Миловановић
адв.

ЧЛАНОВИ :

Н. Капетановић
Д. Алкалај
Бор. А. Орешковић
Д-р Драг. Цеваировић адв.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Милан Ст. Марковић: Имам да замерим извештају, што се тако опорим речима дотиче мога имена. Збору је већ познато, у каквом је положају било удружење после Иван-дањског атентата: два члана Управног Одбора ухапшена су (Љубомир Живковић и Никола Николић), два члана поднела оставке, два отишла у бање, благајник одрекао вршење дужности — те сам ја био принуђен, силом околности, да примим све на себе, поред својих личних послова. Са свим је природно, да нисам могао сам водити тачно књиге, како је то било могуће уз припомоћ осталих чланова. За то молим збор, да примедбу извештаја данашње Управе не сматра онако, како је то сама Управа желела да обележи; нека, дакле, збор пређе преко тога на дневни ред, а мени нека се одреде три члана Удружења, пред којима ћу положити рачуне.

Председник: Господо, после свега, што је изнео г. Милан Марковић, као своје примедбе на извештај Управног Одбора, напоменућу само ово: Ми смо, господо остављали и сувише много времена г. Марковићу, да поднесе рачуне г.г. Боривоју Орешковићу и Чеди Костићу, који су му одређени за рачунопрегледаче. Нама су ти рачуни требали, да би се у своме раду могли оријентисати, а нарочито, да би благајну уредили. Одређивани су рокови све један за другим, и кад смо на послетку увидели, да ћемо узалуд очекивати на госп. Марковића, — били смо принуђени, да употребимо ово крајње средство, и да се тужимо г. министру правде.

Б. Карајовановић: У допуну говора г. председниковог имам да додам само ово: ми ништа особито нисмо захтевали од г. Марковића, само смо тражили, да нам преда рачуне, како би знали: ко је платио улог, а ко није, што смо тражили и добили од г.г. Тадића и Симића. Па кад су они могли предати рачуне, могао је то учинити и г. Марковић. Он то није хтео урадити, и ми смо ствар представили г. министру.

Б. Орешковић: Није само у погледу благајне неуредност г. Марковића. И као уредник листа правио је сметње данашњој Управи и новоизабраном уреднику „Бранича,“ д-р Миленку Веснићу. Г. Марковић је, кад се потпуно одвојио од управе, задржао код себе све рукописе, који су долазили на уредништво за штампање у листу. Задржао је и све књиге, књижевне часописе и листове, који су долазили уредништву као замена, — и сматрао их је као сопствену својину и ако је то све припадало књижници Удружења.

М. Марковић: Кад ми је саопштено да је на моје место изабран г. д-р Веснић, одмах сам сакупио све рукописе, који су мени као уреднику листа долазили, изузимајући мојих рукописа,

Јер нисам хтео — а то се нигде на свету не дешава — да други неко рецензује радове онога, који је, што но веле, до јуче био уредник истог листа, у коме ће се ти радови штампати.

Челебоновић: Да би се прекинула ова излишна дискусија, приметићу, да, кад г. Марковић пристаје, да му се одреди комисија од три лица за преглед рачуна, нека се пређе преко тога, јер ће и сувише дуго трајати ова распра.

Председник: Дискусија, која се почела о рачунима г. Марковића, изазвана је једним ставом извештаја нашег. Ми смо тужили г. Марковића министру правде, да би га на тај начин нагнали, да поднесе рачуне, али је и тај покушај ометен. Г. Марковић је употребио ову прилику, да пред збором пере свој неправилан рад. Шта има он са збором? Одкуда он долази на ту мисао, да пред збором подноси на преглед рачуне? За то је надлежна управа, која је г. Марковића целе године призивала, да поднесе, одређеним прегледачима, рачуне о раду своме, кад је и као председник; уредник и благајник функционисао у Удружењу.

Живојин Симић: »Што ближе Нишу, све горе пишу«, — што се више ова ствар расправља, излази све заплетенија. А тако је стање и у нашем Удружењу, у коме сам вазда радио и радим, долазио сам и долазим на скупове Удружења, и водим, као редован члан, строго рачуна о раду Удружења. Мени је врло добро познато, како се с мало воље ради на овом опште-корисном послу по цео адвокатски ред. Ето, и данашњи збор може послужити као доказ овоме што рекох: нас је овде на окупу свега 25 адвоката, а у самом Београду има нас 66. Ево како се у Удружењу радило, кад су баш најредовније прилике биле: председник и по један члан дођу у седницу, реше нешто, а остали чланови само потпишу то решење, и — тако се ствар свршавала. Мени је, истина, г. Марковић добар пријатељ, али без обзира на то, сматрам, да је било по све неумесно предавати широј јавности оно, што се у крилу Удружења решава и ради. Те према томе, сматрам, да је некоректно било, позивати г. Марковића путем штампе, да дође и поднесе рачуне — а није га требало ни министру оптуживати. Зна се, ко је надлежан да та питања расправља, то је збор, и њему треба предати ствар, да реши како за умесно нађе. Данас је, на збору, г. Марковић изјавио, да пристаје да му се одреди комисија од три лица, да њој поднесе рачуне. Ја мислим, Господо, да ће те се и ви сложити самном, да тако треба и учинити.

Милан Ст. Марковић: Одмах, пошто је тужба поднесена, позват сам од стране г. Министра правде, да се пред њиме оправдам од навода у тужби. Том приликом прочитао сам тужбу, и збиља ме је изненадило, кад сам видео, да се против мене употребљују

У тужби и такве ствари, које у истини не постоје, бар то су и г. г. чланови данашње управе могли знати. Наравно, да је према томе уместан прекор оваквом извештају Управином, јер се дотиче и тужбе, која као неоснована не може овде бити узимана у дискусију.

Председник: Извештај је, Господо, саставни део нашег једно-годишњег рада, и кад смо се у томе извештају дотакли и тужбе, онда је тиме то константовано као факат, који постоји. Констатујући тај факат у извештају, намера нам је била, да уверимо збор, како смо ми чинили све и сва да се стање Удружења среди колико толико, али смо били ометени тиме, што нам г. Марковић није хтео предати рачуне; — не новце већ рачуне. Ми смо сматрали, да је то била наша дужност, и при томе и данас остајемо, а на Вама је, Господо, да решите: или ћете примити извештај, и нама дати разрешницу за прошлогодишњи рад, или га нећете примити, и тиме сте нас осудили за неупутан рад у Удружењу. Другог излаза нема, те је према томе безразложно тражење г. Челебоновића, да се избрише из извештаја став, у коме се говори о тужби.

Д-р Мих. Полићевић: Жалосно је, Господо, кад је један човек од неоспорних заслуга по Удружење, г. Милан Марковић доведен у такав положај, да се данас правда пред збором за оно, од чега се није могао оправдати за читаву годину дана. Та немој г. Марковића, да се оправда пред данашњом управом, нагнала је ову, да се лати крајњег средства — тужбе министру правде. У извештају се то само нотира као свршен факат и ништа друго, те је сасвим неумесно тражење, да се понова саставља извештај, у коме би тај свршени факт био изостављен. Шта више сматрам, да је и то сувише благо констатовано, те је на основу тога још неумесније тражење, да се из извештаја ма шта изоставља.

Јаков Челебоновић: Ја нисам тражио, Господо, да се ма шта изоставља у извештају, већ сам предлагао, да се за сада преко тога пређе, а да се прими предлог г. Марковића и да збор избере три лица као рачунопрегледаче.

Чеда Костић: Мени је дужност, бар тако је ја схватам, да одбијем тенденцију г. Милана Марковића, да се овде пред збором оправда и наводи неке замишљене разлоге, што није за пуну годину дана поднео рачуне. Само на наваљивање неколико пријатеља г. Марковићевих одуговлачено је са прегледом рачуна, и давато је све више времена г. Марковићу да сакупи тачан рачун и преда одређеним рачунопрегледачима, мени и г. Орешковићу. Остављан му је све један по један рок за читаву годину дана и ја морам признати, да сам се огрешио о своју савест, радећи у при-

тована код Задруге гласила је на 600 динара и по обрачуна ес-конта задруга је издала у готову 588·50 дин. По објашњењу г. Тадића ову је меницу есконтовао г. Мил. Ст. Марковић онд. председник удружења, и од примљене суме г. Марковић му је дао 464 дин., колико је он у билансу и ставио да је примио, а остатак у 122·56 дин. задржао је г. Марковић, те он и има о овоме остатку рачун да положи.

и 2.) Међу расходима наишли смо издатак од 50 динара, која је сума по признаници издата г. Милану Ст. Марковићу онд. председнику удружења на име претплате за стране листове потребне за редакцију „Бранича.“ Према овоме г. Марковић има о овој примљеној суми да положи рачун.

Г. Тадић нам је поднео податке само о томе, шта је он фактички у готовом новцу примио и издао; а односно тога шта удружење има да прима од појединих лица на име улога чланског и претплате за лист, што је остало на дугу, као и што удружење дугује појединим лицима г. Тадић нам није дао никакве податке, те с тога у том погледу ни ми не можемо скупштини поднети никакав извештај.

II. У 1899 години био је благајник г. Дим. Тадић до 12 новембра, а после тога до скупштине 9 априла 1900 године вршио је дужност благајника г. Живојин Симић.

За време док је г. Тадић био благајник према билансу који нам је поднео било је:

А. Прихода и то:

1.) Пренето из прошле године	дин.	141·00
2.) Од улога редовних чланова	»	732·00
3.) Од улога ванредних чланова	»	174·00
4.) Претплата „Бранича“ преко судова	»	1.436·20
5.) Претплата „Бранича“ у месту	»	767·00
6.) Од вересије за 1898 годину	»	79·00

Свега динара 3.329·20

Б. Расхода

» » 3339·45

Благајна дугује динара 10·25

Овај смо биланс сравнили са документима који утврђују примања и издавања, а која нам је г. Тадић показао на увиђај, па смо нашли да је тачан и исправан.

Односно улога чланских и претплате за лист, који су остали на дугу, као и односно дуговања удружења појединим лицима г. Тадић нам није поднео никакве податке, те с тога у том погледу ни ми скупштини не можемо поднети извештај.

За време док је г. Живојин Симић био благајник према билансу који кам је поднео било је:

А. Прихода БЛАГАЈНЕ и то:

1.) Од продатих сређака примљено у готову . дин.	1.182.—
2.) Примљено у непродатим сређакама »	2.580.—
3.) Од претплате »Бранича« »	1.192·95
4.) Од чланских улога из Београда (за 1899 и 1900 г.)	900.—
5.) Од забаве са послатим прилозима дин.	928.—

Свега динара 6.782·95

Б. Давање БЛАГАЈНЕ и то:

1.) Разне исплате дин.	4628·70
2.) Предаје у непродатим сређакама »	2310·00

Свега динара 6938·70

Дакле по билансу давање је било веће од примања за 155·75 динара.

Из овога биланса видели смо:

1.) Да г. Симић подноси рачун само од 376 сређака, а за ресто сређака до 1000 наводи да г. Милан Ст. Марковић ондаш. председник Удружења има да положи рачун.

2.) Да се међу издацима налазе ове позиције:

а.) г. Мил. Ст. Марковићу по писму од 10 јуна 1900 године динара 120.

б.) г. Мил. Ст. Марковићу по признаници од 1 маја 1900 год. дин. 800 (300 дин. у готову и једну уложну књижицу бр. 76 чиновничке задруге од 500 дин.) на име дужне кирије за стан Удружења.

в.) г. Мил. Ст. Марковићу по признаници 8 маја 1900 год. на име исплате рачуна штампарији 150 дин.

г.) Мил. Ст. Марковићу по признаници 28 априла 1900 год. за отплату менице дин. 130 (60 у зл. и 70 у сребру).

д.) г. Мил. Ст. Марковићу по признаници 20 априла 1900 године за отплату менице 220 динара.

ђ.) г. Мил. Ст. Марковићу по признаници 5 фебруара 1900 год. дин. 92.

е.) г. Мил. Ст. Марковићу по признаници 40 динара (20 дин. 15 II и 20 дин. 14 VI 1900).

ж.) г. Мил. Ст. Марковићу по признаници 27 маја 1900 године дин. 176.

з.) г. Мил. Ст. Марковићу по признаници 14 августа 1900 год. у признаницама чланским 120 дин.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

и.) г. Мил. Ст. Марковићу по признаници 14 VIII 1900 год. у признаницама чланским 72 дин.

3.) Да се из признанице г. Мил. Ст. Марковића од 20 априла 1900 год. (бр. 17) види, да је на име отплате неке менице удружења од 800 динара, којој је рок био 12 априла 1900 год., дато г. Маринковићу 220 динара, али сума у 800 дин. примљена по меници није увета у благајну удружења.

Према овом стању ствари није нам могуће поднети извештај о томе да ли је овај биланс тачан и исправан пре но што г. Марковић положи рачун о примљеним сумама. Г. Марковић је више пута позиват да рачун положи, али он то није хтео учинити, због чега је Управни Одбор предузео потребне мере да га принуди на полагање овога рачуна.

ИЗАБРАНИ РАЧУНОПРЕГЛЕДАЧИ:

Чед. Костић
Бор. Орешковић

Димитрије Тадић: Саслушао сам извештај и после свега, констатујем, да сам тачно предао рачуне онда, кад ме је управа позвала, да то учиним. Али осем овога напомињем, да ја нисам могао знати ништа о ономе, што не спада у моју дужност као благајника. Дакле, мени се не може стављати никаква неправилност у погледу руковања с лозовима у грех, јер се ја у то нисам ни мешао.

Милан Марковић: Овако, усмено, не могу говорити о цифрама рачуна мојих. То сам унапред знао, те сам спремио писмено извод из свих рачуна, којих се прегледачи у извештају дотичу — и ево, полажем их на председнички сто. Из ових ће се тачних рачуна видети, да ја нисам никада чинио злоупотребе са друштвеним новцем, шта више, увидеће се, да мени Удружење дугује.

Председник не прима поднесени биланс, и упућује г. Марковића, да је он требао да поднесе рачуне пре збора, и то одређеним рачунопрегледачима.

Бора Орешковић: Неосновано је, што г. Марковић, подноси сад тек рачуне, јер за то није више збор надлежан, већ одређени рачунопрегледачи, који су стајали г. Марковићу на расположењу читаву годину дана.

Панта Туцаковић: Скупштина није за то, да расправља и та питања чисто унутарње природе, јер се никад не би дошло до сагласности.

Председник: Скупштина прошлогодишња расправљала је већ то питање и г. Марковић је онда пристао, да се изаберу два ра-

чунопрегледача, којима ће он поднети рачуне о своме раду. Не разумљиво је, од куда је онда дошао на ту мисао г. Марковић, да је Скупштина надлежна и ове године, да расправља то исто питање. Њој је требало поднети тачне рачуне, па да се данас изда разрешница свој тројници благајника из прошле управе.

Живојин Симић: Тако је, са гледишта рачунопрегледача, али кад се мало више удуби у ствар и кад се удалите са тога гледишта, видећете, да се ја и Г. Д. Тадић не можемо више задржавати у обавези према друштвеној благајни, јер смо своје рачуне тачно поднели. Према томе, мислим, да нам треба издати одмах разрешнице од благајничке дужности и сваке обавезе по рачунима друштвеним.

Грубић: И сувише се дуго разлагало о ова два извештаја. Први је напослетку усвојен, а с другим стоји овако: или ће се усвојити и уважити оптужба против г. Марковића или ће се одбацити цео извештај. Сем тога, ако се усвоји извештај рачунопрегледача, онда сам мишљења, да г. Марковићу треба одредити комисију, а осталим благајницима издати разрешнице.

Бора Орешковић: Овај извештај не подноси Управа, па да се и ту може спорити о томе: да ли да се прими или не, већ је ово извештај одређених рачунопрегледача, који показује фактично стање благајне, за време док је њоме руковао г. Тадић; али се немају тачни рачуни о благајни док је њоме управљао г. Симић и г. Марковић. Код г. Тадића није само пречишћено питање о меници код Београдске Задруге, али како г. Марковић признаје, да је примио по тој меници сав новац — мишљења сам, да би г. Тадићу требало дати разрешницу. Са г. Симићем стоји мало компликованије ствар. Само да напоменем случај са лозовима, које је продавао и он и г. Марковић, а никаква се рачуна не зна. Све дотле, док г. Марковић не поднесе тачне рачуне о свему — мишљења сам, да се ни г. Симићу не може издати разрешница.

Председник: Збор је дакле усвојио мишљење, да се г. Тадићу изда разрешница, а г. Симићу ће се издати онда, кад буде завршен преглед рачуна г. Марковићевих. — Сад прелазимо на III тачку Дневног Реда: Извештај о рачунима за време од 11 априла 1900 године до 1 јуна 1901. године.*)

Председник: По члану 17 друштвених правила, збор треба да изабере два прегледача благајничког извештаја. *Предлажем г. Финца и Грубића*. — (Збор усваја ову кандидацију и тиме је свршена IV тачка Дневног Реда).

*) Овај извештај налази се код прегледача благајничког извештаја, те га с тога нисмо могли донети у листу, што ћемо у наредној свесци учинити.

Председник: Често пута, Господо, очито се показивало, да су правила (статути) друштвени непотпуни, те је Управа нашла за сходно, да учини извесне измене и допуне у правилима, па их сад предлажемо збору, ако их усвоји, онда да се унесу у стара правила. — [Чита ове измене].

Живојин Симић: И мени је врло добро познато, да су правила Удружења јавних правозаступника непотпуна, али и поред тога, нисам за то, да се правила друштвена мењају, већ треба прописати правилник, из кога ће се видети какве су дужности: благајника, књижничара, уредника, администратора и друго. Овакво допуњавање и поправљање правила не би никад постигло жељене резултате, јер би се увек показала непотпуност и то би тако увек остајало. Осем тога и по самим основним правилима збор је ставио ранијих година у задатак Управи Удружења, да пропише правилник, којим би се то све обухватило.

Бора Орешковић: Управа је знала за своју дужност, да пропише правилник, али питање, које јој је дало повода да се лати измена и допуна у правилима друштвеним — не може се предвидети ни решити у правилнику. Управи је дала повода овим изменама та околност, што није знала: има ли право гласа у седницама заменик члана управног одбора?

Туцаковић: То је плеоназам. Ми би тиме показали, да не разумемо смисао речи заменик, јер кад се тиме обележава лице, које треба у одсуству другог да испуњава његове дужности — онда је природно, да самим тим стиче права овога, па и право гласања у седницама. У осталом, усвајамо измене Управе.

Председник: У члану 14 правила учињена је та допуна, што је прецизирано, да на скупштини има право гласања сваки редован члан... [Збор једногласно усваја рад управног одбора у томе и тако је свршена и ова тачка дневног реда].

Председник: На дневном је реду VII тачка: Предлози чланова:

Милан Миловановић: Молим вас, Господо, да ме саслушате, и ако за умесно нађете овај предлог да помогнете: Господин д-р Миленко Веснић, садашњи пуномоћни министар и изванредни посланик Србије у Риму, а пређашњи уредник нашег органа „Бранича“, стекао је толико заслуга за Удружење својим неуморним радом на подизању нашег органа, да сматрам за своју дужност, да Вам предложим, да се г. д-р Веснић избере за *почасног члана* Удружења. — [Збор једногласно усваја предлог г. Миловановићев и власти председника, да о томе извести телеграмом г. д-р Веснића].

Живојин Симић: Предлажем, да се у смислу малопређашње напомене изради правилник друштвени и идућој скупштини поднесе на потврду.

Председник: Господо, пре него што се почне о томе говорити, молим Вас, да саслушате чл. 20 основних друштвених правила: „Ставља се упрavi у дужност: да изради пословник о кругу рада појединих чланова и часника управе, редакционог одбора, о поступку у управи и на збору, као и нацрт уредбе о пензионном фонду“.

Председник: Господо, данашњу управу Удружења јавних правозаступника сачињавају четири свега члана, од оних, којима сте прошлогодишњег збора поклонили своје поверење. Према томе, пошто је отпао један преко половине чланова Управног Одбора, ја подносим оставку у име осталих чланова управе и своје, умољавајући збор да избере нову управу према основним правилима друштвеним. За то предлажем три члана Удружења: г.г. Чеду Костића, Душана Николића и Обрада Благојевића, да саставе кандидациону листу. — [Збор усваја предложене чланове за кандидациони одбор, и седница се прекида, док именована г.г. саставе кандидациону листу].

Душан Николић: Изабрани кандидациони одбор саставио је оваку листу Управног Одбора Удружења Јавних Правозаступника: Никола Николић, Никола Капетановић, Милан Миловановић, Димитрије Тадић, Љубомир Живковић, д-р Михаило Полићевић, Чеда Костић, Ђока Карајовановић и Боривоје Орешковић, — сви из Београда; за заменике: Влада Бошковић, Панта Туцаковић, д-р Драг. Цеваировић, Добривоје Петковић и Стеван Грубић — сви из Београда; из унутрашњости: Стеван Максимовић, адвокат из Пожаревца; Душан Николић, адвокат из Крушевца; Ђока Живковић, адвокат из Ниша; Иван Павићевић, адвокат из Неготина и Алекса Фотић, адвокат из Шапца.

[Збор усваја листу и председник оглашава, да је листа усвојена].

Добривоје Петковић: Јуче је публикована у „Вечерњим Новостима“ notiца, у којој се тражи обавештење од Управе Удружења Јавних Правозаступника, о томе: шта је с новцем, који је узет од чланова Удружења на име лозова, или ће бити извлачење или ће се вратити сваком члану, који је купио лоз, по 10 динара.

Председник: Господине Петковићу! Мени, а и целој данашњој Управи Удружења Јавних Правозаступника, непријатно је, што не можемо дати тачна обавештења збору: како у истини стоји ствар с тим лозовима? Ондашњи председник удружења г. Милан Марковић сматрао је за излишно водити тачан списак лица, која су купила лоз, а тако исто пренебрегао је водити и тачан рачун о примљеном новцу, те нас је, као последнике своје потпуно онемогућио, да сагледамо тачно у ствар. Данас је на збору изнесено

да пређашњи председник није хтео предати рачуне одређеним за то рачунопрегледачима, г.г. Орешковићу и Костићу, па је и с лозовима тако исто било. Збор је одредио комисију, која ће прегледати рачуне и, кад та комисија буде извршила преглед, Управа ће ма на који начин накнадити свакомо 10 динара, ко је год купио лоз. Она ће то учинити или у новцу или у издањима удружења, или ће одбити толику суму од чланског улога. За сада без тачних спискова апсолутно нам је немогућно учинити. — Пошто смо готови и са том тачком, на послетку предлагем збору да саслуша честитке, које су нам данас са разних страна стигле.

Чеда Костић: Чита телеграме:

Николићу, адвокату

БЕОГРАД.

из Рима

«Свесрдно хвала на одликовању, — поздрав братски Збору,

Веснић.

Удружењу Јавних Правозаступника,

БЕОГРАД.

из Рибарске Бање

Скупу честита и жели срећан рад на корист Удружења.

Илић, адвокат.

Адвокатском Збору,

БЕОГРАД.

Сретан рад.

Пећић.

Адвокатском Удружењу,

БЕОГРАД.

из Крагујевца

Годишњи скуп честитам. Уверен сам да целокупан рад данашњи само је посвећен угледу правозаступничког рада.

Милутин Филиповић, адвокат.

Адвокатском Удружењу,

БЕОГРАД.

из Аранђеловца

Честита рад са жељом да се наше стање једном побољша.

Чеда адвокат крагујевачки.

Скупу Јавних Правозаступника,
(грађанска касина)

БЕОГРАД.

из Смедерева

Честитају скупштински рад

Драшковић, Тимотијевић.

Правозаступничком Удружењу,

БЕОГРАД.

из Алексинца

Желим да рад данашњег збора буде од користи за Отац-
бину и Правду којој служимо.

Сава Маринковић, адвокат.

Председник: Кандидујем три члана за оверавање скупштин-
ског записника: г.г. Челебоновића, Алимпија Савића и Живојина
Симића. [Збор усваја]. — Оглашавам да је овогодишња скупштина
удружења јавних правозаступника завршила свој рад.

Прочитали смо извештај и оверавамо тачност његову

Бележио
Драгомир Н. Јанковић
правник.

Алимпије М. Савић
Челебоновић
Живојин Симић

Л И С Т А К

ЗАБОРАВ

ПСИХОЛОШКА СТУДИЈА

О. Каузмана.

У суду се расправљала једна обична ствар. Поседник М. обвезао се предати закупцу С. у извесном року двеста пената детелине. Он то није учинио и није обраћао пажње на писма закупникова, којим га је опомињао на његову обавезу. Најзад га купац тужи суду за накнаду.

Поседник је у натач апсолутно одрицао, да је писмено или усмено закључио са купцем ма какав уговор.

— Ви дакле одричете наводе тужиоца? Запита га судија.

— Дабоме, одричем и готов сам заклети се на то, да са тужиоцем никад нисам уговарао какав посао односно детелине.

Адвокат тужиоца тражи реч и изјављује са пунозначајним погледом на туженога:

— Г-н М. има, као што се види врло необичан појам о заклетви; он би много боље учинио да не пориче, јер се у рукама тужиоца налази уговор, који је он сам потписао.

Адвокат предаје суду писмено, које овај прочитао, показује туженоме.

— Је сте ли ви ово написали?

Поседник погледавши писмено толико се пренерazio, да није могао ни речи прозборити. Његовом властитом руком и са његовим потписом, јасно и одређено је написано, да се обвезује предати закупнику С. у извесном року и по уговореној цени двеста пената детелине.

— Јесте ли ви то написали? упита га судија..

— То је мој рукопис, али ја то нисам никад написао — одговори тужени, све још неприбран; — нисам ја то могао написати.

— И тако ви тврдите да је ово превара?

— Не, јер је потез и потпис савршено веран. Али знам сигурно, да никад нисам написао оваке услове.

— Али сетите се г-н М. — убеђује га закупник: — ви сте у мом присуству написали и потписали овај докуменат.

— Кад и камо је то било? — присећа се поседник.

— То је било оног истог дана, који је означен на уговору и у вашој рођеној кући.

— То није могуће! — Љутито одговори поседник. — Нисте ви били никад у мојој кући, и ја се могу по десет пута заклети Нисам ја сишао с ума, и као частан човек никад се не би лажно закleo.

— Али г. М. — одговара му закупник: — ја сам тога дана дошао на ваше имање око два сата по подне, срео вашег кочијаша и питао га, јесте ли код куће: Он ми је рекао, да спавате...

— Чекајте! — прекиде га закупник.

— Можемо се одмах уверити да ли истину говорите: мој је кочијаш доле с коњима. Молим суд да га упита, јер ја остајем при своме, да закупник С. никад није био у мојој кући, — бар није с мојим знањем.

Кочијаш је доведен, упитан прича, да је закупац заиста долазио код његовог господара. На питање закупца, је ли господар код куће, он је одговорио, да господар спава, а после је закупац објаснивши, да има врло важан посао са поседником, дао му напојницу и молио га, да разбуди господара; ето, за што се кочијаш сећа свега тога тако добро. И тако пробуђени поседник примио је закупца и остао с њим у кабинету скоро по сата. О чему су говорили он не зна.

Поседник непрестао тврди, да се никако не сећа те посете и чуди се, како је кочијаш могао тако да говори. Узалуд је закупац понављао сваку реч тадањег њиховог разговора; поседник је остајао при своме, да таквог разговора није никад било.

Ова се ствар расправљала 1881 године. Парница се свршила на штету поседника, коме је удес денео сем овога још и ту несрећу, да се прочује као непоштен човек, који очевидно изврће факта и готов да за ситнице прима лажну заклетву.

А међу тим овај је човек невино страдао. Он заиста ништа није знао о разговору и уговору, премда је овај разговор постојао у ствари.

Поседник М. баш некако пре овог догађаја, ишао је у варош код својих познаника на некакву свечаност, много је играо, мало више пио и вратио се кући тек у зору. Преко дана није му се дало да проспава. У вече, таман се спремао да раније легне, кад се у суседном имању појави пожар и он са својим људима похита

да се каже доносиоцу, да сутра у седам сати изјутра пошљу коња по њега. Све је то трајало некаквих три четврти сата, после чега доктор одмах заспа тврдим сном. У јутру кад је устао и одевао се, није се никако сећао синоћње епизоде. Крепак сан повратио му снагу, он се осећао свеж и бодар и већ се био спремао да изађе из куће, кад уђе слуга и зачуди се његовом костиму који није одговарао спреми за јахање на пут, па му примети, да је скоро седам сати — време, у које је доктор казао да му се пошље коњ. На одговор, да је се то њему приснило, слуга се клео, да је доктор заиста наредио за седам сати јахаћег коња; а за доказ позове се на писмо и рецепт који је ноћу написао. На питање, камо је послат рецепт, слуга му одговори: „У апотеку“. Доктор брзо отрчи у апотеку и увери се, да је овде заиста по његовом рецепту био справљен лек за неког болесника ван вароши. Али ови докази нису били довољни да разбију његова страховања.

Са необичном брзином Осан се преобуче и појаше послатог му коња. Можете представити како је јурио тамо где су га позвали. „Како се осећа болесник?“ са страхом је упитао и дознао, да је болеснику много лакше. Радознао доктор, тешкао се, каквим ће изговором да затражи, да му се врати његово писмо. Читајући га он се чудео, како је писмо било написано свесно и разумљиво

Да наведемо још два случаја, који су се десили једне и исте ноћи, и који имају донекле историјску занимљивост; оба су узета из „Успомена аустријског мајора Тилена“:

Било је то 22. маја 1809 год. после битке код Асперна, Ми смо сместили наш штабни — стан, прича мајор, — у Сисенбруну, у варошици, испред које се наш пук улогорио. Ја сам био преморен и осећао сам потребу одмора; ваља знати, шта значи служба пуковског ађутанта у битци, па тек да се појми моје стање. Најзад успем да легнем у десет сати у вече, и спавао сам тако, као убијен, до шест сати изјутра, кад ме је пробудио каплар, који је стајао поред моје постеље у пуној парадној униформи. Он ми саопшти, да је довео у мој стан команду од десет војника и да чека моје даље наредбе. Незнајући ништа о тој команди, ја га упитах, ко их је овде упутио. Он се насмеја и рече: „Ви сте сами наредили“. И онда ми показа наредбу, написану мојом руком, са означењем датума. Ма како да сам напрезао своје памћење, никако се нисам могао сетити, да сам преко ноћ устајао, па још и писао, а међутим мојом руком написана наредба, била је доказ тога. Те ноћи ушао је у собу дежурни каплар са јутрењим рапортом од главне страже и ево шта сам од њега дознао: ноћу је из штабног — стана дошао циркулар, којим се од сваке бригадне чете одређивао каплар са десет редова за набавку фуражи; он ми је

предао циркулар и заједно с мојим посланим пробудио ме, и ја сам устао, прочитао циркулар и потписао га; после тога, написао сам наредбу четовођи, предао му обадве наредбе — све то урадио не проговоривши ни речи — и одмах сам легао и опет тврдо заспао.

Други је случај био озбиљнији. Маја 22-ог последњег дана битке код Асперна, пошто су Французи очистили поље битке до самог Еслинга, покушали су да се утврде више Беча преко од Едлерсе. Вест о томе, дошла је доцкан у вече у стан ерцхерцога Карла, када су већ сви били поспали, тешко измучени прошла два дана; нису спавали само још херцхерцог и његов дежурни мајор Бернхарт. Дознав о стању ствари, ерцхерцог налазио је, да непријатеља треба пошто по то отерати са његове позиције, док се још није тамо укопао и наместио мост преко Дунава. Одмах за тим буде наређено мајору да оде ађутанту ерцхерцеговом пуковнику графу Грину и нареди му, да изradi план диспозиције и одреди оне делове војске, који ће бити дужни да у зору најуре непријатеља. Уједно је ерцхерцог наредио мајору Бернхарту да сам лично изврши од графа Грина очекивану диспозицију. Мајор је нашао графа у постељи где тврдо спава. Кад се граф сасвим расанио, Бернхарт му преда поруку на извршење. Граф одмах развије свој план нападања, означи војску и замоли мајора да испише целу диспозицију по његовом диктирању, а за тим се и потпише. Али тек што је Бернхарт сео за писаћи сто и узео перо, а граф понова заспи. Кад је мајор исписао диспозицију колико је запамтио што му је граф говорио, морао га је опет пробудити. Граф устане, прочита што је мајор написао и потпише се, и мајор похита да изврши поруку ерцхерцога.

Овај му је посао одлично испало за руком: већи део Француза буде заробљен, остали су на чамцима прешли преко Дунава и избегли гоњење. Око подне мајор Бернхарт свршио је што треба и вратио се у главни стан да поднесе извештај ерцхерцогу, камо је у то доба био и граф Грин. Саслушавши извештај, ерцхерцог изјави мајору своје задовољство за његову храброст и извршење, па, обраћајући се графу, заблагодари му за диспозицију коју је одлично саставио и удесио распоред. Граф је био врло изненађен ерцхерцеговим речима и одсудно одбије благодарење, тврдећи, да не зна у чему је ствар и да се не сећа да је преко ноћ устајао, а још мање да је се њему ма ко обраћао ма каквим послон.

Случајеви ове врсте доказују, да мозак услед преморености губи моћ примања и задржавања утиска.

Кад овлаш читамо оно што нас не интересује, мозак добија извесан утисак, али како је тај утисак површан, то га брзо и не-

WWW.UNILIB.SR

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

стаје; после неколико сати ми већ сасвим заборављамо што смо прочитали. Тако исто ишчиле у преморном мозгу утисци, примљени после првог пробуђења, само ако човек понова заспи: немоћан мозак сасвим губи способност дубљег усвајања и задржавања утисака.

Не би било на одмет, да ово питање проучавају криминалисте и лекари.

П. К. М.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ГРАЂА ЗА ПРАВНУ ИСТОРИЈУ

ИЗ БРУСНИЧКЕ АРХИВЕ

I.

Славному Исправничеству окружја рудничког

Из рапорта славног исправничества од 28 тек. № 417 послатог ми разумјео сам, да је мајстор Нестор неимар зидању цркве Брусничке дошао, и у име Божје а у здрављу његове светлости |: коег всеблагн создатељ Бог много година с возљубљеним синовима његовим сијателним господарима Миланом и Михаилом и осталом свјетлом фамилијом да нам поживи |: темељ цркве по совршеној потребној, к таковому Богу молитви почео, о ком радуюћи се зјело желим, да се у здрављу његове светлости, и цјелог народа сербског и доврши, и вјековечито пребуде.

Којом приликом славному исправничеству и напоменути долазим, да мајсторима Гогама каже, да они коње своје из воћњака мои изведу и у поље пусте, будући је се марва у поље већ пустила, у којем и паше за сада за марву доста имаде.

№ 369.

29. Јулија 1836
у Чачку.Дивизиони генерал и воени командан
моравско-подрински
Јован Т. Обреновић.

II.

Славному Исправничеству окружја рудничког

Славному Исправничеству несумњенно познато е расположеније Свјетлог Књаза, учињено с' Господом капетанима и кметовима окружја тамошњег о заузетим

добрима моим у Брусници, за исправничество Рудничко, сирјеч, дае опредјелити благоволила, да се мени таква у три кварта сакупљена пореза по 1 цванцик на пореску главу изплате. Сада пак будући је један квартал порезе Ђурђевске већ сакупљен, и будући да су мени новци такви, до идућег понеделника потребни, за то што у вторник или у среду рано полазим у окружје крушевачко извршити дјело генералне физитације, од ког сам принуђен због непогодни у Чачку догађаја повратити се, умољавам Славно Исправничество, да би благоволило у понедељник или у вторник по 1 цванцик на порезку главу већ сакупљени послати ми.

№ 376.

31. Јулија 1836
у Чачку.

Дивизиони генерал и воени командан
моравско-подрински
Јован Т. Обреновић.

III.

Славному Исправничеству окружија рудничког

Његова Светлост Милостивјејши Књаз и Господар наш благоволјео је височајшим претписанијем своим од 17 тек. мес. № 2874. милостивјејше одобрити, да членови и остали чиновници исправничества могу слободно мутваке при исправничествима имати, но тако, да поред мутвака и по една соба огради се, где ће астал бити, како се неће у самому зданију исправничества, куд народ суда ради долази, јести.

То одобривши Његова Светлост благоволела је Совјету наложити, да он наредбу учини, да се свугдје при Исправничествима, где би или мутвак, или соба оскудјевала, мутвак и соба трошком надлежног окружја огради; и да неби овај трошак врло велики испао, да Совјет опредјели, колико треба на то грађење потрошити.

Но будући да совјет овај трошак пресећи не може по томе, што се у неки мјести може речено грађење о мањим, у неки о већем трошку учинити, и што свагдје неће требати мутвак и собу градити, но гдје једно, гдје друго, а редко гдје обоје: то долази Совјет Исправничеству препоручити да оно предрачун направи, што ће га од прилике то грађење коштати, па тај предрачун Совјету на примотреније да пошље, а међу тим слободно

наредбу учини, да се нужна јапија одсјече и на мјесто снесе.

Примјечава се исправничеству, да и мутвак и соба ваља или ћерамидом, или гдје ова неима, шиндром да буду покривена.

№ 1697.

24. Јулија 1836
у Крагујевцу.

У отсуству г. председатеља член
управителнога Совјета,
Теодор Хербез

IV.

Славни Суде Нахије Рудничке!

Пре три дана предстали су овде код мене нека момчад из Приељине по имену Павле Баић, Тодор Минић, и Ђорђе Минић, и први Павле потражио е свои алат погубљени, а друга двоица показали ми да е една кобила мангуп код Љубисава Баића. На предложение ово њиово приуставио сам и до суочења с Живаном Папићем из Теочина које гвожђе у њиви његови нашао, и код Љубисава Бојића оставио, донде докле се нађе саибија гвожђу, но будући да они нити су хотјели дочекати Папића, нити пак да се извиди с Љубисавом за кабилу но су одавде од мене побегли, за то препоручујем Славном Суду да приведе сву предречену троицу и да за кобилу чија је испита, и ако мангуп буде употребе је у мангуп, тако и гвожђе од Папића да приме и сајбији чие е даде и свим троици препоручујем по 20 штапа по тјелу да ударите, с совјетом да други пут од стариих не бјеже.

№ 896.

5. Нојембра 1833
у Чачку.

Славнаго Суда

Попечитељ
Јован Обреновић
губернатор

V.

Славни Суде Нахије Рудничке!

Јуче у поласку моем за овамо разумјео сам да ће г. Илија (Илија Поповић член Суда) кући у Приељину

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BG

да иде, за то славном Суду препоручити долази да он када у Пријељину отиде наредбом мојом и судејском, постара се разпру Балужанаца и Приељинаца једаред окончати, то најпре и најпре дјело да му буде, не буде ли баш могао поравнене учинити, то онда призовите кметове балушке, опишите ствар разпре њиове вам тако и мени присуствујућем код вас бившем познате, и пошаљите и Суду народњем на рассмотрение, с којима и пријељински кметови ако оћеду нека иду.

Јован Станојчић није у стању платити јуне оно без помоћи мое, а сувише ни цену ону дати коју ви захтевате. Ја му дајем на зајам 70 гроша кое односи за јуне да вам даде, аколи се пак не помогнете на препоруку ову моју склонити за 70 гроша дати му га, а ви га онда продајте коме оћете и пошто можете.

№ 877.

28. Октоврија 1833.
у Чачку.

Славнаго Суда

Попечитељ
Јован Обреновић
губернатор

VI.

Славни Суде Нахије Рудничке!

По пресуди Суда народнога од данашњег дана № 1187 протеруе се Ранко Стевановић из Дубља наие шабачке, због свога рсузлука, из свога села, и одређено му је да се насели на баштину Гаврила Дошљака кои е из Приевора наие Рудничке, такођер због рсузлука протеран; препоручујемо вам дакле, да кмету приеворскоме кажете, да га прими.

№ 1188.

3. Јунија 1833.
у Крагујевцу.

Суд народњи србски

VII.

Благородном господину Јовану Лужанину

(био је капетан карадачки)

Апсеника Јосипа Милосављевића кога сте с пандуrom вашим под стражом послали примили смо, а вама

препоручуемо да попишете све погрешке његове од оно доба кад је последњи пут из апса отпуштен што е починио и одма нам пошљите.

Пошљите Обрада Стакића из Рожаца одма овамо у Суд како писмо примите.

Неки Ранко из Дубља нахије шабачке по налогу високо славног Суда народњег протеруе се због рсузлука с његове баштине, и од-ређен да се насели на баштину Гаврила Дошљака у Приевор кои е тако-ђер протеран; за то вам препоручуемо да одма кмету Приеворском Ранку закажете да он када споменути Ранко у Приевор досели се да га без сумње прими: Ербо тако високославни суд народњи заповеда а и вама се зато налаже да о том настоите да се досељени Ранко у Приевор прими.

9. Јунија 1833.

у Брусници.

Суд нахије рудничке

VIII.

Славни Суде Наије Рудничке!

Сара кћи умрлога Бошка Михаиловића бившега Брусничанина за коју писмом вашим од 23 т. м. № 33. Суд народњи извештавате, да тражи, од Павла Евтовића повратити баштину, коју е она заедно с браћом оставила јошт у Кочову Краину, и коју Павле и предци му јошт од оно доба држе; нема никаква права на исту баштину нити ваља да Павла у уживању исте баштине, кое је за толико година прави ималац постао, узнемируе, што јој пак Павле, сматрајући на старост и немоћ њену, својеволвно обећава 50 гроша то: е: човечески, будући нито ние дужан, но кад оће, нека јој даде, па јој пошљите у Шабац за њом како гођ на опоменуту баштину, тако на оно што су њене тетке продале, нема она никаква права будући су и они као и она биле имаоци они ствари, кое су продале.

№ 1401.

26. Јунија 1833.

у Крагујевцу.

Суд народњи србски

IX.

Славни Суде,

Молиое нас Господин капетан Петроние¹⁾ јуче у Карановцу при поласку у новоселско поље на конак, да пошљем човека к вама у Суду да му ви добавите од његове куће сабљу дотле, и да е дате нашем човеку кои ову листу артие вама донесе, нека е одма к нама донесе да пошљемо у Крушевац Го: кап: Петрониу, Ерга е Господар питао што није понио;

27. Јунија 1833.
у Горевници.

Остајем вас љубезно и покорно
поздрављајући
Симо Аџемовић²⁾

X.

Славни Суду Нахие Рудничке!

Доноситељи писма овога Марко Станоевић и Милосав Папић из Прањани, представили су овде тужбу противу подручника Петрониеве капетание Јована, да им овај њиву коју су ови поорали и посејали заједно са ливадам преотимље, и попу Мелентију из Такова продаје. Овај поступак поменутог Јована негодујем, како год и вашу немарност, што дозвољавате да се народу неправде коекакве чине, место што би по дужности настојали и трудили се, да се свакоме и од свакога правосудије чини. За то пошиљући ову двоицу к вама препоручујем, да извидите ствар ову точно, и праву пресуду учините, и удовлетворенија тужитељима дате, недопуштајући да се неправде Народу наносе.

№ 2178.

19. Јунија 1833.
у Крагујевцу.

Вам благонаклони
Милош Обреновић
књаз србски

Октобра 1898 год.
Гор. Милановац.

Прибрао,
Павле Маринковић
рачуновоја судски

I.

Благородна господо кнезови

Здравствуите,

Доноситељ овога Димитрие Филиповић из Асанпашине Паланке, представио е овди Суду Народњем, да

¹⁾ Капетан црногорски

²⁾ Капетан моравски

му е Стоан Романовић, циганин, из Свилаенца 25 гроша дужан, и да неће да му плати, пак да е и код вас на истог циганина тужити се, доходио и ви одказали му, да Циганима судити ние дозвољено. Нама се чини, да смо вам и по други пут за овакав случаи писали, да ако е распра какова између самих Цигана, то онда да между собне нино суд да не предузимјете, а ако кои Циганин са Србином междусобне има, то онда неодложно суд између ни да предузмете, за то дакле нисте право имали, што сте тужителја овог тако одбили, и оптуженог на одговор позвали нисте; и за то налажемо вам, да реченог оптуженог Циганина, на одговор позовете, и по суочениу с тужителјем, ако се он обдужи, дуг од негa овому наплатите, у противном обе стране овамо суду пошљите, а у будушце поступаите по горе наведеном начину и са другим Циганима, кои междусобне с нашим људима имали буду.

II.

Благородна господо кнезови!

Здравствуите,

Писмо ваше од 18 тек. мес. у смотрениу Спасоа циганина, коег сте за дуг апсили примили есмо, на кое из неких причина топрв сада одговарамо вам, и са *согласијем Его Кнежевског Сијателства*, да смо вам пуну власт, да можете сваку распру, коа се између Срба и Цигана догоди извиђаем, и праведно решение ваше, сматрајући *обе стране еднако*, издавати; у смотренију пресуђења сваког дужности правцу набљудавати, не сматрајући ништа на различне *религије и нације*.

1. Августа 1825 год.
у Крагоевцу.

Благонаклони вам,

Суд народни сербскій

(М. П.)

Милош Обреновићъ

КНЕЗЪ СЕРБІЙ

ИЗ СУДНИЦЕ

XII.

Да би пријемник права осигураног лица могао примити осигурану суму, треба да се сви првобитни корисници, ако би их више било, за времена измене у корист пријемника.

(Одлука Опште Седн. Касац. Суда).

Танасије из Београда у својој тужби представио је, да је се Петар осигурао 5 октобра 1897 год. код друштва „Анкер“ да прими суму од 10.000 дин. после 20 година, или на случај његове смрти да му суму прими Петрова породица, и на основу чл. 11. општих услова полисе 22 јуна 1898 године сва права уступио је тужиоцу својеручним уступљењем на полеђини полисе, што је примила к знању и управа друштва. То је уступљење учињено пред генералним заступником друштвеним.

Петар је умро, а стараоци његове масе нису му признали право наплате новца по полиси, сматрајући да је пренос незаконит, јер није у истом означена вредност; с тога је тужио масу Петрову и тражио да суд пресуди да он има права на осигурану суму, а не маса.

Тужилац је поднео у доказ полису у оригиналу.

Тужена је маса одговорила, да тужилац нема права за то што је осигурање учињено у корист удове и деце покојникове а пренос не вреди према §§ 531, 552, 557, 561, 565, 865 и 916. грађ. зак.

Тражила је да суд одбије тужиоца.

Првостепени суд за град Београд пресудом од 27 новембра 1900 год. Бр. 25.378 досудио је тужиоцу право са разлога тужбених.

Ову пресуду одобрио је и Апелациони Суд пресудом од 13 јануара 1901 год. Бр. 166.

Али Касациони Суд у свом другом одељењу примедбама од 26 фебруара 1901 год. Бр. 1854 поништи Апелациону пресуду са ових разлога:

»Првостепени Суд за град Београд и Апелациони Суд, који је његову пресуду одобрио, изгубили су из вида, да је уговор о спорном осигурању, онако како је закључен између пок. Петра и осигуравајућег друштва »Анкер« мешовите природе према тач. 1 општих услова.

Код мешовитог уговора *два су корисника*, као што је и код спорног уговора, по коме је прво осигураник Петар био корисник, ако доживи уговорени рок за исплату осигуране суме новца, а за тим су други корисници његова жена Љубица и деца, ако би он Петар раније умро. Из тога се јасно види, да су поменути уговором о осигурању заснована два односа: један између пок. Петра као уговорача — осигураника и друштва; а други између пок. Петра с једне и назначених корисника његове удове и деце с друге стране. Према томе преносом полисе од стране пок. Петра на тужиоца Танасија, уступилац Петар уступио је Танасију право, које је по тој полиси имао заједно са обвезом за даље уплаћивање уговорних премија. Тај је пренос пуноважан, јер је извршен по тач. 10 услова осигурања, који се једино на овај случај и односи. Међу тим спорно је питање у томе, коме припада право, које је настало после смрти Петрове за исплату осигуране суме по тој полиси — тужиоцу или туженој страни?

Тужиоцу Танасију као пријемнику уступилоца Петра припада право и дужност, које је уступилац Петар за живота имао — § 867 грађ. зак.

Као што је наведено по уговору, пренетој полиси, пок. Петар имао је уз дужност на редовно уплаћивање премије и право на осигурану суму, само у случају ако доживи осигурани рок за исплату. Према томе, да је Петар преживео 25 октобар 1917 као што стоји у полиси, онда би тужилац Танасије имао права, да од осигуравајућег друштва наплати осигураних 10.000 динара. Али пок. Петар, као осигураник, није доживео тај рок, него је раније умро, и с тога ни тужилац Танасије, који је његов пријемник, није могао стећи право на осигурану суму, као корисник, пошто он не може имати више права, него што је могао имати Петар, да је полиса остала у његовим рукама (§ 29 грађ. зак.)

Како пак тужилац Танасије ступив у права пок. Петра, као његов пријемник, није све до смрти пок. Петра учинио употребу од права, које му је било уговором осигурања резервисано, као осигураннику на место Петрово т. ј. *није изменио корисника на случај ако Петар умре пре него што дође рок када би могао примити осигурану суму*, то је и уговор осигурања остао онакав какав је првобитни био; и због тога као пуноправни и јавни ко-

рисници остали су и даље удова и деца пок. Петра, јер услед тога, што уговор није измењен, остао је непромењен и онај други однос, који из тог уговора проистиче између пок. Петра односно тужиоца, као његовог пријемника с једне, и ових наименованих корисника с друге стране.

Према томе Апелациони Суд, који је пресуду првостепеног суда одобрио, погрешно узима, да је тужилац тиме, што је пок. Петар пренео полису на њега, остао једини корисник на основу тач. 11 уговорних услова.

Ова тачка уговора предвиђа други случај, а то је кад осигураник, односно његов пријемник, хоће да измени онај однос, који је по уговору заснован између осигураника и корисника после смрти осигураникове и кад хоће да регулише право, које је уговором осигуранику резервисано у томе, да овај корисника мења.

По томе, кад тужилац као пријемник пок. Петра није изменио првобитне кориснике, онда овима као јединим корисницима и припада право на осигурану суму.

Апелациони Суд није усвојио ове примедбе Касационог Суда већ је на исте 16 марта 1901 год. под Бр. 1088 дао ове против разлоге:

Петар Н. за живота свога осигурао се код друштва „Анкер“ на суму од 10.000 дин. С тим, да ту суму сам *прими* ако доживи 20 година улагања, или да ту суму *прими његова жена и деца* на случај да умре пре навршетка 20 година улагања.

Према томе, по првобитном уговору, у првом случају *користећа особа јесте сам Петар* а у другом његова породица. Међу тим поменути осигураник Петар било што није био у стању и даље плаћати улоге, услед чега би му пропало оно, што је дотле уложио, или из других каквих разлога, реши се, да тај првобитни уговор измени, и у споразуму са управом осигуравајућег друштва „Анкер“ измени га, на тај начин, што за користећу особу одреди тужиоца Танасија т. ј. он накнадним уговором одреди да *Танасије прими осигурану суму било да он (осигураник) умре пре или по навршетку 20 година улагања.*

Ту измену користеће особе осигураник је извршио на самој полиси овим речма:

„Сва права по овој полиси уступам г. Танасију Н. овд. каф. по чл. 11 општих услова ове полисе.“

А осигуравајуће друштво примило је измену користеће особе речма: „предстојећа одредба узима се на знање и у прибелешку.“

Настаје питање, да ли је осигураник могао учинити ову измену корисника. Одговор на то питање даје чл. 11 општих услова

за осигурање и он каже: уговорач само онда личност корисника не може изменити, ако је иста већ какво право према друштву стекла.

У овом случају жена осигурача Петра није никакву изјаву друштву дала, и према томе он је могао у место првобитног корисника — његове породице понудити друштву другог у лицу Танасија, ако је друштво на самој полиси ту измену одобрило, онда је то свршена ствар, и сад се више не могу узимати у обзир првобитне користеће особе, већ само овај накнадни уговор о измени те особе. У осталом ово питање о могућности измењеног корисника утврђено је у судској пракси одлуком Опште Седнице Касационог Суда од 18 априла 1898 год. № 3242 која је усвојила примедбе свог трећег одељења од 9 марта 1898 год. № 2065 које је под председништвом г. Арона Нинчића поставило ове правилне погледе: пошто су само друштво и осигураник били уговорачи то су они на основу § 531 грађ. зак. могли накнадним обостраним саизволењем мењати извесне одредбе свог уговора па следствено и особу којој се у своје време има исплатити осигурана сума...“

»Само је један случај у коме се не може мењати користећа особа, а то је када је користећа особа изјавила друштву да она прима намањену јој корист и када друштво тврди пријем те изјаве т. ј. кад између друштва и користеће се особе непосредно постоји неки вид примања обавезе.“

»У овом случају нема такве изјаве и за то су друштво, према својим правилима, а и осигураник, били у могућности да измене корисника.“

Према томе очевидно је, да садање примедбе II одељења Касац. Суда нису тачне, јер не одговарају садржини накнадне изјаве осигураникове ни начелима која је поставила Општа Седница.

У ову погрешку одељење Касационог Суда упало је због тога што осигураник није изречно казао да за јединог осигураника по тој полиси одређује тужиоца Танасија, него је то учинио речима: »сва права по овој полиси уступа м. Танасију Н. олд. каф. по чд. 11 општих услова ове полисе.“

Међу тим као што је у напред поменутих примедбама Опште Седнице лепо казано: *»полиса сама по себи нема никакве вредности, већ се њена вредност састоји у уговорном праву односно у уговорној обавези друштвеној, да у своје време исплати осигурану суму.«*

Према томе, кад је осигураник казао, да тужиоцу Денчићу по дотичној полиси преноси сва права онда он није могао пренети нека права, која полиса нема и не даје, него му је могао пренети само уговорно право, да од друштва наплати осигурану

www.cesumi.rs кад се и остали услови уговора испуне, што другим речима казано значи: да је осигураник тужиоца *означио* за једну користећу особу по овој полиси, те је овај стекао права да осигурану суму чаплати како у случају, ако осигураник преживи 20 година улагања. тако и на случај, да овај пре овога рока умре.

Очевидно је дакле, да и по природи самих уговора о осигурању, друго одељење Касационог Суда није могло изјаву осигураника на полиси сматрати друкчије нити своје примедбе за-снивати на чл. 10 општих услова, него је требало и морало ову изјаву ценити само у смислу чл. 11 општих услова, пошто се осигураник само на тај члан позвао; а тај члан услова не говори о песији полисе, већ о мењању користеће особе.

На основу овога, што је изложено, Апелациони Суд има част предложити Општој Седници да одобри његову пресуду по овом спору; а на случај да буду усвојене примедбе одељења, Апелациони Суд има част, ради будућег управљања, умолити за објашњење: каква су то „сва права“ која је осигураник пренео тужиоцу, јер кад се по чл. 11 општих услова могу само *стечена права* пренети, и кад осигураник до навршетка 20 година улагања или до смрти има само *дужност улагања* и једно право да може мењати користећу особу, онда је Апелационом Суду нејасно, која то друга стечена права може осигураник Петар у овом случају на тужиоца пренети.“

Општа седница одлуком својом од 22 марта 1901 године № 2776 није усвојила предње противразлоге Апелац. Суда већ је одржала у снази пом. примедбе свога другог одељења без икаквих примедба.

САОПШТИО :

Солдатовић.

XIII.

Начелна одлука Касационог Суда

(Одлука одељења Касационог Суда.)

Господин Министар просвете и црквених послова тражио је да Касациони Суд на основу тач. 2. § 16 зак. о своме устројству донесе одлуку о разумевању чл. 58, 59 и 60 зак. о народ. школама, а на име:

Имају ли право на стан и огрев, односно на накнаду за стан и огрев:

1. Учитељице, које су се затекле у служби, кад остану удове;

2. Учитељице у пензији, оставци и раније отпуштене, кад се као удове враћају у службу;

3. Учитељице, које су се извршном пресудом духовног суда развеле са својим мужевима, као и оне којима је извршном пресудом досуђен одвојен живот од мужа; и

4. Учитељице, које су удате, али им муж као државни службеник живи у другом месту.

Према овоме тражењу Касациони Суд је у својој општој седници, на основу тач. 2. § 16 зак. о своме устројству донео следећу одлуку.

Из одредбе чл. 58. зак. о народ. школама, по којој учитељи и учитељице народних школа имају сем редовне плате бесплатан стан и огрев од дотичне школске општине — односно новчану накнаду за то по чл. 59. истог закона; даље из члана 60 помен. закона у коме се вели, да ако у једном месту учуељују отац и кћи, мати и кћи или две неудате сестре, — имају право само на један стан, односно једну накнаду за стан и огрев, као и да удата учитељица нема права на стан односно накнаду за стан и огрев — види се намера законодавчева, да се не плаћају две *квартирине* односно накнаде лицима, која у једном стану односно месту живе, као и да се не плаћа *квартирина* односно не даје стан и огрев учитељици која има мужа у истом месту, који је дужан да своју жену код себе држи.

Али ако учитељица није код свога мужа, ако је дакле искључена могућност да обоје у једном стану живе, као што је случај код учитељице удове или одвојено живеће од мужа по пресуди духовног суда, или за то што муж на другом месту живи, онда учитељици припада *квартирина*, па све једно наступили изложени случајеви у току службовања или по враћању у службу, после отпуштања или пензионисања.

Из опште седнице Касационог Суда 15 маја 1901 године Бр. 4433.

маја 1901 год.

Београд.

СЛОПШТИО :

П. М. Вучковић

правник

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Менично Право написао г. Ђ. Карајовановић, адв. удешено за ђаке трговачке школе, слушаоце недељно-празничне школе трговачке омладине и све оне који се служе меницом. Београд 1901.

Ако се у опште може предмет овако деликатне и суптилне правне природе писати популарним језиком, то је г. Ђ. Карајовановић постигао онај максимални резултат, који се да постићи.

Природа је самог предмета врло фина и тражи велику пажњу тачности и опредељивост најстрожију. Менично је право по себи сувише сувопарно и захтева опет сву пажњу од оног који хоће да се упозна с њиме, па ма и у основним начелима његовим, да проучавајући га не скрене ни за један моменат своју пажњу на другу страну.

Кад се овај предмет добио у овој форми онда он два пута добива. Прво што се може лако читати но друго што и ако је предмет сам сувопаран ипак може се са пажњом прећи до краја.

Г. Карајовановић по намењеном циљу није ни имао намеру да обради овај предмет у строго научном правцу, па се с тога и чувао да не улази у детаљнија излагања, и остао је веран своме истакнутом начелу до краја; тако да ова књига може потпуно одговорити постављеном циљу.

По моме мишљењу, ја бих учинио једну малу примедбу г. Карајовановићу, држим да се могло избећи и наводи у подвојеним мишљењима при спорним питањима, која г. писац није требао да уноси у ову књигу којој је циљ да остане као уџбеник.

Писац је са свим могао узети једно мишљење које одговара строго нашем праву и њега утврдити, тако да читалац нема потребе да се колеба. Њему је нужно да зна оно, што је тачно, а остало се увек оставља стручним лицима, Кад је књига већ намењена нестручним лицима, онда се држим могло избећи и ово.

Ову напомену учиних, држећи, да ако писац буде прештампанао своју књигу, да може бар размислити да ли би вредно било да се приме ове непажње.

Препоручујући од наше стране ову књигу, желимо да она буде примљена симпатично, а она ће читаоцу дати оно што је буде саветовао.

La famille dans les différentes sociétés. — Starcke (C. N.) — Privat — Docent à l'Université de Copenhague 1900, vol Paris.

Писац у овом делу разликује две велике групе народа — народе германске и народе латинске — код којих проблеми фамилијарног живота изгледају му решени на са свим различите начине.

Германски су народи индивидуалисте. Идеја о срећи супруга опредељује код њих стварање и уређење брака. Човек, жена и дете расправљају се ту посебно као независне личности свако за себе.

Код латинских народа на против, идеја о јединству породице премашује над индивидуалним правом њених чланова. Жена и дете потчињава се власти мужа и оца, али ова власт сама по себи врши се само у циљу да се очува слога, благостање и непрекидност те групе.

Писац пропраћа и развија ову главну идеју по законима и обичају који одређују закључивање и склапање и раскинуће бракова, узајамно поштовање супруга, односе између родитеља и деце. Идући овим путем, он расправља велики број интересних тачака о миразу полном и фамилијарном и решава то увек у духу слободном и напредном. У целој његовој књизи провејава одличан филозофски дух удружен с пространим историским и правним знањем а у смислу моралног посматрања пуног деликатности.

Science Sociale de la démocratie. Dupart (G—L.) Ово дело чини део de la Bibliotheque sociologique internationale (XIX). 1900.

На првоме месту проучава шта је то друштвена наука, у каквим односима стоји оно са осталим наукама. Затим он показује и износи како друштвена философија допушта да се може веровати у долазак демократије, чије се мишљење далеко разликује од понеких писаца који називају ово „ера гомила.“ Најпосле, он прецизује његов појам о демократији и износи да би се створио демократски идеал да је нужна настава, васпитање народно, које

почиње васпитањем породице и завршује се јавним предавањима друштвене науке и философије.

Ову књигу писац упућује на политичке људе, који ће у њој наћи основицу за рационалну политику, наставницима који ће у њој видети крајњу своју циљ за њихов ред, социолозима који ће се уверити о практичној користи њихових напрезања, свима пријатељима народним и слобода, који ће црпи из ње обилне податке за начела ради остварења друштвеног напретка.

La Jurididiction administrative, dans le droit constitutionnel. Etude d'histoire, de législation comparée et de critique Jacquelin (R) professeur agrégé à la Faculté de droit de Paris. 1901.

Ово је дело изврсно, пуно дубоког истраживања о историји француског, енглеског, сједињених држава, немачког и аустријског права, као и шпанског, италијанског, швајцарског и белгијског права. Писац није привременим и за одржање административног средства, онако како оно данас постоји, ни за његово укидање. Он држи да треба одржати административне судове поред редовних судова, али он тражи да ови посебни судови буду такође судски судови и да буду потчињени као и остали надзору контроли касационог суда, и пориче извршној власти право да подиже спорове. На тај би начин судска власт остала суверена према извршној власти.

Ове опремације теоријске и практичне о установама судства административног врло су лепо изложене, а дело се само по себи препоручује.

„Мјесећник“ часопис правничкога друштва у Загребу донео је у свесци за август на уводном месту ове расправе:

Реформа грађанскога парбеног поступка (судског поступка) (наставак) од д-ра Драгутина Чуповића; Аграрно правно иверје, од д-ра А. Бадаја; Призив у новом аустријском грађанском поступку, од Фрање пл. Крушелницког; Урачуњивост по казненом праву и слобода воље, од д-ра Степана Посиловића; и мисли о будућем нашем општинском закону, од д-ра М. Брезинцака. Осем тога и у овој су свесци, као и свуда, заступљене рубрике правосућа а) грађанског и в) казног; из управне праксе, сваштице књижевне белешке и весник.

Аграрни покрети у старом Риму, с особитим обзиром на данашње наше пољопривредне прилике. Написао г. Др. Ђорђе Дера. Издање Матице Српске у Новом Саду 1901 год.

По самом истакнутом наслову овога дела види се, да је г. писац при изради његовој нарочиту и поглавиту пажњу обратио на народне покрете у старом Риму, али писац је знао и Дводиоми „летимични поглед на пољопривредне прилике у нашој земљи у опште, а нас Срба понаособ,“ што даје његовом делу не само историску но и актуелну вредност.

Ми свраћамо пажњу наших читалаца, а ми ћемо од наше стране гледати, да донесемо оцену о овоме делу, јер оно заслужује пажњу свију нас. Аграрно питање код нас спада у питања првога реда, пошто се доста нашег народа бави искључиво земљорадњом.

Летопис Матице Српске. Изашла је књига 208 свеска IV за годину 1901 у Новом Саду под уред. д-р Милана Савића, секретара Матице Српске, са овим садржајем:

Одломак из написане пре 1891 расправе о главним моментима из живота Св. Саве, првог српског архијепскопа, Од Илијона Руварца (1—45); Пожаревачки мир (1718 г.) историјска студија д-р Драг. М. Павловића (свршетак 45—81); Јовча, приповетка Борисава Станковића (81—97); Анакреон, Шилер и П. Петровић Његуш. Од проф. Моје Медића (97—110); Књижевност; Оцене, прикази, Белешке, Нове књиге.

Финансија и установе обновљене Србије до 1842 I с једним погледом на ранији историјски развој финансиског уређења у Србији по оригиналним документима написао г. Мита Петровић, председник пореске управе, министарства финансија у Београду. Штампано у држ. штампарији Краљевине Србије 1901. Друго издање.

Г. Писац имао је доброту да уредништву нашем пошаље ово дело на приказ.

Ми ћемо се постарати да нарочито проговоримо о овоме изворном раду, за сад само свраћамо пажњу наших читалаца на ове одељке:

Подела и ново уређење за време турске управе (1459—17117 год.) стр. 20—22.

Уређење судова за време првог устанка стр. 87—89.

Реорганизација државне власти стр. 100—102.

Народна канцеларија, Велики народни суд у обновљеној Србији, стр. 133.

Уређење сталног мира стр. 255—268.

Народни службеници и највиша земаљска управа, стр. 539 до 584.

Судство и законодавство, стр. 586—628.

Полицијске власти, стр. 631—645.

Књига је повезана у тврдом повезу, на великој 8^о страна XXXVII и 1097. Цена је књизи 10 дин. Књига се може добити у министарству финансија и књижари г. Мих. Стајића у Београду, као и у свима пореским одељењима у унутрашњости.

Б Е Л Е Ж Н И К

Рад Управног Одбора Удружења Јавних Правоставупника

Записник I састанка, држаног на дан 19 јуна 1901 год.

Председник годишњег збора г. Никола П. Николић саопштава позвавши члановима одбора да су позвани ради конституисања управног одбора. Од позваних нису били присутни само, замењеници г.г. Влада Бошковић и д-р Драг. Цеваириовић.

I.

Приступило се одмах конституисању па је за председника управног одбора изабран г. Никола П. Николић, за потпредседника г. Милан Миловановић, за благајника г. Чед. А. Костић и за секретара г. Бора А. Орешковић.

II.

По што је г. Карајовановић, променом својега положаја, престао бити члан управног одбора, то је његово место попуњено замењеником по реду избора г. Пантом Туцаковићем.

III.

За овим је изабран редакциони одбор „Бранича“ за ову годину, у који су ушла г.г. Милан Миловановић, Никола Капетановић, Љубомир Живковић, Панта Туцаковић и Добривоје С. Петковић.

IV.

Г. д-р Мих. С. Полићевић изјавио је, да ће и даље бити уредник „Бранича,“ не тражећи никаква хонорара. Изјављена му је сахвалност, с тим да се унесе у записник.

V.

Решено је, да се г. д-р Мил. Р. Веснић, изванредни посланик Србије у Риму извести, да је на годишњој скупштини изабран за почасног члана Удружења.

VI.

Одлучено је, да се г. Милутин Марковић, Касациони Судија извести, да је његово писмо упућено редакционом одбору »Бранича«

Правници у Народној Скупштини. — Изабрани су као посланици за Народну Скупштину, на обављеним изборима од 22 и 29 Јула тек. год. Ова г. г. правници: Арон Нинчић, председник Апелационог Суда, Аца Фотић, адвокат, В. С. Вељковић, бив. професор Вел. Школе, Драгомир Јазаревић, начелник окр. у пензији, Јов. Авакумовић, адвокат, Илија Илић, адвокат, Иван П. Павићевић, адвокат, Коста Борисављевић, адвокат, Љуба Живковић, адвокат, Љуба Станојевић, адвокат, Милан Мостић, адвокат, Милић Ј. Радовановић, професор В. Школе, Мита Илићановић, адвокат, Миљивоје Савић, адвокат, Мих. Зотовић, адвокат, Мих. Мартинац, адв., Пера Максимовић, адвокат, Панта Туцаковић, адвокат, Павле Маринковић, мин. на расположењу, Стојан Рибарац, адвокат, Сима Костић, адвокат. Страхиња Поповић, адвокат, Светислав Новаковић, адвокат, Чеда М. Костић, адвокат, и Чедомир А. Радовић, адвокат.

Кретање правозаступника. — Г. Ђ. Карајовановић, јавни правозаступник из Београда постављен је за начелника округа пиротског. — Милорад Деспотовић, адвокат из Шапца постављен је за начелника среза бањског округа нишког. — Љубомир Марковић, адвокат из Лознице за помоћника начелства округа врањског. — Милан Радмиловић јавни правозаступник при чачанском првостепеном суду, Алекса Давидовић, јавни правозаступник при крушевачком првостепеном суду, — Петар Јелић, јавни правозаступник при горњо-милановачком првостепеном суду. Ова ова г. г. примила су се државне службе и стим им је престало право на правозаступништво.

Нови правозаступници г. Фридрих С. Попс, писар судски у оставци, постављен је за јавног правозаступника за варош Београд. — Александер Р. Христић, писар судски у оставци, постављен је за правозаступника при врањском првостепеном суду.

Упражњене Катедре. — У правном факултету на Вел. Школи упражњене су катедре: *Римског Права и Међународног Јавног*

Права. Рок пријаве одређен је до краја месеца Августа ове године, за она стручна лица која желе компетовати на ова места.

† **Владимир Поповић** бив. адвокат из Лознице преминуо је месеца Јуна ове године. Нека му је лака земља. Бог да му душу прости.

У Оксфорду је умро † **Виљем Стубе**, један од најуваженијих историка енглеских. Припадајући такозваној »оксфордској школи«, он се, својом оригиналношћу, ученошћу и ширином погледа, одликоваше међу савесним и вредним историцима који беху присталице исте школе.

После Цибонова дела, веле, није се појавило дело од такве научне вредности као његово »Уставна Историја Енглеске,« публикована 1874—78.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

И С П Р А В К Е

Моле се читаоци да исправе ове главније штампарске погрешке у 3—4 броју »Бранича« а у чланку »О акционарским друштвима:«

У првом ставу четврти ред стр. 193 у место што стоји приватних, треба да стоји *просветних*.

У другом ставу девета врста стр. 193 у место: »на законе неке земље, из трговинског законодавства страних земаља.« треба: *»не законе наше земље, већ законе трговинског законодавства страних земаља.«*

Став 3-и прва врста стр. 193 у место: узгредних, треба *уизредних*.

Последњи став стр. 195 у место: удружења на тргов. опер. треба: *»Удружења за трговинске операције.«*

Други став последња врста реч задовољно излишна је стр. 196.

Трећи став трећа врста стр. 196 реч размена, треба да стоји *реформе*.

Страна 196 став девети: »они су«, а треба: *они који су*.

Страна 201 други став друга врста у место за ресто, треба: *та је што*. Иста страна последњи став друга врста у место: анонимно је друштво треба: *Командитно је друштво*. Исти став предпоследња врста у место: »Командитно друштво на акције много је доцније од командитног акционарског, треба: *Командитно друштво на акције много је доцније од командитног простог друштва*

Стр. 203. став трећи, шеста врста у место рефлективних треба *рестриктивних*, даље став пети у место: организација треба: *оторизација (претходно одобрење)*.

Стр. 206 став 3 тач. 1-о последњи ред у место: горња треба *добра*, тач. 3-е ред 5 у месту једног ортаклука треба: *јавног ортаклука*.

Страна 207. став претпоследњи врста последња у место: скупили одредбама, треба: *строгим одредбама*.

У прошлом броју »Бранича,« у рубрици »Из Суднице« у самом наслову судске одлуке случајно је изостала једна реч, без које се квари смисао. Тамо стоји: »да ли је за обезбеђење забраном и по застарелим меничним обвезама надлежан првостепени суд или не?« а треба да стоји: »да ли је и за обезбеђење забраном и по застарелим меничним обвезама надлежан првостепени трговачки суд или не?«

Молимо читаоце да ову погрешку поправе.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А